

2.รูปแบบการกระจายหรือการให้ทานอาหาร บุญบั้งไฟพบในวันแข่งขานหรืออาหารตามประเพณีเดิมได้กลายมาเป็นการแข่งที่ให้เงินหรือเรียกกันว่าแข่งขานเงิน เพื่อไปซื้อเหล้า อาหาร ต้มก้นให้สนุกสนานนั้น ในปัจจุบันตามร้านค้าตลาด มีการปิดร้านกันเพราะเกรงสิ่งของสินค้าเสียหายจากการแข่งที่หยิบฉวยเกินขอบเขต และการต้มเหล้านำไปสู่การทะเลาะวิวาทกัน ในขณะที่งานบุญผะเหวด ไม่ต้มของมีนเมา อาหารหลักคือ ข้าวปุ้น ที่ได้รับประทานในวันแห่ขบวนสำหรับผู้มาร่วมงาน

3. การนำเสนอในขบวนแห่ บุญผะเหวด นำเสนอแต่ละกัณฑ์ที่เกี่ยวกับเรื่องราวของพระเวสสันดร เป็นวิถีของชนชั้นผู้ปกครองชั้นสูง ส่วนบุญบั้งไฟนำเสนอเรื่องราววิถีของ ชาวบ้านเน้นการเพาะปลูกซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของการแห่บั้งไฟที่มีสัญลักษณ์เพศเข้ามาเกี่ยวข้อง วันสุดท้ายของงานคือ บุญบั้งไฟ การจุดบั้งไฟเป็นพิธีที่เสี่ยงต่อความเสียหาย ทั้งทรัพย์สินและชีวิตคงเคยมีมาในอดีตแม้ปัจจุบันมีการป้องกัน เช่น ให้ชาวบ้านอยู่ใกล้ที่จุดบั้งไฟออกจากบ้านจนกว่าจุดเสร็จ ผู้มาร่วมงานส่วนมากเป็นผู้ใหญ่วัยทำงาน และวัยหนุ่มสาวที่มีความสนุกสนานกับการเชียร์บั้งไฟของคุ้มหรืออำเภอของตน ตามเงื่อนไขของความเชื่อในการจุดบั้งไฟถวายแด่นางแล้งยังเป็นสิ่งที่คาดหวังไม่ได้ถ้าขอได้ความอุดมสมบูรณ์เกิดขึ้นบุคคลก็เป็นสุข แต่ตรงข้ามหากปีใดขอมิได้ก็นำมาซึ่งความทุกข์กับการเพาะปลูก ส่วนบุญผะเหวดพิธีกรรมในวันสุดท้ายคือการฟังเทศน์ผะเหวดมีความเชื่อว่าฟังเทศน์ผะเหวดจบทั้ง 13 กัณฑ์ ในวันเดียวจะได้อันสืบผลบุญซึ่งเป็นนามธรรม แต่ผู้คนก็มีความปีติสุขกับผลบุญที่เชื่อว่าตนเองได้รับแล้ว ดังนั้นผู้มาร่วมในพิธีกรรมช่วงนี้ส่วนมากจึงเป็นผู้สูงอายุมากกว่าวัยอื่น

ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับตำบลรอบนอก เนื่องจากเมืองกับตำบลรอบนอกมีพื้นที่

เชื่อมต่อกัน มีความเป็นท้องถิ่นเดียวกันมาแต่อดีต ที่ผู้คนมีการเคลื่อนย้าย สัมพันธ์กันในวิถีที่พึ่งพากันมาเป็นเวลานาน เพียงแต่อำนาจรัฐเข้ามาแบ่งเขตพื้นที่ในการพัฒนาที่เน้นให้เมืองเป็นศูนย์กลางด้านต่าง ๆ จึงทำให้สภาพเมืองต่างไปจากเขตตำบล ดังนั้นในเมืองร้อยเอ็ดและยโสธร ความสัมพันธ์กับตำบลรอบนอกจึงมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ

1. การใช้ทรัพยากรร่วมกัน เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ

2. การแลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ ข้าว ปลาอาหาร ครั้นมีตลาดในเมืองมีพ่อค้า

คนกลางชาวจีน และแม่ค้าท้องถิ่นที่มีทั้งคนเมืองและในตำบล เข้ามาเป็นคนกลางในการระดมผลผลิตทั้งปวงมาสู่ผู้บริโภค

3. การเคลื่อนย้ายของชาวเมืองออกสู่ตำบล และผู้คนจากตำบลเข้าสู่เมือง มี 3 ลักษณะ คือ การแต่งงาน การขยับขยายจากเมืองที่หนาแน่นคับแคบออกสู่ที่นาในเขตตำบลและชาวตำบลเข้าสู่แหล่งงานในเมือง

4. การปรับวิถีคิดและบริโภคตามแบบเมือง เนื่องมาจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในเมืองเจริญก่อนแล้วขยายสู่ตำบล เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา ให้ผู้คนสะดวกสบาย หลังปี พ.ศ. 2500 มา ในตำบลรอบนอกพ่อแม่นิยมส่งลูกเรียนหนังสือเพื่อเข้าสู่ระบบราชการ การบริโภคสิ่งใหม่ ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เครื่องไฟฟ้า ตามแบบเมือง จึงแสวงหาเงินจากการขายที่ขายนา อาชีพก็ปรับเปลี่ยนจากการทำนา หลังปี พ.ศ. 2520 หันมาค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ รับจ้าง เป็นกรรมกร บั่นสามล้อ งานก่อสร้าง ดังนั้น เมืองจึงพึ่งแรงงานจากหมู่บ้าน แต่หมู่บ้านพึ่งเมืองมากทั้งเรื่องอุปโภคบริโภค ผู้เข้ามาทำงานในเมืองก็พึ่งอาหารสำเร็จรูปจากเมืองกลับบ้านตอนเย็น

การขยายที่นาในเขตตำบลหลังปี พ.ศ. 2520 จากนโยบายของรัฐพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม พ่อค้านายทุนเชื้อสายจีน ลงทุนทางธุรกิจอุตสาหกรรม และการเก็งกำไรในที่ดิน จึงซื้อที่ดินในเขตตำบลกันมาก ราคาที่ดินสูงมากในช่วงปี พ.ศ. 2530-2540 เพราะธุรกิจอุตสาหกรรมขยายตัวสู่เขตตำบล เช่น โรงสีข้าว หมู่บ้านจัดสรร ผลิตภัณฑ์คอนกรีตสำเร็จรูป ศูนย์บริการด้านยานยนต์ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันทั้งสองเมือง โดยขยายตัวตามเส้นทางเชื่อมเมืองกับตำบลรอบนอกเมืองร้อยเอ็ด ขยายออกทุกทิศทางรอบเมือง ส่วนโยธธาขยายมากในเส้นทางสายหลักที่ตำบลตลาดทอง ตำบลเชียงคำ ตำบลสำราญ และตำบลน้ำคำใหญ่ ส่วนทางทิศใต้เมืองติดลำน้ำชี ขยายเฉพาะธุรกิจอุตสาหกรรม และสวนอาหาร นอกจากนั้นหน่วยงานของจังหวัดร้อยเอ็ดแยกตัวเป็นสำนักงานเอกเทศ และสถาบันการศึกษาย้ายออกจากเมืองสู่ตำบลรอบนอกซึ่งมีพื้นที่กว้างขวางเหมาะกับการเติบโต ส่วนเมืองโยธธา เป็นหน่วยงานใหม่ของจังหวัดรวมทั้งสถาบันการศึกษาระดับจังหวัด เพิ่งเกิดขึ้นภายหลังได้ยกฐานะเป็นจังหวัดในปี พ.ศ. 2515 พื้นที่ในเขตตำบลที่เชื่อมกับเมืองจึงได้รับการเติบโตของเมือง สถาบันการศึกษาที่ขยายออกสู่ตำบลก่อให้เกิดหอพัก บ้านเช่า ร้านค้า การบริการใหม่ ๆ ตามมาซึ่งมีผลต่อการปรับเปลี่ยนอาชีพในหมู่บ้าน ความพลุกพล่านเกิดขึ้น ความสงบหมดไปพบในเขตตำบลรอบเมือง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด ในโยธธาเขตตำบลสำราญ เพิ่งก่อตัวของหอพักเล็ก ๆ

สำนึกการรับรู้เมืองในวันนี้และพัฒนาเมืองในวันข้างหน้า

ผลการเรียนรู้จากเวทีเสวนาเรียนรู้ และกลุ่มเสวนาของวัยนักเรียน กลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มผู้อาวุโสพบว่าชาวเมืองร้อยเอ็ด และโยธธามีการรับรู้และภูมิใจต่อเมืองไม่ต่างกันที่เมืองในวันนี้ได้พัฒนาเจริญสวยงามมีสิ่งใหม่ ๆ ที่ให้ประโยชน์แก่ส่วนรวม เช่น

1. เมืองมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง เป็นที่สักการะของผู้คนร่วมกันคล้ายกันทั้งสองเมือง คือมีศาลเจ้าพ่อหลักเมือง เจ้าพ่อมเหศักดิ์หรือศาลาเจ้าปู่ เจ้าแม่สองนาง และเจ้าพ่อหอขุม มีพระใหญ่หรือพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในวัดสำคัญ
2. มีสถานที่สวยงามที่เป็นเอกลักษณ์ของเมือง เป็นที่จัดกิจกรรมของเมืองคือ เมืองร้อยเอ็ดมีบึงพลาญชัย ซึ่งมีเกาะกลางบึง พื้นที่เชื่อมกับสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ และสวนสุขภาพภายในบึงให้ผู้คนมาสัมผัสกันด้านการพักผ่อน ออกกำลังกาย จัดกิจกรรมของเมือง มีทัศนียภาพสวยงาม เป็นที่เชิดหน้าชูตาของเมือง และมีพิพิธภัณฑ์เมืองเป็นแหล่งเรียนรู้ เมืองโยธธามีสวนพญาแก่น บริเวณมีน้ำล้อมรอบ (คล้ายบึงพลาญชัยร้อยเอ็ด) เป็นที่จัดกิจกรรมของเมือง การพักผ่อน และออกกำลังกาย มีสวนสุขภาพริมน้ำชี และสวนสุขภาพหน้าว่าการอำเภอเมือง เป็นที่พักผ่อน ออกกำลังกายของผู้คนเช่นกัน มีพิพิธภัณฑ์บั้งไฟเป็นแหล่งเรียนรู้

มุมมองและความต้องการของแต่ละกลุ่มวัยคือ 1) กลุ่มผู้สูงอายุ มองเห็นความเจริญก้าวหน้าของเมือง แต่ผู้คนในวัยทำงานใช้ชีวิตฟุ่มเฟือย ทุ่มเทยืมสิน มีความเห็นแก่ตัวสูงไม่เหมือนคนรุ่นตนในช่วงอยู่ในวัยเดียวกัน มองเห็นวัยรุ่นนิยมเที่ยวสถานบันเทิง ไม่ต้องการให้เมืองมีสถานบันเทิงมอมเมาเยาวชน และให้ปราบยาเสพติดให้หมดไป 2) กลุ่มวัยทำงาน มองเมืองมีความเจริญทางวัตถุมาก ต้องปรับตัวมากกับเทคโนโลยีใหม่ วัยพวกตนต้องดิ้นรนหาเงินกับค่าใช้จ่ายที่สูง มีภาวะหนี้สินกับการมีบ้านอาศัยของครอบครัวและยานพาหนะที่เห็นว่าจำเป็นต้องมี และภาวะส่งเสียลูกเรียนหนังสือระดับสูงเพื่อความอยู่รอดในสังคมที่มีการแข่งขันกันสูง จึงต้องการให้เมืองพัฒนาด้านคุณธรรมของผู้คน มีมหาวิทยาลัยในเมืองตนเพื่อลดค่าใช้จ่าย

จ่ายของผู้ปกครอง ให้มีการสร้างแหล่งงานรองรับเด็กรุ่นใหม่ที่ตั้งงาน ตลอดจนการแก้ปัญหาเสด็จ
ปัญหาขยะ และระบบระบายน้ำ 3) กลุ่มวัยรุ่น มองเมืองมีความเจริญสวยงามน่าอยู่ สะดวก เจริญทาง
เทคโนโลยีสื่อสารทำให้ได้รับข้อมูลเปิดโลกทัศน์กว้าง ต้องการให้เมืองพัฒนาในสิ่งที่เอื้อต่อวัยนี้คือ มี
มหาวิทยาลัยในเมืองของตน มีศูนย์การค้าที่มีทางเลือกมาก ๆ และต้องการให้ยาเสพติดหมดไปจากเมือง มุม
มองต่อวัยเดียวกันคือ วัยนี้กล้าแสดงออกในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง หลงวัตถุตามแฟชั่น โดยเฉพาะลูกผู้มีฐานะดี
ฟุ่มเฟือย มองว่าการเที่ยวสถานบันเทิงให้มีบ้างบางโอกาสเพื่อเรียนรู้สังคมในแง่มุมหนึ่งจะทำให้เสื่อมเสีย
หรือหลงมัวเมาหรือไม่ขึ้นอยู่กับสำนึกผิดชอบชั่วดีของแต่ละบุคคล

ปัญหาภายในเมือง เช่น เมืองร้อยเอ็ดพบกับสภาพปัญหาทั่วไป การระบายน้ำ ขยะ น้ำเสีย ที่
ดินรกร้างเปลี่ยน เขตรอยต่อกับอบต. ในการพัฒนาถนน บ้ายจราจร สัญญาณไฟ และยาเสพติดยังมีอยู่
ทั่วไป ส่วนเมืองยโสธร มีปัญหาที่ต้องแก้ไขเช่น ไฟฟ้าให้แสงสว่างตามซอยไม่ทั่วถึง ตลาดไม่เป็นระเบียบ
การจราจรไม่เป็นระเบียบ และยาเสพติดยังมีอยู่ทั่วไปเช่นกัน มีความขัดแย้งกันบ้างเล็กน้อยที่สามารถปรับ
ตัวในการอยู่ร่วมกันได้ ความขัดแย้งรุนแรงไม่มี เนื่องจากผู้คนมีความเชื่อมีประเพณีที่เป็นศูนย์รวมในการ
ปฏิบัติกิจกรรมเดียวกัน มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน และสำนึกในการเป็นคนเมืองเดียวกัน

พลังของชุมชน

ภาพสะท้อนในการรวมตัวกันในกลุ่มบุคคลและอาชีพที่เป็นกลุ่มผลประโยชน์ ต่างกลุ่มต่างมีกิจ
กรรมที่มีทั้งเข้มแข็งและอ่อนแอเฉพาะกลุ่มของตนเป็นพลังที่กระจัดกระจาย และมีบุคคลที่มีศักยภาพในการ
ขับเคลื่อนกิจกรรมเฉพาะอย่างของเมืองที่ต้องการให้มีการสร้างเครือข่ายเกาะเกี่ยวกันในระดับกว้างเพื่อร่วม
กันพัฒนาเมืองต่อไป ภาพสะท้อนผ่านงานประเพณีในงานประจำปีของเมือง เช่น บุญผะเหวด บุญบั้งไฟ
ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของพลังชุมชนที่มีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันทำกิจกรรม เพื่อบ้าน
เมืองได้ดีมากขึ้น และภาพสะท้อนขององค์กรการเมืองโดยเฉพาะสภาเทศบาลเมือง นายกเทศมนตรีทั้งสอง
เมืองมีศักยภาพในการพัฒนาเมือง คือ

1. นายบรรจง โฆษิตจิรพันธ์ ผู้นำเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด และนายวิระวัฒน์
ภักตนิกร ผู้นำเทศบาลเมืองยโสธร อยู่ในวัยฉกรรจ์มาจากตระกูลนักธุรกิจและการเมือง มีความคิดสร้าง
สรรค์ พัฒนาเมือง มีผลงานเด่นเห็นชัดเป็นที่ยอมรับของชาวเมือง ซึ่งพิจารณาศักยภาพจากผลงาน

2. มีศักยภาพในการผลักดันงบประมาณเข้ามาพัฒนาเมืองจากมีเครือข่ายในระดับประเทศ เช่น
นายบรรจง โฆษิตจิรพันธ์ เป็นเครือข่ายกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวง นายวิระวัฒน์ ภักตนิกร เป็นเครือ
ข่ายในสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย

3. ผลงานดีเด่น คือ เมืองยโสธร เช่น ได้สร้างสวนพญาแถน สวนสาธารณะ
พักผ่อนริมน้ำชีทางทิศใต้เมืองติดบึงใหญ่ การสร้างสวนสาธารณะหน้าว่าการอำเภอเมือง สร้างพิพิธภัณฑ
บั้งไฟ กำลังสร้างระบบระบายน้ำรอบเมือง เมืองร้อยเอ็ดเช่น การปรับปรุงฟื้นฟูสภาพคูน้ำ ปรับปรุงบริเวณ
บึงพลาญชัย ปรับปรุงถนนภายในเมือง สถานแสดงพันธุ์สัตว์น้ำ ทั้งสองเมืองมีผลงานเป็นที่ประจักษ์และ
ยอมรับของชาวเมือง

คนจีนกับการขยายตัวของเมืองบริเวณลุ่มน้ำชี : กรณีศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ดและมหาสารคาม

นาริรัตน์ ปรียสุทธิวุฒิพร*

ความสำคัญของปัญหา

คนจีนเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีบทบาทในประวัติศาสตร์ไทยในทุกๆภาค โดยเฉพาะบทบาททางด้านเศรษฐกิจ เมื่อคนจีนเข้ามาในประเทศไทยแล้ว คนจีนเหล่านี้ได้พยายามสร้างเนื้อสร้างตัวจนทำให้ตนเองมีฐานะที่ดีขึ้น ในขณะเดียวกันได้ทำให้เมืองมีการเติบโตและขยายตัวไปด้วย นอกจากนี้คนจีนเหล่านี้ยังได้นำความรู้ที่ตนเคยใช้ในประเทศจีนเข้ามาปรับใช้กับการดำรงชีวิตใหม่ในประเทศไทย รวมทั้งการนำความคิด ความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีมาปรับใช้ด้วย เช่นกรณีที่คนจีนโพ้นทะเลเข้ามาอยู่ในภาคอีสาน โดยเฉพาะในจังหวัดร้อยเอ็ดและมหาสารคาม คนจีนเหล่านี้ได้มีบทบาทเด่นทางด้านเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันคนจีนเหล่านี้ได้ปรับวิถีชีวิตของตนให้เข้ากับบ้านเมืองใหม่มีที่ตนเข้ามาอาศัยอยู่ จนเมื่อถึงรุ่นลูกหลาน ลูกหลานชาวจีนเหล่านี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น และมีความรู้สึกถึงความเป็นคนท้องถิ่น ไม่ต่างกับคนท้องถิ่นหรือชนกลุ่มอื่นๆ ที่อยู่ในอีสาน ในขณะเดียวกันลูกหลานของชาวจีนโพ้นทะเลก็ยังคงดำรงบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจของท้องถิ่นต่อจากบรรพบุรุษ และมีความโดดเด่นในบทบาททางการเมือง ขณะเดียวกันการแสดงออกทางวัฒนธรรมประเพณีของจีนได้ถูกปรับเปลี่ยน และได้รับการยอมรับให้เป็นส่วนหนึ่งของประเพณีประจำอำเภอด้วย

บทบาทที่โดดเด่นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมประเพณีของลูกหลานจีนในปัจจุบันนี้ ทำให้เกิดคำถามว่าคนจีนตั้งแต่รุ่นแรกที่เข้ามายังร้อยเอ็ด และมหาสารคามมีพัฒนาการในการสร้างตัวอย่างไร จนทำให้เกิดการขยายตัวของเมือง ในขณะเดียวกันลูกหลานจีนมีการปรับตัวเข้ากับความเป็นท้องถิ่นอย่างไร ซึ่งคำถามเหล่านี้ได้นำมาสู่การตั้งวัตถุประสงค์ทางการศึกษา

วัตถุประสงค์ทางการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการเข้ามาและการขยายตัวของคนจีนใน 2 จังหวัด
2. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนจีนกับคนท้องถิ่น อันนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน
3. เพื่อศึกษากลิ่นในการสร้างตัวทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองของคนจีน
4. เพื่อศึกษาลักษณะเฉพาะของ “คนจีนในลุ่มน้ำชี”

* อาจารย์นาริรัตน์ ปรียสุทธิวุฒิพร ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ขอบเขตทางการศึกษา

1.พื้นที่ศึกษา 2 จังหวัด คือจังหวัดร้อยเอ็ด และมหาสารคาม โดยเลือกศึกษาเฉพาะอำเภอที่มีศาลเจ้าและประเพณีงานวิ่ง

ในจังหวัดร้อยเอ็ด ศึกษาอำเภอเมือง โพนทอง พนมไพร เกษตรวิสัย สุวรรณภูมิ

ในจังหวัดมหาสารคาม ศึกษาอำเภอเมือง พยัคฆภูมิพิสัย วาปีปทุม บรบือ เขียงยืน โกสุมพิสัย

2.ช่วงเวลาที่ศึกษา คือ ตั้งแต่ พ.ศ.2398 - พ.ศ.2545

คนจีนกับการเข้ามาในจังหวัดร้อยเอ็ดและมหาสารคาม

คนจีนเข้ามายังจังหวัดร้อยเอ็ดและมหาสารคามนานแล้ว จากหลักฐานปรากฏว่ามีคนจีนเข้ามาอยู่ในร้อยเอ็ดแล้วตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3³⁰ ซึ่งสามารถแบ่งยุคการเข้ามาของชาวจีนได้ เป็น 3 ช่วงเวลา คือ

1.ช่วงคนจีนเข้ามาก่อนการสร้างทางรถไฟสายกรุงเทพ-นครราชสีมา (ก่อนพ.ศ.2443) คนจีนที่เข้ามาในช่วงนี้มีหลายเหตุปัจจัย ได้แก่

1.1 คนจีนเข้ามาเพราะถูกชักชวนให้มาประกอบการค้าขายในอำเภอ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวของเมือง ตัวอย่างอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม พระพิทักษ์นรากร (อุน) เจ้าเมืองวาปีปทุม ช่วงปี พ.ศ.2428 เห็นว่าชาววาปีปทุมไม่สันทัดทางการค้า จึงได้ติดต่อจีนแต่จีว เมืองนครราชสีมา ให้มาตั้งตลาดค้าขายที่เมืองวาปีปทุม รวม 4 ครอบครัว คือเจ็กเต็กเอี้ย แซ่เอ็ง (ต้นตระกูลอัครถาวร), เจ็กพระคลัง แซ่ต่าง,เจ็กยูล่าย แซ่อุ่น, เจ็กหุย แซ่เอ็ง³¹

1.2 คนจีนเข้ามาเพราะเกิดโรคระบาดในเมืองใหญ่ เช่นนครราชสีมา เนื่องจากเมืองนครราชสีมาเป็นเมืองใหญ่ มีผู้คนอยู่เป็นจำนวนมาก รวมทั้งคนจีนด้วย เมื่อเกิดโรคระบาดขึ้น เช่นอหิวาตกโรค ทำให้คนจีนอพยพออกจากนครราชสีมาและไปอยู่ตามเมืองเล็กๆ เช่นร้อยเอ็ด มหาสารคาม

1.3 คนจีนเข้ามาเพราะหนีความอดอยากและความวุ่นวายในประเทศจีน บางคนเข้ามาตามลำพัง บางคนเข้ามาอยู่กับญาติที่เข้ามาก่อนหน้านี้ ประกอบกับในยุคนั้นรัฐต้องการแรงงานจีนในการสร้างบ้านแปงเมือง และต้องการดึงดูดชาวจีนให้เข้ามามากๆ จึงให้สิทธิแก่คนจีนในการเดินทางทั่วราชอาณาจักร การไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงาน และเสียภาษีแก่รัฐทุก 3 ปีเท่านั้น³² ทำให้ชาวจีนเดินทางเข้ามายังสยามเป็นจำนวนมาก จากนั้นได้เข้ามาสู่ภาคอีสาน และเข้ามายังร้อยเอ็ดและมหาสารคาม

³⁰ ดู กจช. , ร.3 เลขที่ 21 จ.ศ.1211 เจ้าพระยาจักรี เมืองร้อยเอ็ด เรื่องอุปฮาดจ้างจีนฆ่าพระพิไสยสุวรรณชัยตาย และเรื่องตั้งท้าวอินทราชนวงศ์ เป็นที่พระขัติยวงษาเจ้าเมืองร้อยเอ็ด อ้างใน ประนุช ทรัพย์สาร, "วิวัฒนาการเศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พ.ศ.2394-2475," วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525, หน้า 44.

³¹ เสาวนถ ศิริพรหม, "พัฒนาการชุมชนเมืองวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม" (รายงานการค้นคว้าอิสระ เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม,2544) หน้า 20-21 อ้างจากพระอริยานุวัตร เขมจารี, ประวัติเมืองวาปีปทุม, ม.ป.ท. ม.ป.ป. หน้า 19-21.

³² ผาสก พงษ์ไพจิตร, คริส เบเกอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงไทย, (กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์,2539) : หน้า 297.

2. คนจีนที่เข้ามาหลังการสร้างเส้นทางรถไฟ-สงครามโลกครั้งที่ 2 คนจีนที่เข้ามาในช่วงนี้ด้วยสาเหตุดังนี้

2.1 เข้ามาอยู่กับญาติเพื่อช่วยงานการค้า โดยชาวจีนกลุ่มนี้จะถูกดึงเข้ามา เพราะญาติมาประกอบการค้ามีฐานะมั่นคงจึงต้องการดึงญาติพี่น้องในประเทศจีนให้เข้ามาช่วยงาน จนบางคนแยกกิจการใหม่เป็นของตนเอง เช่น ตระกูลของคุณประสิทธิ์ ดัชนีเศิลปี (ร้านตั้งลงก็) เข้ามาอยู่กับน้องชายที่เข้ามายังอำเภอบรบือ เมื่อประมาณ พ.ศ.2443 โดยเข้ามาช่วยทำธุรกิจขายของส่งและของเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ที่ตลาดสดเก่า ในอำเภอบรบือ⁴

2.2 เข้ามาเนื่องจากย้ายที่ทำการ คนจีนที่เข้ามายังร้อยเอ็ด มหาสารคามกลุ่มนี้ส่วนมากเป็นชาวจีนที่อยู่ในจังหวัดใหญ่ เช่นกรุงเทพฯ นครราชสีมา บ้านไผ่ นครปฐม ฯลฯ ซึ่งมีผู้คนอยู่หนาแน่น การประกอบการค้าก็ยากลำบาก เพราะต้องแข่งขันกันมากขึ้น จึงย้ายออกมาอยู่ในเมืองเล็กแทน ประกอบกับรัฐทยอยสร้างถนนเพื่อความสะดวกในการเดินทาง ทำให้ชาวจีนเหล่านี้เล็งเห็นความเจริญที่จะมีในอนาคต ประกอบกับเมืองเล็ก การค้ายังมีไม่มาก จึงสามารถเข้ามาบุกเบิกทางการค้าได้อีก ตัวอย่างของนายอาจิว แซ่ตั้ง ต้นตระกูลโชคชัยวัฒนากร (พ่อของอดีตสส.สุชาติ โชคชัยวัฒนากร) เล่าว่าพ่อแม่ญาติพี่น้องอยู่นครปฐม แต่ตนเองเข้ามาอยู่ในอำเภอ พัทธกภูมิพิสัย ในปี พ.ศ.2495 เพราะนครปฐมประกอบอาชีพหาเงินลำบาก และตนเองมีความรู้เรื่องการตัดเย็บเสื้อผ้า เริ่มแรกจึงเข้ามาประกอบอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า⁵

2.3 เข้ามาเพราะหนีภัยจากอำนาจรัฐบาล กล่าวคือในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวจีนในประเทศไทยต่อต้านญี่ปุ่นที่รุกรานประเทศจีน ทั้งการลอบทำร้ายคนที่สนับสนุนญี่ปุ่น การคว่ำบาตรสินค้าญี่ปุ่น ทำให้รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงครามต้องออกกฎหมายควบคุมชาวจีนขึ้น เพื่อลดความรู้สึกชาตินิยมของชาวจีน ทั้งปิดโรงเรียนจีน หนังสือพิมพ์จีน จำกัดการประกอบอาชีพของชาวจีน รวมทั้งจำกัดที่อยู่อาศัยของชาวจีนด้วย โดยเฉพาะชาวจีนต่างด้าว ทำให้ชาวจีนเกิดความไม่มั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน จนต้องหนีออกจากเมืองใหญ่ เพื่อหลบภัย ไปอยู่ในเมืองเล็ก เช่นร้อยเอ็ด มหาสารคาม

3. คนจีนที่เข้ามาหลังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504)

คนจีนที่เข้ามาในช่วงนี้ เข้ามาเพื่อขยายธุรกิจการค้าของตน โดยส่วนมากคนจีนเหล่านี้มีธุรกิจของตนในเมืองใหญ่อยู่แล้ว เมื่อรัฐบาลเร่งพัฒนาประเทศ และเอาใจใส่เมืองเล็ก ๆ เพิ่มขึ้น ทำให้ชาวจีนเหล่านี้ขยายธุรกิจของตนเข้ามา เพื่อบุกเบิกตลาดทางการค้า ตัวอย่างเช่น

ตระกูลยนต์ตระกูล (เจ้าของโตโยต้ามหาสารคาม) หลังจากที่เดินทางมาเมืองไทย ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ประกอบอาชีพหลากหลาย ทั้งขายกล้วยเตี่ยว จนกระทั่งมีโรงสีข้าว ขายเครื่องจักรกลการเกษตร ก่อนจะมาขายรถยนต์ยี่ห้อโตโยต้า เมื่อปี พ.ศ.2506 และได้รับสิทธิในการขยายพื้นที่การ

⁴ จากการสัมภาษณ์นายประสิทธิ์ ดัชนีเศิลปี, อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม, เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2544

⁵ จากการสัมภาษณ์นายอาจิว แซ่ตั้ง (โชคชัยวัฒนากร), อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม, เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ.2545

จำหน่าย ที่มหาสารคาม จึงย้ายเข้ามาอยู่มหาสารคาม ในปี พ.ศ.2515 จากนั้นได้ขยายสาขาการจำหน่ายรถยนต์โตโยต้าไปยังร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ โดยให้ลูกชายไปดูแลกิจการ⁶

การเข้ามาของร้อยเอ็ดและมหาสารคามของชาวจีนเหล่านี้ ได้เข้ามาสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้เมืองมีการขยายตัว พร้อมกับคนจีนเหล่านี้ได้มีการปรับตัวให้เข้ากับท้องถิ่น จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่นในรุ่นลูกหลาน และเมื่อรัฐเปิดโอกาสทางการเมืองให้แก่ประชาชน ลูกหลานของชาวจีนโพ้นทะเลก็เป็นตัวแทนของชุมชนท้องถิ่นลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นกระบอกเสียงให้กับชุมชนท้องถิ่น แต่ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมประเพณีของบรรพบุรุษ ลูกหลานชาวจีนก็ยังคงปฏิบัติ ซึ่งประเพณีของบรรพบุรุษเหล่านี้เป็นสิ่งย้ำเตือนถึงความเป็นจีนของพวกเขา แต่เป็นจีนอีสาน ที่มีลักษณะเฉพาะของตนต่างจากจีนภาคอื่นของประเทศไทย ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป

คนจีนกับการขยายตัวของเมือง

เมื่อคนจีนเข้ามาอยู่ร้อยเอ็ด และมหาสารคามแล้ว ต่างได้พยายามสร้างตัว สร้างฐานะจนทำให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ อันนำไปสู่การขยายตัวของเมือง นอกจากนี้คนจีนเหล่านี้ยังมีการปรับเปลี่ยนตัวเองเพื่อเข้ากับสภาพแวดล้อมของอีสานได้ จนเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่นในชั้นลูกหลาน จากอดีตที่ชาวจีนเข้ามาอยู่ดินแดนนี้จวบจนปัจจุบัน สามารถเห็นการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทั้งของคนและเมืองได้เป็น 4 ยุค ดังนี้

1. ยุคคนจีนอยู่กับเมืองและรัฐ	พ.ศ.2398-2469
2. ยุคคนจีนอีสานกับชนบท สร้างทุนในการตั้งเมือง	พ.ศ.2470-2503
3. ยุคคนอีสานเชื้อสายจีนกับการ “นำเมือง”	พ.ศ.2504-2529
4. ยุคคนอีสานเชื้อสายจีนกับการ “สร้างเมือง”	พ.ศ.2530-2545

1. ยุคคนจีนอยู่กับเมืองกับรัฐ พ.ศ.2398-2469

1.1 คนจีนกับความเป็นจีน

การช่วยเหลือกันในกลุ่มคนจีน

เมื่อชาวจีนเข้ามาอยู่เมืองร้อยเอ็ดและมหาสารคามในยุคแรกนี้ ส่วนมากจะเป็นชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพมาจากประเทศจีน ชาวจีนเหล่านี้ยังคงมีความผูกพันกับประเทศจีนของตนอยู่ ซึ่งจะเห็นได้จากการรวมกลุ่มกันเฉพาะในหมู่ของชาวจีน ชาวจีนที่เข้ามาก่อนหน้านี้จะช่วยเหลือชาวจีนที่เข้ามาอยู่ใหม่ โดยส่วนมากจะเป็นคนจากหมู่บ้านเดียวกันเมื่อครั้งอยู่เมืองจีน อย่างที่จินกาสี คหบดีจีนในร้อยเอ็ดช่วยเหลือเงินที่เข้ามาอยู่ใหม่โดยฝึกด้านการค้า สอนภาษาอีสานให้ เมื่อชาวจีนใหม่คนนั้นสามารถจะแยกตัวได้แล้ว ก็สนับสนุนให้ไปเปิดร้านค้าของตนเอง โดยเป็นผู้ให้สินค่านำไปจำหน่ายก่อน ส่งเงินคืนทีหลัง เมื่อคนนั้นสม

⁶ จากการสัมภาษณ์นายสุรจิตร์ ยนต์ตระกูล, อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ.2545

ควรมีครอบครัว ก็เป็นผู้ใหญ่สู่ขอผู้หญิงที่เหมาะสมให้⁷ เป็นต้น นี่คือการดูแล ช่วยเหลือชาวจีนที่เข้ามาอยู่ใหม่ โดยเปรียบเสมือนครอบครัวเดียวกัน จากการดูแลกันในกลุ่มชาวจีนนี้ ทำให้ชุมชนจีนมีความเหนียวแน่นและเป็นสิ่งดึงดูดให้ชาวจีนโพ้นทะเลอพยพเข้ามาอยู่ตลอดเวลาในช่วงที่รัฐบาลยังไม่กีดกันการเข้ามาของชาวจีน

การสร้างศาลเจ้า

จากการเกิดชุมชนจีนนำไปสู่การสร้างสิ่งเคารพบูชาเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจขึ้น และจากการเก็บข้อมูล จะได้ข้อสังเกตที่น่าสนใจประการหนึ่ง คือ ถ้าชุมชนจีนที่ใดเข้มแข็งและมีคนจีนอยู่เป็นจำนวนมาก สิ่งเคารพสักการะของชาวจีนโดยเฉพาะเทพเจ้าประจำท้องถิ่นในประเทศจีน อย่างปุนเถ่ากง-ม่า⁸ จะนำมาจากประเทศจีน แต่ถ้าที่ใดคนจีนมีอยู่ไม่มาก สิ่งสักการะบูชาอย่างปุนเถ่ากง-ม่าที่คนจีนนับถือมาตลอดจะมาจากผีในท้องถิ่นซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนท้องถิ่นที่ให้ความเคารพ

อย่างในอำเภอเมืองร้อยเอ็ดและอำเภอมหาสารคามมีคนจีนอยู่มากกว่าในอำเภอรอบนอก จากการสัมภาษณ์คนจีนทั้ง 2 อำเภอ ได้ความว่าเทพเจ้าปุนเถ่ากง-ม่าของทั้ง 2 อำเภอเป็นเทพเจ้าที่อัญเชิญมาจากประเทศจีน โดยคนจีนที่อพยพเข้ามาจะนำรูปจากกระดาษรูปในศาลเจ้าปุนเถ่ากง-ม่าในประเทศจีนบรรจุใส่ไม้เท้าติดตัวมาด้วย และเมื่อมาถึงก็ทำพิธีเซ่นไหว้และตั้งเป็นศาลเจ้าลักษณะเหมือนตึกดินเล็กๆ โดยในร้อยเอ็ดสร้างศาลเจ้าครั้งแรก เมื่อประมาณพ.ศ.2400⁹ ส่วนในอำเภอมหาสารคาม มีศาลเจ้าก่อนปี พ.ศ.2470 เป็นลักษณะเหมือนกำแพงดินหลักเล็ก¹⁰

เมื่ออำเภอรอบนอก (หมายถึง อำเภออื่นๆที่ไม่ใช่อำเภอเมือง) เติบโตจากการอพยพเข้าไปอยู่ของคนจีน เพราะต้องการเข้าถึงสินค้าท้องถิ่น ซึ่งหมายถึงของป่า ได้แก่ครั้ง เร่ว หนั่งสัตว์ เขาสัตว์ ข้าวเปลือก ฯลฯ จากคนท้องถิ่น และสันนิษฐานว่าคนจีนเข้าสู่อำเภอรอบนอกไม่มากนัก จึงไม่สามารถรวมกลุ่มเพื่ออัญเชิญเทพเจ้าปุนเถ่ากง-ม่าจากประเทศจีน และสร้างศาลเจ้าเฉพาะของคนจีนขึ้นมาได้ และเท่าที่สังเกตและสัมภาษณ์คนจีนได้ความว่าเทพเจ้าปุนเถ่ากง-ม่าที่คนจีนในอำเภอรอบนอกเคารพบูชาล้วนเป็นผีในท้องถิ่นอีสานทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นผีปู่ตา หรือหลักเมือง

จากประเด็นนี้จะทำให้เห็นพลังการรวมกลุ่มของคนจีนถึงศักยภาพในการสร้างและการขยายตัวของเมืองในยุคสมัยต่อมาได้

วิทยาการจากประเทศจีน

นอกจากเรื่องความเชื่อแล้ว เมื่อคนจีนเข้ามาในร้อยเอ็ดและมหาสารคาม คนจีนเหล่านี้ยังนำวิทยาการที่ตนเคยปฏิบัติเมื่อครั้งอยู่ในประเทศจีนเข้ามาใช้ในการดำรงชีวิตใหม่ในแผ่นดินไทยด้วย เช่นการปลูกผักยกร่องสวน การนำผักจากประเทศจีนมาปลูก เช่นผักกาด คื่นช่าย กวางตุ้ง ฯลฯ การใช้ปุ๋ยคอกในนาข้าว

⁷ จากการสัมภาษณ์นางหนูณี นิยมปราชญ์, อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด, เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2544

⁸ พรพรรณ จันทโรนานนท์, "ปุนเถ่ากง เทพเจ้าแห่งจีน" ศิลปวัฒนธรรม 4,11 (กุมภาพันธ์ 2533): 62-74.

⁹ จากการสัมภาษณ์นายวิระ วุฒิจำนงค์, อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด, เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2544

¹⁰ จากการสัมภาษณ์นายมานพ ปรีทคณไพศาล, อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, เมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ.2545

การสร้างบ้านด้วยดินเหนียวผสมฟางข้าว หรือการนำอาหาร เช่น กว๋ยเตี๋ย หรือ อาชีพ เช่น การค้าห่อเกลือ หมู เป็นต้น

1.2 คนจีนกับการเข้ากับท้องถิ่น

การพึ่งพาอาศัยกันของคนจีนและคนท้องถิ่น

เมื่อคนจีนเหล่านี้อพยพเข้ามา อาชีพในระยะเริ่มแรกคือการค้า โดยชาวจีนเหล่านี้จะนำสินค้าจากในเมือง ได้แก่ สบู่ ผ้าสี ด้าย เข็มเย็บผ้า น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ กระดาษขนวน ดินสอพิน ไม้จืดไฟ เครื่องสังฆภัณฑ์ ปลาทุเค็ม ผักดอง ผลไม้เค็ม จอบเสียม เป็นต้น นำไปแลกเปลี่ยนของป่ากับคนท้องถิ่นเพื่อนำส่งขายต่อยังเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพฯ นครราชสีมา บ้านไผ่ เป็นต้น จุดนี้ทำให้คนทั้ง 2 กลุ่มเริ่มรู้จักและคุ้นเคยกัน และจากการสัมผัสกันคนเหล่านี้ได้เล่าว่า ในรุ่นพ่อแม่ของเขารู้จักสนิทสนมกับคนท้องถิ่นมาก เพราะติดต่อกันเป็นประจำ และเคยช่วยเหลือกันด้วย กล่าวคือ เมื่อคนท้องถิ่นเดือดร้อนจากการทำนาอันเนื่องมาจากฝนแล้ง หรือน้ำท่วมจะมีการยืมข้าวจากพ่อค้าจีนที่คุ้นเคยกัน ไปปลูกหรือไปรับประทานครอง และจะคืนข้าวเท่ากับจำนวนที่ยืม เมื่อสามารถปลูกข้าวในครั้งต่อไปได้¹¹

การสานสัมพันธ์กับผู้ปกครองในท้องถิ่น

คนจีนที่เข้ามาในร้อยเอ็ด มหาสารคามบางคนเข้ามาเพราะถูกชักชวนจากเจ้าเมืองให้มาประกอบการค้าในอำเภอนั้น เช่น อำเภอบัวชุม ในขณะที่คนจีนส่วนมากอพยพมาจากประเทศจีนเพื่อหนีความอดอยาก ทำให้ชาวจีนต้องทำทุกวิถีทางเพื่อให้ตนสามารถดำรงชีวิตอยู่รอด และปลอดภัยในดินแดนใหม่ที่ตนเข้ามาทำมาหากิน การสานสัมพันธ์กับผู้ที่มีอำนาจในท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งหมายถึงความปลอดภัย ความก้าวหน้า และสิทธิพิเศษอื่นๆ ของตนและกลุ่มด้วย

การสร้างสายสัมพันธ์กับผู้ปกครองของคนจีนมีหลายลักษณะ ได้แก่ การแต่งงาน เช่น ในจังหวัดมหาสารคาม คหบดีจีนจากเมืองวาปีปทุม คือนายทองดี อัดถากร แต่งงานกับญานแม่แก้วประภา ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม ซึ่งเป็นธิดาของพระเจริญราชเดช (อุ่น) เจ้าเมืองมหาสารคามคนที่ 3¹² หรือในจังหวัดร้อยเอ็ด ดันตระกูลอิฐราชย์ นายซื่อฮวง แซ่ตั้ง เป็นผู้มีความรู้ความสามารถประกอบกับมีบ้านติดกับเจ้านเมือง คือ พระยาขัติยวงษา (เหลา ณ ร้อยเอ็ด) จึงได้รับความไว้วางใจให้เป็นพี่ปรึกษาของเจ้าเมือง และได้รับการสนับสนุนจากเจ้าเมืองให้เป็นผู้ผูกขาดต้มเหล้า¹³ หรือกรณีเงินกาสี แซ่เซียว ได้บริจาควัว 1 เล้าแก่ทางการ จึงได้ปูนบำเหน็จเป็นหลวงนฤกุลกิจคดีจีน¹⁴ นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ดูแลคนจีนในร้อยเอ็ดด้วย

¹¹ จากการสนทนากลุ่มในเวทีการรวมกลุ่มผู้รู้จากจังหวัดร้อยเอ็ดและมหาสารคาม เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2546

¹² ประพิศ ทองโรจน์ (บรรณาธิการ). สมาคมชาวจังหวัดมหาสารคาม. (มหาสารคาม : อภินิหารการพิมพ์, 2539) : 29-32.

¹³ ธาณี พันแสง. "บทบาทด้านเศรษฐกิจและการเมืองของชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ.2398-2540" (วิทยานิพนธ์เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2543). หน้า 37.

¹⁴ ธาณี พันแสง. เรื่องเดิม. หน้า 38

คนจีนในยุคนี้เป็นรุ่นจีนอพยพและเป็นรุ่นบุกเบิกทางการค้าและความสัมพันธ์กับท้องถิ่นรวมทั้งผู้ปกครองด้วย และสิ่งที่คนจีนในรุ่นนี้วางรากฐานไว้ ทำให้คนจีนในรุ่นต่อมาสามารถต่อยอดสร้างทุน สร้างฐานะที่มั่นคง และทำให้เมืองเติบโตในเวลาต่อมา

2. ยุคคนจีนอีสานกับชนบท สร้างทุนในการตั้งเมือง พ.ศ.2470-2503

2.1 การเติบโตทางเศรษฐกิจ

เมื่อธุรกิจค้าข้าวเปลือกขยายตัวมากขึ้น นำไปสู่การตั้งโรงสีข้าวของคนจีนขึ้นเอง พร้อมกับการขยายเส้นทางรถไฟมาถึงขอนแก่น ในปี พ.ศ.2476 การสร้างถนนเชื่อมระหว่างอำเภอและจังหวัดเพื่อความสะดวกในการเดินทาง ทำให้ชาวจีนอพยพย้ายเข้าสู่อำเภอรอบนอกเพื่อสะดวกต่อการรับซื้อของป่ากับคนท้องถิ่น และย้ายออกในกรณีที่มีการค้าเบ็ดเตล็ดในอำเภอรอบนอกชนบท เพราะคนท้องถิ่นนิยมมาซื้อสินค้าในเมืองแทน เช่นในปี พ.ศ.2479 มีรถประจำทางวิ่งระหว่างร้อยเอ็ด-กรุงเทพฯ, ร้อยเอ็ด-บ้านไผ่, ร้อยเอ็ด-อุบล, ร้อยเอ็ด-สุวรรณภูมิ, ร้อยเอ็ด-วาปีปทุม เป็นต้น

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ธุรกิจค้าข้าวเปลือกชนบท คนจีนเหล่านี้บางคนหันไปค้าของป่าชนิดอื่น เช่นฝ้าย ปอ จนบางคนสามารถสะสมเงินทุนจากการค้าสินค้าเหล่านี้ได้ เช่นนายสงวน ศิริเกษมทรัพย์ ได้เล่าว่าในอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม มีการซื้อขายปอกันมากตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 จนบางปีปอขาดตลาด พ่อค้าที่มีสินค้าก็สามารถขายปอได้ในราคาสูงถึงกก.ละ 1 บาท ในขณะที่ซื้อปอมา กก.ละ 5- 10 สตางค์ จึงทำให้พ่อค้าบางคนมีฐานะร่ำรวยจากการขายปอในปีนั้น อย่างประมาณปี พ.ศ.2501 บางคนร่ำรวย ได้เงินหลายแสนบาท ซึ่งสมัยนั้นนับว่ามาก เพราะความเขง เนื่องจากช่วงนั้นราคาปอตกมาตลอด พ่อค้าบางคนไม่กล้าเก็บปอไว้ในโกดังนาน จึงปล่อยขาดในขณะที่ราคาต่ำ แต่บางคนก็ไม่ขาย เมื่อมีคนขายให้ในราคาต่ำมาก าก็ซื้อเก็บเอาไว้ ไม่มีใครรู้ว่าราคาจะขึ้นเมื่อไร พอปีต่อมา ราคาปอขึ้น และขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากคนปลูกปอน้อยลง แต่ตลาดปีนั้นต้องการปอมาก พ่อค้าที่เก็บปอไว้มาก ก็ร่ำรวยภายในพริบตา¹⁵

ชาวจีนประกอบธุรกิจการค้า สิ่งหนึ่งที่สำคัญคือการขยายกิจการ โดยจะขยายกิจการตามขนาดของครอบครัว ถ้าครอบครัวไหนมีลูกหลานมากก็ขยายกิจการมาก ถ้าลูกหลานน้อยก็ขยายเล็กน้อย¹⁶ โดยการนำผลกำไรจากการค้ามาขยายกิจการ บางรายใช้แหล่งทุนข้างนอกมาขยายกิจการ กล่าวคือก่อนที่จะมีธนาคารในอำเภอ การขยายกิจการโดยใช้ทุนข้างนอกจะมาจากการเล่นแชร์ และหายของกลุ่มพ่อค้าจีน ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งระดมทุนที่สำคัญของคนจีนในสมัยนั้น อันนำไปสู่การขยายตัวของเมือง

2.2 การดำรงความเป็นจีน

จีนอีสาน เป็นชาวจีนรุ่นที่ 2 หรือลูกชาวจีนอพยพ ชาวจีนรุ่นนี้เกิดในเมืองไทยแต่ยังคงอยู่ในชุมชนจีนจึงทำให้ยังคงผูกพันกับความเป็นจีนอยู่ ประกอบกับกฎหมายเรื่องสัญชาติ ที่ทั้งกฎหมายไทยและกฎหมายจีนต่างต้องการให้ลูกจีนสังกัดสัญชาติของตน เช่นพ.ร.บ.สัญชาติ ฉบับของรัฐบาลชิง ในปี พ.ศ. 2452 และพ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.2456 ที่ออกในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทำให้ลูกจีน

¹⁵ จากการสัมภาษณ์นายสงวน ศิริเกษมทรัพย์, อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม, เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ.2545.

¹⁶ พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, บูรณาการของเยาวชนจีนในประเทศไทย, (ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2532): หน้า 117.

กลายเป็นบุคคล 2 สัญชาติ และต้องจงรักภักดีต่อทั้งสองแผ่นดิน¹⁷ ในขณะที่พ่อแม่ต้องการให้ลูกเป็นจีน โดยการให้เรียนหนังสือจีน และรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับประเทศจีนผ่านโรงเรียนจีน บางคนถูกส่งให้ไปเรียนหนังสือจีนที่ประเทศจีน โดยไปอาศัยอยู่กับญาติที่นั่น ยิ่งทำให้ลูกจีนมีความผูกพันกับประเทศจีนมากยิ่งขึ้น จนนำมาสู่การเกิดความรู้สึกชาตินิยม เมื่อจีนอิสานเห็นประเทศจีนได้รับความเดือดร้อน เช่นกรณีญี่ปุ่นบุกจีน ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้เกิดการคว่ำบาตรสินค้าญี่ปุ่นขึ้น¹⁸ หรือกรณีความขัดแย้งภายในประเทศจีน ระหว่างพรรคก๊กมินตั๋ง และพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศจีน ได้ส่งผลให้ชาวจีนเกิดการแตกแยกกันตามกระแสการเมืองจีนด้วย ตัวอย่างในจังหวัดร้อยเอ็ดแบ่งเป็น 2 กลุ่มการเมือง คือกลุ่มฮั่วเคียววงส้อ เป็นกลุ่มก๊กมินตั๋ง หรือกลุ่มนิยมนายพลเจียงไคเช็ค ซึ่งส่วนมากจะเป็นจีนสูงอายุหรือจีนเก่าในร้อยเอ็ด กับกลุ่มฮั่วเคียววงหวย เป็นกลุ่มนิยมเหมาเจ๋อตุง หรือกลุ่มนิยมคอมมิวนิสต์ พวกนี้จะเป็นพวกจีนใหม่ที่ย้ายมาจากกรุงเทพฯ แต่ในร้อยเอ็ดทั้ง 2 กลุ่มนี้ไม่เคยทะเลาะวิวาทกัน ต่างกลุ่มต่างทำกิจกรรมของตน และแต่ละกลุ่มจะรู้ว่าใครอยู่กลุ่มไหนซึ่งจะไม่ติดต่อสัมพันธ์กัน¹⁹

การดำรงความเป็นจีนอีกประการหนึ่งคือการกล้าแสดงอัตลักษณ์ความเป็นจีนเป็นครั้งแรก โดยการจัดประเพณีงานงิ้วเพื่อสักการบูชาเทพเจ้าปู่แก่กง-ม่า อำเภอมืองจังหวัดร้อยเอ็ด จัดประเพณีงานงิ้วเป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ.2489 ส่วนในอำเภอมืองจังหวัดมหาสารคามจัดประเพณีงานงิ้วเป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ.2500 ทั้งนี้อาจจะเพราะความมั่นคงทางเศรษฐกิจในอำเภอที่ชาวจีนอยู่ และความรู้สึกถึงความเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่นจึงกล้าแสดงอัตลักษณ์ของจีนออกมาได้

2.3 ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งในท้องถิ่นของจีนอิสาน

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 การเมืองไทยมีการเปลี่ยนแปลงกล่าวคือเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารบ้านและเมืองมากขึ้น โดยการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร บริหารงานในระดับชาติ และการเป็นสมาชิกสภาเทศบาล บริหารงานในระดับท้องถิ่น ซึ่งรัฐบาลให้สามัญชนมีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งและในการเป็นผู้แทนของราษฎร ปรากฏว่าลูกจีนตื่นตัวในการเข้าร่วมบริหารบ้านและเมืองในครั้งนั้นมาก แต่กฎหมายไม่ได้เปิดทางให้ โดยระบุไว้ใน พ.ร.บ.การเลือกตั้ง พ.ศ.2494 ว่าคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งนั้น สิ่งสำคัญคือ บิดาต้องมีสัญชาติไทย²⁰ ซึ่งหมายถึงลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลที่พ่อแม่ยังถือใบต่างด้าว ไม่มีสิทธิในการเป็นผู้แทนราษฎร แต่ประเด็นนี้ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการเข้ามาบริหารบ้านและเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นของลูกจีนเหล่านี้เลย ซึ่งจะเห็นได้จากนักการเมืองรุ่นแรกของร้อยเอ็ดและมหาสารคาม ดังนี้

¹⁷ สกินเนอร์, จี.วิลเลียม. สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. Chinese society in Thailand : an Analytical History. ผู้แปล พรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ. (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2529) : หน้า 167.

¹⁸ จากการสัมภาษณ์นายพนอด เดชะฐานนท์ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ.2545

¹⁹ จากข้อมูลของนายวิระ วุฒิจำนงค์ ในการสนทนากลุ่มผู้รู้ในจังหวัดร้อยเอ็ดและมหาสารคาม ที่โรงแรมดักศิลา วันที่ 24 พฤษภาคม 2546.

²⁰ สมักร ธนมิตร. ระบบการเลือกตั้งในประเทศไทย. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, 2498): หน้า 87.

ชื่อ-สกุล	การศึกษา	บิดา-มารดา	ตำแหน่งทางการเมือง	ปีที่ได้รับเลือกตั้ง
นายถวิล อุดล	นิติศาสตร์ บัณฑิต	นายฟัก แซ่จู นางนิ่ม แซ่จู	สมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรร้อยเอ็ด	2480-2481, 2481- 2488
นายชวด ทองโรจน์	ม.6	นายเป็งกิม แซ่ตั้ง นางแจ้ ไพบูลย์	นายกเทศมนตรี อ. เมือง ม.ค. สมาชิกสภาผู้แทน ราษฎร ม.ค.	พ.ศ. 2481, 2483-2484 พ.ศ.2491-2494
นายเกียรติ นาคะพงษ์	อนุ น.บ.	นายเป็งกิม แซ่ตั้ง นางคำปลิว	สมาชิกสภาผู้แทน ราษฎร ม.ค.	พ.ศ.2500
นายสมพร จูริมาศ		นายกิม แซ่กิม นางบัว แซ่กิม	สมาชิกสภาผู้แทน ราษฎร ร้อยเอ็ด	พ.ศ.2500 2512, 2519, 2522

นอกจากการได้เข้ามาบริหารบ้านและเมืองแล้วยังมีการสร้างเครือข่ายทางการเมืองเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก โดยการสนับสนุนญาติพี่น้องให้เข้ามาเล่นการเมือง เช่นในกรณีจังหวัดมหาสารคาม ตระกูลอัครการ ได้แก่นายทองม้วน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มหาสารคาม พ.ศ.2476-80, 2481-2488 พี่ชายของนายบุญช่วย อัครการ นายกเทศมนตรี อ.เมือง มหาสารคาม พ.ศ.2485 และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 6 สมัย คือ พ.ศ.2489, 2491, 2495, 2500, 2512 และยังได้เกี่ยวข้องกับตระกูลทองโรจน์ โดยเป็นเขยกับตระกูลอัครการ กล่าวคือ นายชวด ทองโรจน์ นายกเทศมนตรี 2 สมัย แต่งงานกับนางทุเรียน อัครการ พี่สาวของนายทองม้วน และนายบุญช่วย อัครการ และนายเรืองยศ ทองโรจน์ หลานชายซึ่งเป็นลูกของนางทุเรียน ทองโรจน์ (อัครการ) เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปีพ.ศ.2495, 2500 ด้วย จากเครือข่ายทางการเมืองนี้ ทำให้ตระกูลอัครการและทองโรจน์ มีอิทธิพลทางการเมืองในเมืองมหาสารคามในขณะนั้น

จีนอีสานยังคงผูกพันกับความเป็นจีนไม่ต่างกับรุ่นพ่อและแม่ แต่รุ่นนี้มีสัญญาณของการเปลี่ยนแปลงอยู่บ้างในกลุ่มจีนบางกลุ่ม หลังจากที่รัฐเปิดโอกาสให้เข้ามาบริหารบ้านและเมือง และเมื่อถึงรุ่นหลานความเป็นท้องถิ่นเริ่มมีมากขึ้น ประกอบกับรากฐานทางเศรษฐกิจก็เข้มแข็งขึ้นด้วย ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

3. ยุคคนอีสานเชื้อสายจีนกับการ “นำเมือง” พ.ศ.2504-2529

3.1 การเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่นของจีนรุ่นที่ 3

การตื่นตัวในลัทธิชาตินิยมของจีนอีสาน พอมาถึงรุ่นหลานความผูกพันกับความจีนที่เกี่ยวข้องกับประเทศจีนลดน้อยลง เพราะหลังจากที่จอมพลแปลก พิบูลสงครามสั่งปิดโรงเรียนจีน และบังคับให้หลานจีนรุ่นต่อมาต้องเรียนหนังสือไทยร่วมกับคนท้องถิ่น จึงทำให้หลานจีนรุ่นที่ 3 นี้ รักและผูกพันกับแผ่นดินไทย และสนิทสนมกับคนท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น จนกลายเป็น “อีสานเชื้อสายจีน”

ในขณะเดียวกันรากฐานทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษก็ยังคงมีการสืบทอดต่อเนื่องกันมา แต่ถูกปรับเปลี่ยนเพื่อประโยชน์ในท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

ชาวจีนให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่ม วัฒนธรรมการรวมกลุ่มของชาวจีนจึงยังคงอยู่ ซึ่งเปลี่ยนแปลงการรวมกลุ่มทางการเมืองมาเป็นการรวมกลุ่มเพื่อสังคมและการจัดงานประเพณีตามธรรมเนียมจีนแทน

เช่นสมาคมชาวจังหวัดมหาสารคาม เป็นการรวมกลุ่มของพ่อค้าจีนในอำเภอเมืองมหาสารคามซึ่งมีการรวมกลุ่มมานานแล้ว และได้จดทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อ พ.ศ.2525 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งพบปะสังสรรค์ สร้างความสามัคคีของชาวจังหวัดมหาสารคาม เพื่อสนับสนุนให้ชาวจังหวัดมหาสารคามมีอาชีพที่มั่นคง เพื่อเป็นสื่อกลางประสานระหว่างข้าราชการกับชาวมหาสารคาม เพื่อดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม การศึกษาและกีฬา²¹

ส่วนในจังหวัดร้อยเอ็ด มีการจัดตั้งมูลนิธิหลักเชียงตุงขึ้นในปี พ.ศ.2523 ส่วนหนึ่งของมูลนิธินี้ได้เป็นสมาชิกของสมาคมสหมิตรการกุศล หรือ “เด็กก่า” แห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นสมาคมที่ช่วยเหลือผู้ประสบภัยทุกประเภท มีสาขาอยู่ทั่วประเทศ สำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงเทพมหานคร สมาคมนี้มีจุดเริ่มต้นที่ประเทศจีน และแพร่ขยายไปยังประเทศต่างๆ ได้แก่ ฮองกง ไต้หวัน สิงคโปร์ มาเลเซีย ไทย²² สำหรับร้อยเอ็ด ชื่อสมาคมจือกเกาะ (ร้อยเอ็ดการกุศล) และมหาสารคาม ชื่อสมาคมจี้เสียงเกาะ (มหาสารคามการกุศล) กิจกรรมของสมาคม คือการช่วยประชาชนที่ประสบภัยพิบัติในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียง การล้างป่าช้า โดยกลุ่มนี้จะนับถือเทวอาจารย์ 4 องค์ คือพระอาจารย์หลิว ชุน ชวง พระอาจารย์เอี้ย อึ้ง ชัง พระอาจารย์เตียวเซียง ทัง และพระอาจารย์ไ้ว มั่ง อู๋ และพระอรหันต์จี้กง ซึ่งเทวรูปที่นับถือเหล่านี้เป็นผู้ที่มีจิตใจเมตตาช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือภูตผีวิญญาณ²³

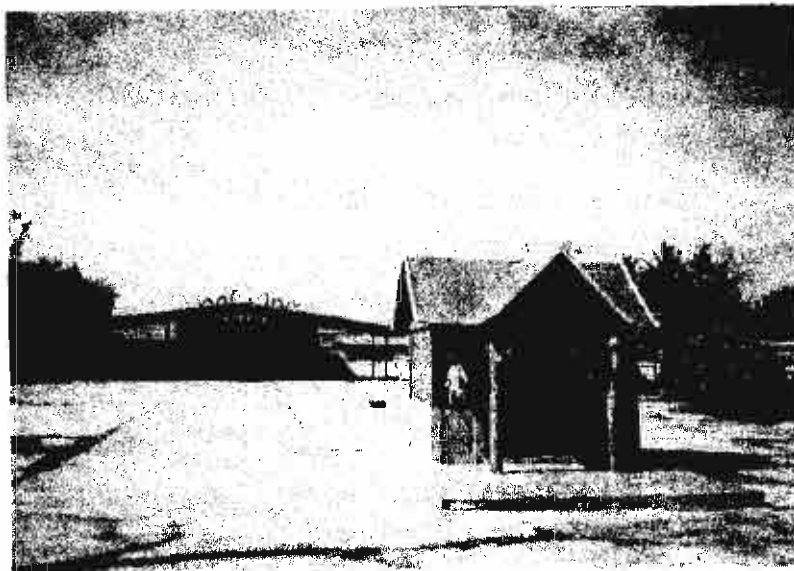
จากจุดประสงค์การตั้งสมาคมและมูลนิธิ ทำให้เห็นว่าความเป็นจีนของคนจีนในรุ่นนี้มีการเปลี่ยนแปลง คือมีการแสดงออกถึงความเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่นมากขึ้น นอกจากนี้ยังต้องการพื้นที่ที่ตนสามารถแสดงตัวตนในท้องถิ่นได้ด้วย ซึ่งเห็นได้ชัดจากการสร้างศาลเจ้าตามแบบจีน และการสร้างศาลเจ้าจีนในรั้วเดียวกับศาลของคนท้องถิ่น

การสร้างศาลเจ้าในฐานะที่จีนรุ่นที่ 3 เป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น มีความเชื่อในสิ่งเดียวกับคนท้องถิ่น แต่มีระเบียบประเพณีที่ต่างจากคนท้องถิ่น จึงเป็นที่มาของการสร้างศาลเจ้าเฉพาะของกลุ่มชาวจีนขึ้นมา เช่นในอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดมหาสารคาม คนจีนในอำเภอบ้านไผ่เคารพสักการะเจ้าปู่มหัศจรรย์เหมือนกับคนท้องถิ่น เมื่อคนจีนมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น จึงสร้างศาลให้เจ้าที่ตนเคารพอยู่ ในขณะที่ศาลเดิม ซึ่งเป็นศาลทรงไทย ซึ่งอยู่ด้านหน้าของศาลจีน (2 ศาลนี้อยู่ในรั้วเดียวกัน) ก็ยังคงอยู่ โดยแบ่งแยก คนจีนจะไหว้ศาลจีน และประกอบพิธีกรรมในเทศกาลตามความเชื่อแบบจีน ส่วนศาลทรงไทย ชาวบ้านเรียกว่า ศาลไทย เป็นของคนท้องถิ่นที่เข้าไปไหว้ ไปบนบานตามความเชื่อ พร้อมกับประกอบพิธีกรรมตามประเพณี เช่นประเพณีไหว้ผีเดือน 6 ทั้งนี้ทั้ง 2 ศาลจะไม่เกี่ยวข้องกัน

²¹ ประพิศ ทองโรจน์ (บรรณาธิการ). เรื่องเดิม. หน้า 7.

²² สมาคมสหมิตรการกุศล “เด็กก่า” แห่งประเทศไทย. “โครงการก่อสร้างศาลเจ้าจี้กง เมืองฮงซุน ณ ภูเขียรพยัคมา เมืองฮงซุน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน” คุณธรรมสาร. 2, 7 (กรกฎาคม-กันยายน 2543), หน้า 42

²³ จากการสัมภาษณ์นายสุพล สุกุลประภา. มูลนิธิหลักเชียงตุง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด. เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ.2545

ศาลไทย ศาลจีนในรั้วเดียวกัน ในศาลเจ้าปู่หมื่นหัดศักดิ์ อำเภอบางบาล

3.2 การเติบโตทางเศรษฐกิจ

ความเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น และการแสดงออกถึงตัวตนของความเป็นจีนมาจากความก้าวหน้าทางธุรกิจการค้าของคนจีน ซึ่งทำให้เมืองเติบโต อันมาจากการเร่งพัฒนาเศรษฐกิจในภาคอีสานของรัฐบาล เนื่องจากการกลัวยกคอมมิวนิสต์ของประเทศเพื่อนบ้าน จึงทำให้รัฐบาลกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้นเพื่อต่อสู้กับความยากจน และสร้างความกินดีอยู่ดีให้กับประชาชน พ่อค้าจีนได้เข้ามาสอดคล้องนโยบายการพัฒนาของรัฐบาล เช่นการประกอบธุรกิจต่างๆ โดยเฉพาะการค้าพืชไร่ ในอดีตการค้าพืชไร่ได้แก่ ข้าว ฝ้าย ปอ จนกระทั่งมาถึงมันสำปะหลัง การเติบโตของธุรกิจพืชไร่ จะเห็นได้จากการเกิดขึ้นของโรงงานมันสำปะหลังในจังหวัดมหาสารคาม จากการรวบรวมข้อมูลของกองควบคุมโรงงาน กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ.2513-2522 มีโรงงานที่จดทะเบียนไว้ 89 โรงงาน เป็นโรงงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้วัสดุการเกษตรเพียงอย่างเดียว คือโรงงานมันสำปะหลังถึง 78 โรงงาน ส่วนใหญ่เป็นโรงงานขนาดเล็ก ทุนตั้งแต่หมื่นบาทขึ้นไป เป็นโรงงานที่ใช้ทุนเกินล้านบาทเพียงไม่กี่โรงงาน

สถานที่ตั้งและจำนวนโรงงานมันสำปะหลังของจังหวัดมหาสารคาม ตั้งแต่ พ.ศ.2513-2522 ²⁴

²⁴ กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. แผนการใช้ที่ดิน จังหวัดมหาสารคาม. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ. 2525) : หน้า 78.

ที่ตั้ง	จำนวนโรงงาน	ทุน	คนงาน (คน)
อำเภอเมือง	5	2,243,000	39
อำเภอบรบือ	19	4,865,000	109
อำเภอเชียงยืน	18	11,447,000	133
อำเภอโกสุมพิสัย	12	2,468,000	82
อำเภอนาเชือก	12	2,147,000	61
อำเภอกันทรวิชัย	9	2,147,000	41
อำเภอวาปีปทุม	1	2,420,000	10
อำเภอนาดูน	2	52,000	8

นอกจากนี้ยังเกิดการเติบโตของธุรกิจอื่นอีก เช่นธุรกิจเกี่ยวกับยานยนต์และปั๊มน้ำมัน อันเนื่องมาจากการสร้างสาธารณูปโภคในท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น เช่นถนน การเพิ่มขึ้นของจำนวนรถสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเติบโตของธุรกิจเกี่ยวกับยานยนต์ได้ด้วย

จำนวนยานยนต์ที่จดทะเบียนเป็นรายประเภท รายจังหวัด ประจำปีงบประมาณ 2519-2528

ปี พ.ศ.	รถยนต์นั่ง		รถจักรยานยนต์		รถยนต์บรรทุก	
	มหาสารคาม	ร้อยเอ็ด	มหาสารคาม	ร้อยเอ็ด	มหาสารคาม	ร้อยเอ็ด
2519	282	346	1,906	2,804	1,442	1,152
2522	327	456	3,099	6,018	2,274	3,568
2525	459	651	5,765	9,124	1,885	2,762
2528	689	1,180	8,370	19,438	2,231	3,908

ที่มา : กองทะเบียน กรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย

3.3 การรวมกลุ่มทางการค้า

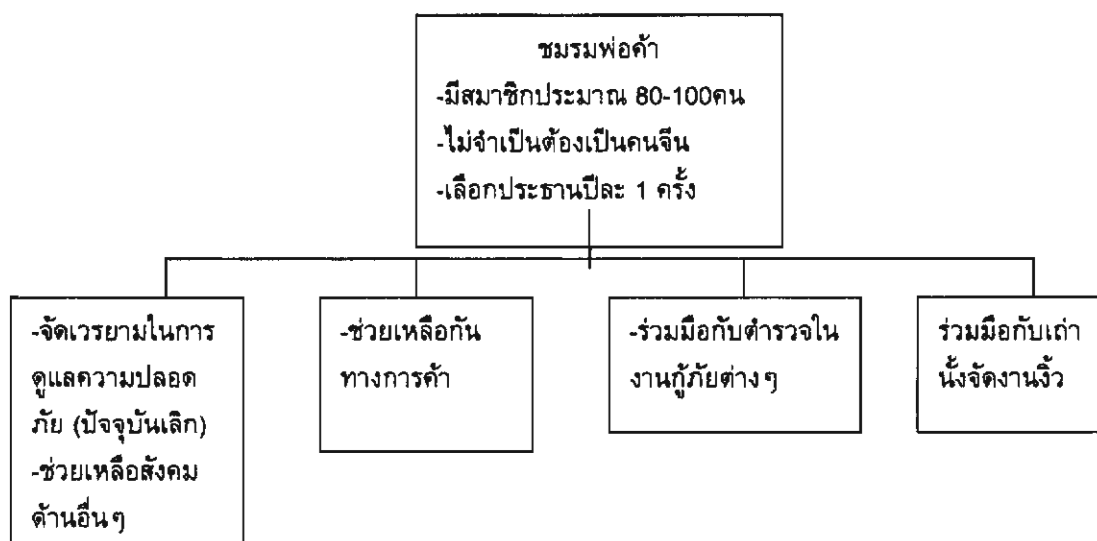
เมืองมีการเติบโตมากขึ้น ผลมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เกิดธุรกิจใหม่ๆขึ้นมากมาย โดยมากจะเป็นธุรกิจซึ่งค้าขายสินค้าเฉพาะอย่าง เช่นยา รถยนต์ รถจักรยานยนต์ ทอง จนนำไปสู่การแข่งขันทางการค้าขึ้น การแก้ปัญหาของพ่อค้าคือการรวมกลุ่มกันทางการค้า เพื่อวางนโยบายการไม่ขายตัดราคากันเอง การต่อรองด้านภาษีกับหน่วยราชการ และการพบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกัน โดยกลุ่มที่มีการรวมกลุ่มกันเป็นชมรมแรก คือชมรมร้านขายยา ตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ.2515 เพราะมีร้านขายยาขนาดใหญ่มาเปิดใหม่ในสมัยนั้น และขายยาราคาถูก ทำให้ร้านขายยาเล็กๆอยู่ไม่ได้ต้องปิดกิจการไป จึงทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ปกป้องผลประโยชน์ อันเกิดการเอาเปรียบของรัฐ เช่นการเก็บภาษีที่สูง การออกกฎหมายที่เข้มงวดมาก โรงงานผลิตยาลดการให้สินเชื่อกับผู้ซื้อ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ชมรมร้านขายยาจะรวมตัวกันต่อรองกับภาครัฐหรือเจ้าของโรงงาน นอกจากนี้ชมรมร้านขายยายังมีทั่วประเทศ ทั้งชมรมยาแห่งประเทศไทย

ไทย ชมรมยาแห่งประเทศไทย ชมรมยาจังหวัด สมาคมยาแผนโบราณ ชมรมผู้ผลิต ชมรมผู้นำเข้า ชมรมยาแผนโบราณจีน เมื่อมีปัญหาทุกชมรมจะร่วมมือกัน²⁵

นอกจากนี้ยังมีชมรมอื่นอีก เช่นชมรมโรงสีข้าว ชมรมหนังเร่และเพื่อนทุกอาชีพ ชมรมผู้ค้าเหล็ก ชมรมผู้ประกอบการค้ามัน ชมรมผู้จำหน่ายเฟอร์นิเจอร์ ฯลฯ ปัจจุบันมีหลายชมรมปิดตัวไป เพราะสมาชิกไม่สามารถทำตามกฎระเบียบของกลุ่มได้

ในอำเภอรอบนอกก็มีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันทางการค้าด้วยเช่นกัน เช่นในอำเภอสวรรณภูมิ มีชมรมพ่อค้าตั้งขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2519 นอกจากพ่อค้าจะช่วยเหลือกันทางการค้าแล้ว ยังร่วมกันนำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม และเป็นตัวแทนในการจัดประเพณีงานวันด้วย ดังตัวอย่างโครงสร้างนี้

โครงสร้างชมรมพ่อค้า อ.สุวรรณภูมิ

การรวมกลุ่มทางการค้าของพ่อค้าเหล่านี้ ทำให้เห็นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และในขณะเดียวกัน การปรองดองกันในกลุ่มพ่อค้าชาวจีน ยังทำให้เห็นถึงความเข้มแข็งของกลุ่มพ่อค้าชาวจีน ผู้มีบทบาทในการกำหนดเศรษฐกิจในท้องถิ่นด้วย

3.4 การวางระบบผูกขาดทางการเมือง

เมื่อคนจีนรุ่นนี้มีความเป็นคนที่ท้องถิ่น ประกอบเมืองขยายตัวจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้พ่อค้าจีนบางคนเริ่มสนใจจะเล่นการเมือง พร้อมกับการวางเครือข่ายทางการเมือง นำไปสู่การผูกขาดทางการเมืองในอนาคต ตัวอย่างเช่นกลุ่มพิทักษ์ท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นกลุ่มการเมืองระดับท้องถิ่น ตั้งเมื่อ พ.ศ.2517 โดยนายถวิล จูริมาศ อดีตสมาชิกสภาเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด เจ้าของธุรกิจโรงภาพยนตร์ถวิลภาพยนตร์ ซึ่งเป็นเจ้าของธุรกิจหนังเร่รายใหญ่ได้จัดตั้งกลุ่มขึ้น โดยได้ชักชวนนางสมพิศ ทรัพย์ศิริ (เป็นน้องสาว) นายสมควร จูริมาศ (น้องชาย) นายสมนคร จูริมาศ (หลาน เป็นบุตรนายสมพร จูริมาศ ซึ่ง

²⁵ จากการสัมภาษณ์นายวิระ วุฒิจำนงค์ .อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545

เป็นพี่ชาย) นายเว้ตร มาศมาตล (พี่เขย) และเพื่อนสนิทอีกหลายคนเข้าร่วมกลุ่ม ต่อมากลุ่มนี้ได้รับเลือกตั้งให้บริหารงานเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด และมีบทบาททางการเมืองระดับท้องถิ่นจนถึงระดับชาติในปัจจุบัน²⁶

เมื่อชาวจีนรุ่นนี้มีความรู้สึกเป็นคนท้องถิ่น แต่ขณะที่มีศักยภาพสูงกว่าคนท้องถิ่น อันเนื่องมาจากฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า ทำให้จีนรุ่นนี้กล้าที่จะเป็นผู้วางแนวคิดของตนเองลงในชุมชน เช่น การก่อสร้างศาลเจ้าตามแบบจีน หรือการวางฐานอำนาจทางการเมืองในท้องถิ่น และเมื่อความรู้สึกถึงความเป็นคนท้องถิ่น พร้อมกับการได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นของหลานจีน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการทำธุรกิจที่ต่างจากบรรพบุรุษ และการปรับเปลี่ยนของวัฒนธรรมจีนตามความเหมาะสมของแนวคิดที่เปลี่ยนไป ดังจะเห็นในหัวข้อต่อไป

4. ยุคคนอีสานเชื้อสายจีนกับการ “สร้างเมือง” พ.ศ.2530-2545

4.1 ความเป็นคนท้องถิ่น

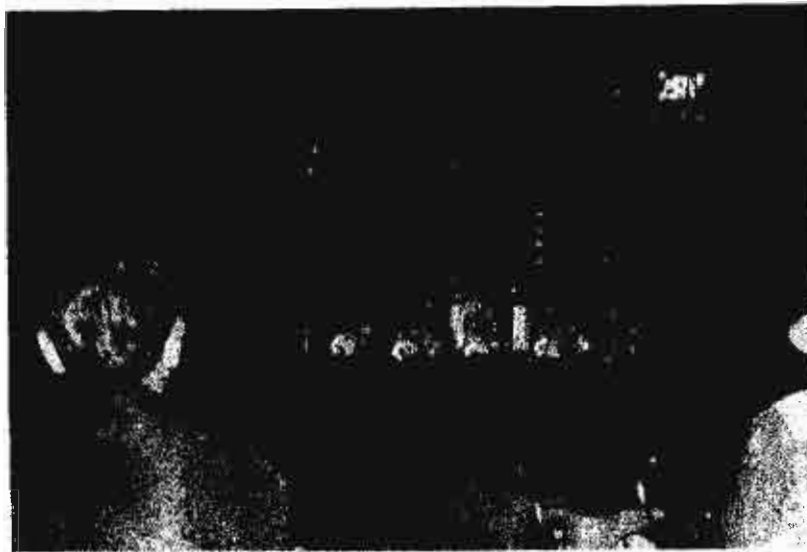
ลูกหลานจีนในรุ่นนี้จะรู้สึกว่าตนเป็นคนท้องถิ่น ซึ่งแสดงออกมาในรูปการเข้าร่วมกิจกรรมกับคนท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นประเพณีของท้องถิ่น รวมถึงการจัดตั้งมูลนิธิเกี่ยวกับสาธารณประโยชน์ขึ้น เช่น ที่อำเภอพนมไพร มีมูลนิธิวัดกลางอุดมเวทย์ ตั้งเมื่อปี พ.ศ.2532 มีพ่อค้าในตลาดซึ่งส่วนมากเป็นชาวจีน และคนท้องถิ่นเป็นกรรมการร่วมกัน โดยคนจีนจะเป็นผู้สนับสนุนทางการเงิน คนท้องถิ่นและคนจีนร่วมกันบริหารงาน

ในขณะที่ประเพณีงานงิ้วยังคงมีความสำคัญในแต่ละอำเภอ แต่ประเพณีงานงิ้วได้รับการยอมรับจากคนท้องถิ่นมากขึ้น โดยผู้เข้าร่วมเป็นแท่นหรือกรรมการงานงิ้วจากเดิมที่มีแต่คนจีนแต่ปัจจุบันคนท้องถิ่นที่มีความศรัทธาต่อเจ้าปู่ หรือเทพขุนเณร-มาก็สามารถเข้าร่วมเป็นแท่นได้ โดยจะมีคนจีนที่รู้ประเพณีกำกับประกอบพิธีกรรมอีกทีหนึ่ง ประเพณีงานงิ้ว นอกจากมีมหรสพงิ้วที่ต้องมีเพื่อแสดงให้เจ้าดูแล้ว ยังมีหมอลำ ลิเก ซึ่งเป็นมหรสพที่คนท้องถิ่นชอบดู ปัจจุบันประเพณีงานงิ้วจึงกลายเป็นประเพณีประจำอำเภอขึ้น

นอกจากมหรสพงิ้ว ได้กลายเป็นมหรสพที่คุ้นเคยของคนอีสาน ซึ่งจะเป็นที่รู้กันในปัจจุบันว่าคนอีสานเป็นนักแสดงงิ้วแทนลูกหลานคนจีนที่ไม่นิยมเล่นงิ้ว เพราะมีโอกาสทางอาชีพมากกว่าจากการสัมภาษณ์นายวิระ วุฒิจำนงค์ คนในอำเภอเมืองร้อยเอ็ด และเป็นผู้สนใจเรื่องราวในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้กล่าวว่าตนได้รวบรวมการประกอบอาชีพของคนร้อยเอ็ดอยู่ว่าคนร้อยเอ็ดที่ไปอยู่ที่อื่นนั้น ส่วนมากทำอาชีพอะไรบ้าง และสิ่งที่ค้นพบคือ เป็นนักแสดงงิ้ว ซึ่งจะเป็นทั้งหมู่บ้าน ในจังหวัดร้อยเอ็ด จะมีอยู่ 2 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านคุดค้อ กับหมู่บ้านคุดขนวน อำเภอเมือง โดยเริ่มจากมีคนในหมู่บ้านไปแสดงงิ้ว และรายได้ดี จึงกลับมาชักชวนญาติพี่น้องไปแสดงด้วย เลยกลายเป็นว่าไปทั้งหมู่บ้าน²⁷

²⁶ นุชากร มาศมาตล. “บทบาทของกลุ่มพิทักษ์ท้องถิ่นในการแข่งขันเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด พ.ศ.2517-2538” (วิทยานิพนธ์เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ.2540): หน้า 85-86

²⁷ จากการสัมภาษณ์นายวิระ วุฒิจำนงค์. อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545.

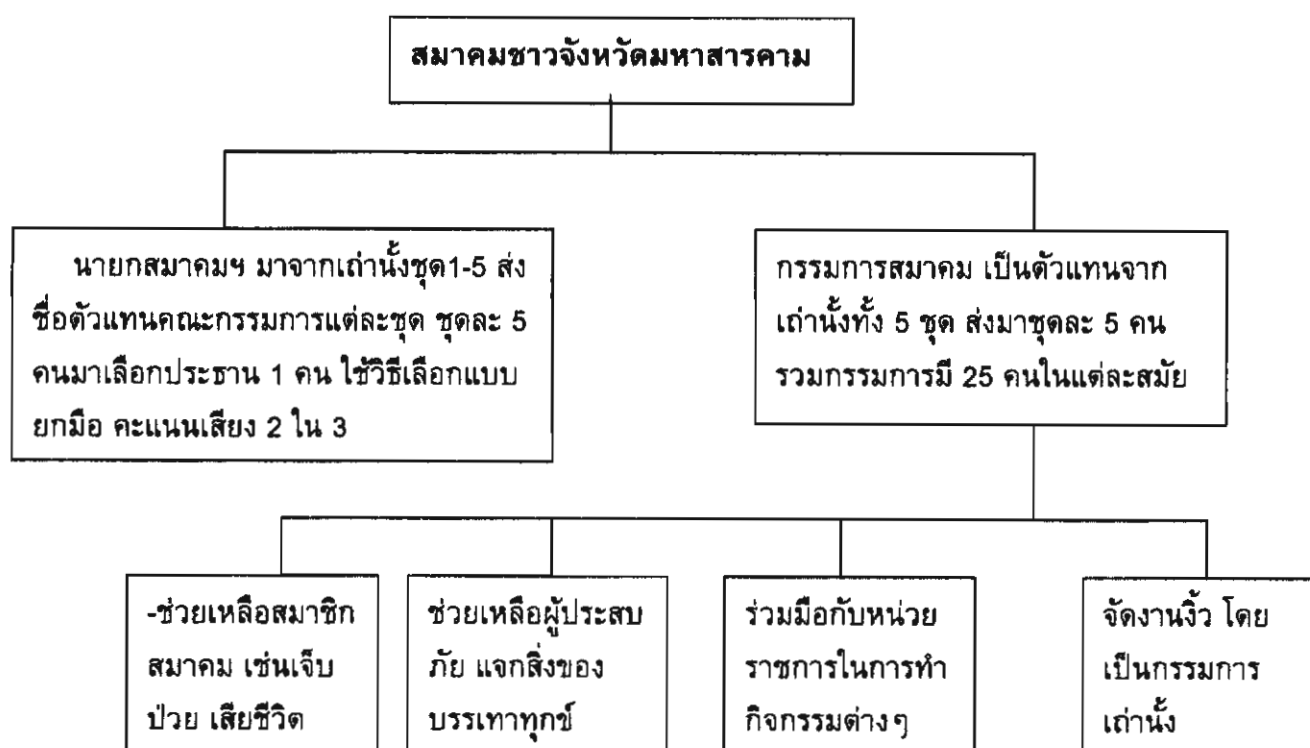

หมอลำ มหรสพที่ต้องมีคู่ประเพณีงานวิวาห์ในแต่ละอำเภอ

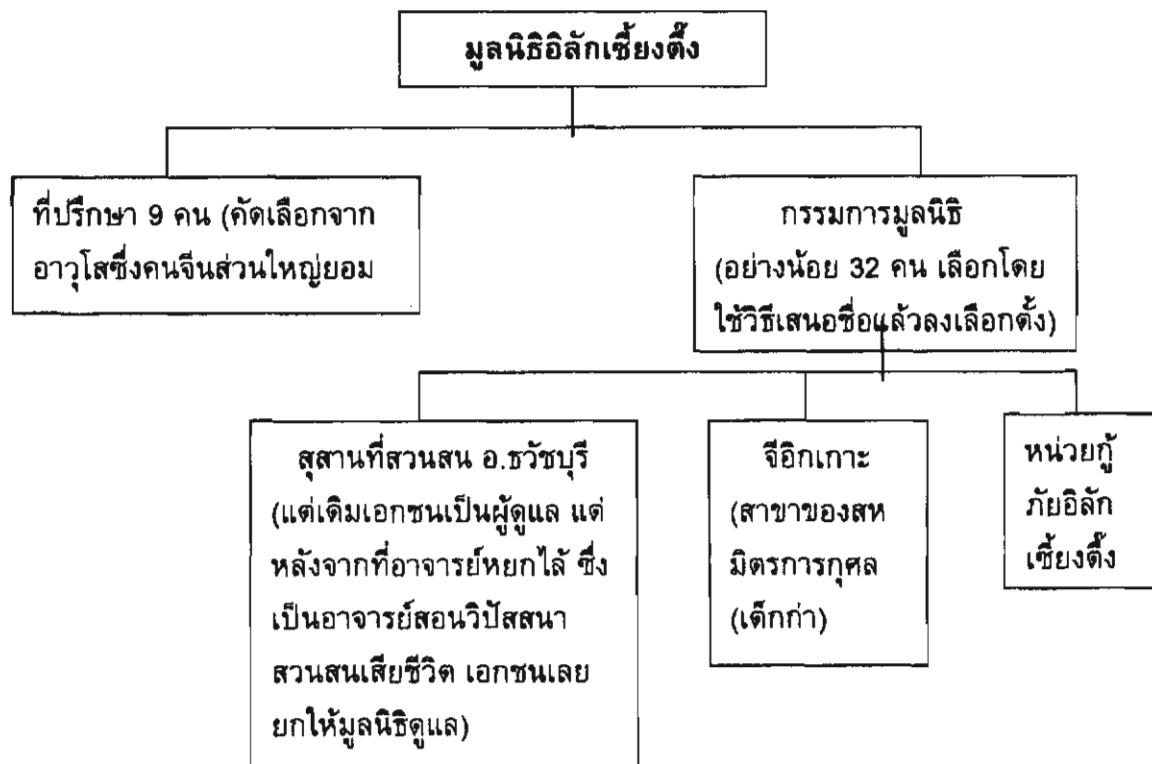
4.2 การปรับเปลี่ยนของวัฒนธรรมจีน

ถึงแม้ว่าจีนรุ่นนี้จะรู้สึกถึงความเป็นคนท้องถิ่น แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงรู้ว่าตนเองเป็นจีนอยู่ และการแสดงออกนี้จะออกมาในรูปของการวางโครงสร้างภายในของสมาคม มูลนิธิ การทำงานร่วมกันระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ ซึ่งมีบทบาทในการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีจีนต่างๆ การจัดการภายในที่เป็นระบบนี้สามารถสะท้อนให้เห็นความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มได้ เช่นในจังหวัดมหาสารคาม มีสมาคมชาวจังหวัดมหาสารคาม เป็นสมาคมที่ใหญ่ที่สุดมีวิธีการวางโครงสร้างสมาคม ดังแผนผัง

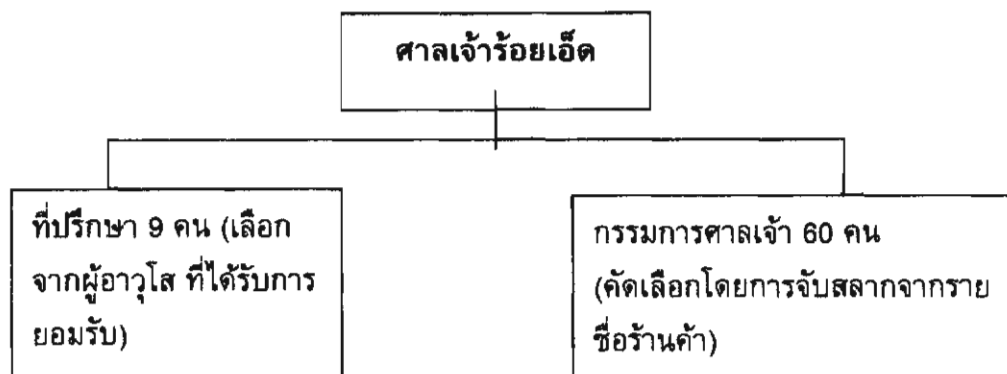
เพราะฉะนั้นสมาชิกสมาคมชาวจังหวัดมหาสารคามจึงมาจากการเป็นเก้านั่งหรือกรรมการงานวิวาห์ซึ่งเป็นตัวแทนชุมชนจีนในการจัดประเพณีต่างๆของชาวจีน และเป็นผู้คัดเลือกกรรมการและนายกสมาคมชาวจังหวัดมหาสารคามด้วย

ในขณะที่มูลนิธิอัสสัมชัญตั้ง เป็นมูลนิธิที่ใหญ่ที่สุดในร้อยเอ็ด มีการวางโครงสร้างมูลนิธิ ดังนี้

ส่วนโครงสร้างศาลเจ้าร้อยเอ็ด ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดประเพณีงานจิวมีลักษณะ ดังนี้

การทำงานร่วมกันระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับประเพณีจีนนี้เท่ากับการการดอกย้าความเป็นจีนให้แก่คนรุ่นใหม่ แต่ความเป็นจีนของคนรุ่นใหม่จะต่างจากความเป็นจีนของคนรุ่นก่อน สูตรความเป็นจีนของคนรุ่นใหม่จึงมีทั้ง ความเป็นคนท้องถิ่น+การศึกษาที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก ทำให้วัฒนธรรมจีนมีการปรับเปลี่ยน ดังที่จะกล่าวถึงต่อไป คือ

ความเชื่อเรื่องประเพณีในเทศกาลต่างๆของคนจีนมีการเปลี่ยนแปลง โดยเทศกาลส่วนมากจะหายไป แต่บางครอบครัวยังคงดำรงไว้ครบ 8 เทศกาล²⁸ เพราะยังมีคนแก่ซึ่งรู้ประเพณีเป็นผู้ปฏิบัติ สันนิษฐานว่าเมื่อคนเฒ่าคนแก่ที่รู้ประเพณีเสียชีวิตแล้ว ประเพณีหรือเทศกาลย่อยๆก็จะหายไปด้วย แต่ประเพณีที่คิดว่าจะยังคงได้รับการสืบทอดอยู่ คือประเพณีการไหว้เจ้าและบรรพบุรุษในเทศกาลตรุษจีน ซึ่งถือว่าเป็นวันปีใหม่ของคนจีน เทศกาลเซ็งเม้ง เป็นการไหว้บรรพบุรุษที่หลุมฝังศพและการพบปะญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลกัน เทศกาลสารทจีน เป็นการไหว้บรรพบุรุษและผีไม่มีญาติ และไหว้สิ้นปี คือการจัดงานจ๊ว

คนจีนในร้อยเอ็ดและมหาสารคามยังคงดำรงประเพณีตรุษจีน สารทจีน วันเซ็งเม้ง หรือไหว้ครบรอบวันตาย ซึ่งจะเห็นได้ว่าเทศกาลเหล่านี้ให้ความสำคัญกับการไหว้บรรพบุรุษทั้งสิ้น

ส่วนประเพณีที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของแต่ละครอบครัวนั้น ประเพณีงานศพ สำหรับชาวจีนถือว่าสำคัญมาก เพราะเป็นการกตัญญูต่อบิดามารดาเป็นครั้งสุดท้าย ตัวอย่างคนจีนในร้อยเอ็ด มีวิธีการในการจัดพิธีศพ คือ ส่วนมากจะเริ่มนิยมเผาศพ และนำกระดูกใส่หีบฝังไว้ที่สุสาน เช่นสวนสน อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด และจะไปไหว้ที่หลุมฝังศพในวันเซ็งเม้ง²⁹ ลักษณะของหีบจะคล้ายหีบสำหรับฝังของคนจีนโดยทั่วไป แต่หีบที่ใส่กระดูกหลังจากเผาศพนี้จะเล็กกว่าตั้งตัวอย่างในภาพ บางคนจะนำศพไปไว้ที่สุสานบ้านเดิมที่พวกเขาอพยพมา เช่นที่อุบลราชธานี บ้านไผ่ นครราชสีมา ฯลฯ แต่บางบ้านใช้เผาศพ และเอากระดูกไว้ในโกศนำไปไว้ที่วัด แบบคนไทย จะไหว้ในวันครบรอบวันตายเท่านั้น โดยไม่ได้ไหว้ในวันเซ็งเม้ง นอกจากนี้การให้ความสำคัญหลังการจัดงานศพ เช่นยกข้าว ยกน้ำให้ศพ ซึ่งส่วนมากจะจัดที่บ้าน ที่คนจีนเรียกว่า ไหว้ซัง ก็ไม่มีแล้ว ปัจจุบันหันมาใช้วิธีใส่บาตรพระแทน เป็นต้น

²⁸ ไหว้ครั้งที่ 1 คือไหว้เทศกาลตรุษจีน มีคำเรียกว่า ง่วงตั้งโจ้ย

ไหว้ครั้งที่ 2 คือเทศกาลชานา “ ง่วงเซียวโจ้ย

ไหว้ครั้งที่ 3 คือเทศกาลไหว้เซ็งเม้ง “ เซ็งเม้งโจ้ย

ไหว้ครั้งที่ 4 คือเทศกาลขนมจ้าง “ โหงวเหว้ยโจ้ย

ไหว้ครั้งที่ 5 คือไหว้สารทจีน “ ตงจ่วงโจ้ย

ไหว้ครั้งที่ 6 คือไหว้พระจันทร์ “ ตงชิวโจ้ย

ไหว้ครั้งที่ 7 คือไหว้ขอบคุณเจ้า “ ตังโจ้ย

ไหว้ครั้งที่ 8 คือไหว้สิ้นปี “ ก๊วยนี้โจ้ย

²⁹ จากการสัมภาษณ์นายพรชัย สุรศักดิ์นิธิกุล อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด วันที่ 2 พฤศจิกายน

ชวงซุยใส่กระดุกในสุสาน ที่สวนสน อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด

ส่วนประเพณีแต่งงาน การคลุมถุงชน เปลี่ยนเป็นลักษณะการดูตัว แนะนำให้รู้จักกัน บางครอบครัว ยังคงให้ความสำคัญกับการเลือกลูกเขย ลูกสะใภ้เป็นคนจีนเหมือนกัน แต่ถ้าผู้ชายจีนบางคนที่รักกันเองกับคนท้องถิ่น (ผู้หญิงที่ไม่มีเชื้อจีน) เมื่อแต่งงานแล้วก็ต้องพาภรรยาเข้าบ้าน และภรรยาจะต้องเข้ามาดูแลพ่อแม่สามี รวมทั้งการสอนวิธีการปฏิบัติตนทุกอย่าง เช่นการดูแลครอบครัวและญาติสามี การไหว้เจ้าตามความเชื่อของคนจีน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นหน้าที่ของลูกสะใภ้ ยกเว้นบางบ้านที่ผู้ชายแต่งงานและไปอยู่ข้างนอกกับภรรยา อาจจะไม่ต้องทำตามประเพณีเหมือนอยู่ในครอบครัวใหญ่ ในกรณีที่ผู้ชายท้องถิ่นบางคนแต่งงานกับผู้หญิงจีนและเข้าไปอยู่บ้านผู้หญิง ก็ต้องอยู่ในกรอบประเพณีของครอบครัวจีนเช่นกัน

นอกจากนี้ยังมีกรณีของผู้หญิงท้องถิ่นที่ได้รับการศึกษาสูง และสามารถพึ่งพิงตนเองได้ ผู้หญิงกลุ่มนี้จะคล้อยตามครอบครัวสามีในบางโอกาส เช่นเข้าร่วมพิธีตามประเพณีจีนได้ ผู้หญิงกลุ่มนี้จะซึมซับวัฒนธรรมจีนบ้าง แต่ในขณะเดียวกันก็จะเป็นตัวของตัวเองด้วย ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการเลี้ยงลูก โดยกลุ่มนี้จะเลี้ยงลูกแบบผสมผสาน คือวัฒนธรรมดั้งเดิม (ทั้งไทย-จีน) กับวัฒนธรรมใหม่ ที่ตนได้รับอิทธิพลจากโลกภายนอก และจากการศึกษา เช่นอาจารย์สุลักษณ์ อรรถรังสรรค์ อาจารย์ประจำภาควิชาเคมี คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม แต่งงานกับชายจีนที่มีครอบครัวอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น และแยกครอบครัวมาอยู่ที่มหาสารคาม ได้ให้สัมภาษณ์ว่าตนให้ลูกสาวเรียนภาษาจีนจากปู่ย่า เพราะต้องการให้ลูกรู้จักมากกว่าหนึ่งภาษา คือภาษาไทย และตนเคยอ่านหนังสือพบว่ามีคนวิจัยว่าเด็กสามารถแยกภาษาได้ว่าจะใช้ภาษานี้กับใคร จึงอยากพิสูจน์ และตนก็ไม่ได้ให้ความสำคัญว่าลูกต้องรู้วัฒนธรรมจีนและไทย เพราะเหตุใด แต่ก็สอนเท่าที่เห็นว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ดี เช่นการยกมือไหว้ การเคารพผู้ใหญ่ เป็นต้น ในขณะเดียวกันสามีก็ไม่ได้เคร่งครัดประเพณีจีนมาก โดยตนจะกลับไปไหว้เจ้าที่บ้านสามีเท่านั้น และไม่ได้จัดไหว้ที่บ้านใหม่ของตน³⁰

³⁰ จากการสัมภาษณ์นางสุลักษณ์ อรรถรังสรรค์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ.2546.

ส่วนกรณีความเชื่อว่าลูกชายคนโตต้องดูแลครอบครัว เมื่อพ่อแม่แก่ชรา ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อนั้น จากการสอบถามหลายบ้าน บางคนอยู่กับลูกสาว บางคนอยู่กับลูกชายคนเล็ก ซึ่งปัจจุบันการที่พ่อแม่ที่มีอายุมากแล้ว จะอยู่กับลูกคนไหน ขึ้นอยู่กับลูกว่าคนไหน หรือครอบครัวของลูกคนไหนพร้อมที่จะดูแลพ่อแม่ได้ พ่อแม่ก็เลือกจะไปอยู่กับครอบครัวลูกคนนั้น

4.3 การเปลี่ยนแนวคิดทางธุรกิจ

ลูกหลานจีนรุ่นนี้ เกิดในท้องถิ่น บางคนเติบโตในกรุงเทพฯ ได้รับอิทธิพลจากเมืองใหญ่ รวมทั้งจากการศึกษาในระดับสูง ขาดความต่อเนื่องทางการถ่ายทอดทั้งทางด้านวิถีคิด การดำเนินชีวิตจากคนรุ่นเก่า แต่ผูกตนเองกับกระแสโลกาภิวัตน์ เมื่อกลับมารับกิจการต่อจากครอบครัว ทำให้มีความคิดแบบใหม่ และนำวิถีคิดมาปรับวิธีการทำธุรกิจและการวางบทบาททางการเมือง อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองของท้องถิ่น

ตัวอย่างของนายสุรณัฐ ลิ่มสุวรรณ อายุ 32 ปี เจ้าของกิจการร้านฮ้างมอเตอร์ จบการศึกษาระดับประถม-มัธยมต้นที่มหาสารคาม จบมัธยมปลาย ที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย กรุงเทพฯ จบปริญญาตรี คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปี พ.ศ.2535 และจบบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต ที่ขอนแก่น ปี พ.ศ.2541

ปัจจุบันมีธุรกิจขายรถจักรยานยนต์ 13 สาขา คือ ในจังหวัดมหาสารคาม มีอำเภอเมือง เขียวยืนกันทรวิชัย แก่งคำ โกลุมพิสัย วาปีปทุม บรบือ นาเชือก นาตุ่น ยางสีสุราช พยัคฆภูมิพิสัย และจังหวัดกาฬสินธุ์อีก 2 สาขา คือในอำเภอเมืองและยางตลาด นอกจากนี้ยังมีธุรกิจอื่น เช่น ร้านมื่อถือ ร้านขายเครื่องไฟฟ้า บั๊มน้ำมัน 17 แห่งในจังหวัดมหาสารคาม บ้านจัดสรร หอพัก ธุรกิจไฟแนนซ์ โรงเรียนกวดวิชา Easy English School ขายรถยนต์มือสอง ฯลฯ โดยแนวคิดการในการขยายธุรกิจของสุรณัฐ คือต้องการครองตลาดรถจักรยานยนต์ซึ่งเป็นกิจการหลักของครอบครัว ซึ่งเป็นการป้องกันคู่แข่งที่จะมาแย่งตลาด ได้รับการสนับสนุนจากพ่อ (นายขจิต ลิ่มสุวรรณ จบการศึกษาระดับบริหารธุรกิจบัณฑิต จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ.2521) และจากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่เรียนมา คือ Risk Management³¹

นอกจากนี้ความเป็นคนรุ่นใหม่ ได้รับการศึกษาระดับสูง ความต้องการขยายธุรกิจ จึงได้เปิดโอกาสให้คนท้องถิ่นเข้ามาบริหารธุรกิจร่วมกับตน ในลักษณะของการเป็นผู้จัดการสาขาด้วย ซึ่งต่างจากการบริหารงานของคนรุ่นก่อนๆ ที่จะเน้นทำธุรกิจโดยให้ลูกหลานหรือญาติสนิทบริหารกิจการ หรือดูแลสาขามากกว่าจะปล่อยให้คนอื่นมาบริหาร และกิจการจะขยายไปมากน้อยแค่ไหนอยู่ที่จำนวนเครือญาติว่ามีมากแค่ไหน แต่แนวคิดที่จ้างคนอื่นคุมกิจการ น่าจะเป็นแนวคิดที่มาจากการศึกษาด้านการบริหารธุรกิจมากกว่า ซึ่งเป็นการนำหลักการมาบริหาร ไม่ได้ให้ความสำคัญที่ตัวบุคคล

การปรับกลยุทธ์ทางการค้าเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมก็เป็นส่วนสำคัญต่อการทำธุรกิจในยุคนี้เช่นกัน เช่นการรับจำนำทอง หรือการผ่อนชำระค่ารถจากจากการสัมภาษณ์นาย จิรโรจน์ ลิ่มสุวรรณ ผู้จัดการร้านฮ้างมอมหาสารคาม ตัวแทนจำหน่ายรถจักรยานยนต์ กล่าวว่า การผ่อนชำระค่ารถแล้วแต่ประเภทของลูกค้า ถ้าลูกค้ามีเงินเดือนก็ส่งรายเดือน แต่ถ้าลูกค้าไม่มีเงินเดือน เช่นชาวนาก็ต้องปรับวิธีการส่งเงิน เป็น 3 เดือนต่อครั้ง หรือหลังเก็บเกี่ยวข้าว เป็นต้น

³¹ จากการสัมภาษณ์นายสุรณัฐ ลิ่มสุวรรณ. อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ.2545

หรือบางคนบ้านอยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียง ไม่สะดวกมาส่งค่างวดทุกเดือนก็อาจจะผ่อนผัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสะดวกของลูกค้า ซึ่งเท่าที่ผ่านมามีลูกค้าที่เป็นชาวบ้านจะซื้อสัปดาห์ และไวใจได้³²

4.4 การตื่นตัวตามกระแสโลกาภิวัตน์

เมื่อเมืองใหญ่มีการตื่นตัวในการเรียนภาษาจีน การเปิดสอนภาษาจีนกลางก็มีขึ้นด้วยเช่นกัน รวมทั้งการส่งลูกหลานเข้าเรียนภาษาจีนด้วย เช่นนายวิระ ชัยคณาภิรักษ์กุล หรือเสี่ยปิง ของเมืองร้อยเอ็ด เจ้าของโรงเรียนเทคโนโลยีบริหารศาตา เปิดสอนวิชาภาษาจีนแก่นักศึกษา โดยให้พ่อค้าในเมืองร้อยเอ็ด เช่นนายวิระ วุฒิจำนงค์ นายภูมิชาย เอื้ออรรถโชติ นางธิดา สวัสดิ์พานิช เป็นอาจารย์ผู้สอน และได้ส่งบุตรหลานเข้าเรียนภาษาจีนด้วย โดยเฉพาะช่วงประมาณ 7-8 ปีที่ผ่านมา มีการส่งลูกหลานเข้าเรียนโรงเรียนจีน เช่นครอบครัวคุณยายบุญถิ่น เลี้ยงสมบูรณ์ อยู่เกษตรวิสัย ส่งหลานเรียนภาษาจีน ที่โรงเรียนหัวเฉียววงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งรุ่นลูกไม่ได้เรียน หรือครอบครัวคุณพรชัย สุรศักดิ์นิธิกุล อยู่อำเภอเกษตรวิสัย ส่งลูกเรียนโรงเรียนจีนที่โรงเรียน วาณิชกุล จังหวัดสุรินทร์ เพราะโรงเรียนจีนจะสอนวิธีคิดและค่านิยมแบบจีน เช่นการเคารพผู้ใหญ่ ความประหยัด³³ ในขณะที่คุณวิระ วุฒิจำนงค์ สอนภาษาจีนอย่างไม่เป็นทางการที่ศาลเจ้าร้อยเอ็ดเป็นประจำทุกวันด้วย

4.5 การสร้างอำนาจในชุมชน

การศึกษามีผลต่อการปรับเปลี่ยนแนวคิดทางการเมืองจีนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาบริหารบ้านเมืองด้วย อย่งที่นุชากร มาศมามาตล เทศมนตรีเมืองร้อยเอ็ด ได้ให้สัมภาษณ์ว่าตนจบคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง สมัยเรียนหนังสือเคยทำกิจกรรมออกค่ายพัฒนา เมื่อจบแล้วมีความใฝ่ฝันที่จะทำงานพัฒนาต่อ จึงเลือกลงสมัครรับเลือกตั้งในกลุ่มพิทักษ์ท้องถิ่น ซึ่งนายถวิล จูริมาศเป็นลุงของตนด้วย ตนคิดว่าการศึกษาของตนมีผลต่อแนวคิดในการบริหารเทศบาล ซึ่งต่างจากนักการเมืองรุ่นก่อน เมื่อตนเข้ามาทำงานในช่วงแรกก็มีความขัดแย้งทางความคิดกับคนเก่า แต่ต่างคนต่างก็ต้องเรียนรู้กันไป จึงจะทำให้งานสามารถดำเนินไปได้³⁴

เมื่อหลานจีนมีฐานะมั่นคงขึ้น บทบาทต่อไปคือการวางรากฐานทางการเมือง ซึ่งนักการเมืองรุ่นนี้ส่วนมากจะมีธุรกิจหรือครอบครัวที่หนึ่งมีธุรกิจชุมชน ประกอบกับคนเหล่านี้ยังเป็นการมรดกงานจ้าวหรือมีญาติที่เป็นกรรมการงานจ้าวด้วย เช่นตระกูลจูริมาศ ในอำเภอเมืองร้อยเอ็ด อย่างนายทินกร จูริมาศ เป็นสมาชิกสภาจังหวัด มีธุรกิจปั้มน้ำมัน รับเหมาก่อสร้าง และเป็นกรรมการศาลเจ้าของร้อยเอ็ด เพื่อผูกใจคนร้อยเอ็ดที่ตนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน นอกจากนี้ตระกูลจูริมาศยังเกี่ยวข้องเป็นญาติกับนายกเทศมนตรีเมืองร้อยเอ็ด คือนายบรรจง โปษิตจิรนนท์ด้วย

เมื่อหลานจีนกลายเป็นคนท้องถิ่น ผนวกกับแนวคิดทางการศึกษาทำให้หลานจีนเหล่านี้สร้างเมืองขึ้นมาใหม่ที่ต่างจากมุมมองของบรรพบุรุษที่เคยสร้างเอาไว้ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจซึ่งถือว่าเป็นบท

³² จากการสัมภาษณ์นายจิรโรจน์ ลิ้มสุวรรณ. อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ.2545

³³ จากการสัมภาษณ์นายพรชัย สุรศักดิ์นิธิกุล อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด วันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ.2545.

³⁴ จากการสัมภาษณ์นายนุชากร มาศมามาตล. อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ.2545

บาทสำคัญของชาวจีนมาช้านาน การขยายธุรกิจโดยตั้งคนท้องถิ่นเข้ามาบริหารงานนี้ เท่ากับเป็นการถ่ายทอดความรู้ทางการค้าสู่คนท้องถิ่นด้วย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการเติบโตของเมืองมากยิ่งขึ้น

ความเป็นเมืองในปัจจุบันและอนาคตของคนท้องถิ่น

หลังจากที่คนจีนเข้ามายังร้อยเอ็ดและมหาสารคาม คนจีนเหล่านี้ได้สร้างฐานเศรษฐกิจ และการเมืองให้ท้องถิ่น พร้อมกับการกลายเป็นคนท้องถิ่นในรุ่นลูกหลาน แต่ด้วยความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของชาวจีนที่ชาวจีนในแต่ละรุ่นพยายามถ่ายทอดสู่ชนรุ่นต่อมา ทำให้ความเป็นจีนยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะทางด้านวัฒนธรรมประเพณี แต่ในขณะเดียวกันลูกหลานจีนเหล่านี้ก็ผูกพันกับท้องถิ่น เพราะเกิดและเติบโตในท้องถิ่น มีเพื่อนเป็นคนท้องถิ่น ทำให้ชาวจีนรุ่นใหม่เหล่านี้รู้วาทนเป็น "คนอีสานเชื้อสายจีน" และพร้อมที่จะพัฒนาเมืองด้วยจิตสำนึกของ "ความเป็นคนอีสาน" การพัฒนาเมืองจึงสามารถเห็นได้ จาก

1.กระบวนการเรียนรู้ระหว่างกัน

ถึงแม้ว่าคนจีนจะกลายเป็นคนในท้องถิ่น แต่วัฒนธรรมประเพณีและการสั่งสอนที่แตกต่างกัน ทำให้คนจีนและคนท้องถิ่นต่างมีวิถีการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันโดยปริยาย กิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้ระหว่างกันที่คนในชุมชนสร้างกันเองนี้ได้แก่

ตัวอย่างที่ 1 การตั้งมูลนิธิวัดกลางอุดมเวทย์ เมื่อปี พ.ศ.2532 ที่อำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีพระครูสุภัทรอุดมเวทย์ เป็นประธานจัดหาทุนในการตั้งมูลนิธิ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสงเคราะห์ศพไม่มีญาติ และผู้ขาดแคลนทุนในการจัดงานศพ ส่งเสริมการศึกษาให้แก่ภิกษุสงฆ์ และนักเรียนที่ขาดทุนทรัพย์ บำเพ็ญประโยชน์ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการศึกษา เป็นต้น โดยมีคนทั้ง 2 กลุ่มร่วมเป็นกรรมการ โดยคนจีนจะเป็นคนออกเงิน และคนท้องถิ่นเป็นคนบริหารงาน

ตัวอย่างที่ 2 คือการจัดปิ่นโตถวายวัดในช่วงเข้าพรรษาของคนในอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม โดยประเพณีนี้มีมานานแล้ว โดยที่ชาวบ้านในอำเภอจะรวมกลุ่มกัน กลุ่มละ 6-10 ครอบครัว การรวมกลุ่มกันนี้แล้วแต่ความสมัครใจ ซึ่งสมาชิกจะมีทั้งคนท้องถิ่น คนจีน แต่ละกลุ่มจะจัดทำอาหาร (ข้าวหม้อ แกงหม้อ) ไปวัด รูปแบบจะเป็นการลงเงินและทำครั้งเดียว หรือจะเป็นการทำอาหารแล้วมารวมกันก็ได้ และแต่ละกลุ่มจะมีการตกลงว่าใครจะไปวันไหน จัดปิ่นโตถวายวัดนี้จะหมุนเวียนกันจนครบ 3 เดือน ทั้ง 2 วัด คือวัดเก่า (วัดชำแ่ก) และวัดใหม่ (วัดใหม่สว่างอารมณ์)³⁵

2.ความคาดหวังต่อความเป็นเมืองในวันนี้และพรุ่งนี้

หลังจากคนอีสานเชื้อสายจีนพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นของตนในภายใต้ความสำนึกว่าตนเป็นคนอีสานแล้ว เส้นแบ่งทางวัฒนธรรมได้เลือนหายไป โดยทุกคนพร้อมที่จะสนใจและใส่ใจต่อการเติบโต และร่วมสร้างเมืองในวันนี้ เพื่ออนาคตที่ดีของเมืองในวันพรุ่งนี้ ทางโครงการวิจัยลุ่มน้ำชี กลุ่มศึกษาคนจีนกับการขยายตัวของเมือง ได้จัดเวทีชาวบ้านขึ้น โดยได้ร่วมมือกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดของจังหวัดร้อยเอ็ด และมหาสารคาม นำพ่อค้าเชื้อสายจีน ข้าราชการ คนท้องถิ่น และนักเรียนมัธยมปลายของแต่ละอำเภอ เข้าร่วมรับฟัง สนทนาแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดประสบการณ์ในเรื่องเกี่ยวกับการเข้ามายังอำเภอต่างๆในแต่ละ

³⁵ จากการสัมภาษณ์นายพิพัฒน์ สุวรรณชาติ, อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2545

จังหวัด โดยจังหวัดมหาสารคาม จัดขึ้นในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 และร้อยเอ็ด ในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2546

การจัดเวทีชาวบ้านในจังหวัดมหาสารคามและร้อยเอ็ดนี้ มีผู้ร่วมสนทนา 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้ใหญ่ที่มาเล่าเรื่องประวัติการเข้ามาในแต่ละอำเภอของคนแต่ละชาติพันธุ์ และกลุ่มนักเรียนมัธยม ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ที่จะพัฒนาเมืองในอนาคต เข้ามารับฟังอดีตความเป็นมาของบรรพบุรุษตน และเข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนการมองปัญหาของจังหวัดในปัจจุบัน และร่วมวางแผนที่ยากให้จังหวัดเป็น ในอนาคต ซึ่งสามารถสรุปปัญหาที่ทั้ง 2 จังหวัดร่วมแสดงความคิดเห็นได้ดังนี้

- 1.ความห่วงใยที่มีต่อเยาวชนต่อปัญหายาเสพติด ปัญหาการละเลยวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่นภาษาอาหาร หรือการละเล่นของท้องถิ่น
- 2.ปัญหาการอพยพไปหางานทำยังเมืองใหญ่ของคนหนุ่มสาว
- 3.ปัญหาการเล่นพรรคเล่นพวกของนักการเมือง นำไปสู่การฉ้อราษฎร์บังหลวง ทำให้เมืองไม่พัฒนาเท่าที่ควร
- 4.ปัญหาการขาดระเบียบวินัยในตนเอง เช่นการรักษาความสะอาด
- 5.ปัญหาการระบาดของแหล่งอบายมุขในชุมชน เช่นเรค ผับ ทำให้เยาวชนหลงมัวเมาไม่สนใจการศึกษา
- 6.ปัจจุบันพระและวัดไม่ได้เป็นที่พึ่งของประชาชนและชุมชน

สรุปแนวทางการแก้ปัญหาที่ทั้ง 2 จังหวัดวางแนวทาง คือ

- 1.แต่ละครอบครัวให้ความสนใจและเอาใจใส่ต่อบุตรหลานให้รู้จักการดำเนินชีวิตดีงามและเหมาะสม เชิดชูคุณดี รวมทั้งสืบทอดวัฒนธรรมของท้องถิ่นของบรรพบุรุษ
- 2.ทุกคนต้องร่วมมือกันในการสร้างงานในชุมชน เช่นการจัดชุมชนของตนให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อหารายได้เข้าสู่ชุมชน ตัวอย่างอำเภอโกสุมพิสัย มีวนอุทยานโกสัมพี ก็ต้องประชาสัมพันธ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอ ที่มีทั้งความสวยงามและความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว และมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่นร้านอาหาร ห้องน้ำ ฯลฯ นอกจากนี้การจัดรูปแบบการท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่นเดินป่า ล่องแพ หรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อื่นๆ ก็จะเป็นการเพิ่มรายได้ให้ชุมชน ทำให้คนในชุมชนไม่ต้องออกไปหางานทำข้างนอก
- 3.ทุกคนต้องสร้างจิตสำนึกในการมีระเบียบวินัยต่าง ๆ เช่นการทิ้งขยะ
- 4.ทุกคนต้องช่วยกันสร้างสำนึกใหม่ทางการเมือง โดยเลือกผู้แทนที่มีคุณภาพ คุณธรรม และจริยธรรม
5. ชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลศาสนา เช่นการเรียไรของวัด พระ
6. ท้องถิ่นควรมีการจัดตั้งองค์กรเป็นเครือข่ายของจังหวัด มีเวทีแลกเปลี่ยนระหว่างเด็ก กับผู้ใหญ่ มีผู้เข้าร่วมที่หลากหลายอาชีพ เช่นพ่อค้า นักวิชาการ พระ ผู้อาวุโส เพื่อช่วยกันนำเสนอและแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น และควรมีองค์กร มีกองทุน มีการพัฒนาแบบยั่งยืน

สิ่งที่น่าประทับใจจากการจัดเวทีชาวบ้านทั้ง 2 จังหวัดนี้ คือบรรยากาศของงาน ซึ่งถึงแม้ว่าคนเข้าร่วมจะไม่มากเท่ากับที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ แต่การร่วมแสดงความคิดเห็นกลับเป็นที่น่าพอใจ กล่าวคือ เวทีของทั้ง 2 จังหวัดนี้มีผู้ใหญ่และเด็กนักเรียนเข้าร่วมเสวนา ทำให้ได้ประเด็นแลกเปลี่ยนในทัศนะของคนต่าง

วัย และการถ่ายทอดประสบการณ์ของผู้ใหญ่ให้แก่เด็ก และการแสดงความคิดของเด็กที่มีต่อผู้ใหญ่ และต่อ
จังหวัดของตน

สิ่งที่คาดหวังจากการจัดเวทีนี้ คือการเพาะเชื้อทางความคิดในการรักบ้านเกิดแก่เยาวชนรุ่นใหม่ ซึ่ง
เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนและจังหวัดในอนาคต

จากคนจีนโพ้นทะเลจนถึงอีสานเชื้อสายจีน การสร้างบ้านแปงเมือง ร่วมกับคนท้องถิ่น จน
กระทั่งลูกหลานจีนกลายเป็นคนท้องถิ่น ถึงแม้วัฒนธรรมจะแตกต่างกัน แต่ปัจจุบัน สิ่งนี้ไม่ได้เป็นอุปสรรค
ต่อการเป็น “คนกลุ่มเดียวกัน” คือคนจังหวัดร้อยเอ็ดและคนจังหวัดมหาสารคาม ที่ทุกคนได้ร่วมสร้างและ
พัฒนาเมือง ให้เมืองเติบโตและขยายไปในทิศทางที่เหมาะสมต่อไป.

บรรณานุกรม

กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. แผนการใช้ที่ดิน จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ. 2525.

ธานี พันแสง. “บทบาทด้านเศรษฐกิจและการเมืองของชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ.2398-2540” วิทยานิพนธ์เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2543.

นุชากร มาศมมาดล. “บทบาทของกลุ่มพิทักษ์ท้องถิ่นในการแข่งขันเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด พ.ศ.2517-2538” วิทยานิพนธ์เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ.2540.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร, คริส เบเกอร์. เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์, 2539.

พรพรรณ จันทโรนานนท์. “ปูนเถ่ากง เทพเจ้าแห่งจีน” ศิลปวัฒนธรรม 4, 11 (กุมภาพันธ์ 2533).

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ. บูรณาการของเยาวชนจีนในประเทศไทย. ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2532.

ประนุช ทพยสาร. “วิวัฒนาการเศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พ.ศ.2394-2475,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525

ประพิศ ทองโรจน์ (บรรณาธิการ). สมาคมชาวจังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม : อภิชาดิการพิมพ์, 2539.

สกินเนอร์, จี.วิลเลียม. สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. Chinese society in Thailand : an Analytical History. ผู้แปล พรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2529.

สมาคมสหมิตรการกุศล “เด็กกำพร้า” แห่งประเทศไทย. “โครงการก่อสร้างศาลเจ้าจี้กง เมืองสงสุน ณ ภูเตียรพัคณา เมืองสงสุน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน” คุณธรรมสาร. 2, 7 (กรกฎาคม-กันยายน 2543).

สมักร ธนมิตร. ระบบการเลือกตั้งในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, 2498.

เสาวนาถ ศิริพรหม. “พัฒนาการชุมชนเมืองวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม” รายงานการค้นคว้าอิสระ เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2544.

การสัมภาษณ์นายประสิทธิ์ ดันทะศิลป์. อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2544

การสัมภาษณ์นายอาจิร แซ่ตั้ง (โซคชัยพัฒนากร). อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ.2545

การสัมภาษณ์นายสุรจิตร์ ยนต์ตระกูล. อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ.2545

การสัมภาษณ์นางหนูณี นิยมปราชญ์. อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด. เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2544

การสัมภาษณ์นายวีระ วุฒิจำนงค์. อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด. เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2544

การสัมภาษณ์นายมานพ ปรีทคณไพศาล. อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ.2545

การสัมภาษณ์นายสงวน ศิริเกษมทรัพย์. อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ.2545.

การสัมภาษณ์นายพดล เตชะชวานนท์ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ.2545

การสัมภาษณ์นายสุพล สุรกุลประภา. มุลนิธิธิดักเชียงตุง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด. เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ.2545

การสัมภาษณ์นายพรชัย สุรศักดิ์นิธิกุล. อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด วันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ.2545

การสัมภาษณ์นางสุลักษณ์ อรรถรังสรรค์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ.2546.

การสัมภาษณ์นายสุรณัฐ ลิ้มสุวรรณ. อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ.2545

การสัมภาษณ์นายจิรโรจน์ ลิ้มสุวรรณ. อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ.2545

การสัมภาษณ์นายอนุชากร มาศณมาตล. อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ.2545

การสัมภาษณ์นายพิพัฒน์ สุวรรณธาดา. อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2545

เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี

ชินสัค สุวรรณอัจฉริย*

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งวิเคราะห์สาเหตุ เงื่อนไขการพัฒนาและการตีความเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชีในกรอบประวัติศาสตร์ว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไรในสภาพแวดล้อมธรรมชาติของการตั้งถิ่นฐาน คนในพื้นที่มีการปรับตัวอย่างไรและได้สร้างสังคมวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของตนเองขึ้นมาอย่างไร และทำไมเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการเป็นรูปแบบสากลโดยคนที่ตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำชีนิยมมาใช้ในการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจและกิจกรรมของชีวิตตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ดังนั้นงานในกรอบของการค้นคว้าได้แบ่งออกมาเป็นประเด็นการศึกษา4ข้อในกรอบของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งเกิดขึ้นมาจากความเข้าใจในจิตวิทยาทางสังคมและจิตสำนึกของวัฒนธรรมบ้านทุ่งดังนี้

- 1.การเกิดขึ้นมาของปรากฏการณ์เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี
- 2.สังคมวัฒนธรรมของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในพื้นที่ทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี(หลง)
- 3.พื้นที่องค์กรเครือข่ายในท้องถิ่น
- 4.นัยและรูปแบบเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในลุ่มน้ำชี เราได้แบ่งช่วงเวลาประวัติศาสตร์การพัฒนาสังคมของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการออกมาเป็น2ช่วงตามการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและจิตสำนึกทางเศรษฐกิจของคนในพื้นที่คือ

ช่วงแรก การพึ่งพาสายน้ำและธรรมชาติในลุ่มน้ำชี (ตั้งแต่การตั้งถิ่นฐาน - ประมาณปี2525-2530)

ช่วงที่2 การพึ่งพาระบบตลาดประมาณปี พ.ศ.2525-2530ถึงปัจจุบัน

ดังนั้นงานของการค้นคว้านำเสนออยู่ใน2ช่วงเวลานี้ พื้นที่ในการค้นคว้าเราได้ใช้พื้นที่ทางวัฒนธรรม2ที่ในลุ่มน้ำชี(หลง)ในการศึกษาที่ให้ความหมายของการยึดถือศูนย์กลางโซนวัฒนธรรมในความเชื่อและมีจิตวิญญาณเดียวกัน2พื้นที่ คือพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋ (อ.เมือง.จ.ยโสธร) และพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว(อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด)

1.การเกิดขึ้นมาของปรากฏการณ์เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี

การเกิดขึ้นมาของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับคุณลักษณะธรรมชาติของ"บ้านทุ่งหรือบ้านย่านน้ำ"กล่าวคือ การปรับตัวของคนในพื้นที่ เกี่ยวข้องกับความไม่แน่นอนในการประกันการยังชีพและการดำเนินชีวิตของตนเอง ในชีวิตประจำวันคนบ้านทุ่งได้ประสบปัญหาการปรับตัวที่

* อาจารย์ ดร.ชินสัค สุวรรณอัจฉริย ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เกิดขึ้นมาตามฤดูกาล ซึ่งมีความสัมพันธ์กับข้อจำกัดของทำเลที่ตั้งในพื้นที่ทำกิน เห็นได้จากการเผชิญปัญหาความยากลำบากต่อการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจว่า “นาบ้านเขามันบ่งาม บ่มิปลูกนบใส่ปลูกมันบ่มิปลูก แต่ก็เห็นบ่เอาฝุ่นใส่นา แต่พ่อแต่แม่เห็นบ่ใส่ ข้าวบ่อยากถอกมันเป็นน้ำสมัยเห็นบ่ใส่ ดินที่นาบ้านเขาเป็นดินส้ม ยามเกี่ยว มันเป็นนาดินส้มเป็นนา นานบ้านเขาเอ็ดหลายอยู่แต่ว่าได้น้อยมันบ่งาม ลงไร่ก็บ่อยากถอก บ่ออกดอกบ่ออกขวงเลย เห็นก็อยู่จ้งขันแล้วบ่เอาฝุ่นเอาฝอยไปใส่”¹ โดยได้เพิ่มเติมลักษณะของพื้นที่ทำกินว่า “ดินเอ็ดนาบ้านเขามันเป็นดินแกลบเป็นดินธรรมชาติเลย เล็บมือนี้ได้เสียเล็บ มันแก่นปักลงยาก เห็นต้องเอ็ดน่านำคั่นแทนนา ข้าวผู้เอ็ดก็เอ็ด ลงเทือกก็แลกกิน ข้าวบ่พอกก็หากินเอาเองตามพื้นท้อง บ่ได้ใส่ฝุ่น บ่ได้ปรุงได้แต่งคือสมัยเดี๋ยวนี้ ว่าแต่ฝนฟ้าอากาศดี ถ้าฝนดีก็อุดมสมบูรณ์ ข้าวก็งามธรรมชาติ เดี่ยวนี้ใช้ปุ๋ยบำรุงที่ดินให้มันบำรุงข้าว น้ำ ข้าวงาม ดินแกลบมันดินแน่น ปักต้นข้าวลงไปดินหย่อน ๆ ขึ้นมาดินบ่ดี คือสมัยเดี๋ยวนี้”²

การแก้ไขปัญหาการเอาตัวรอดของคนที่ตั้งถิ่นฐานในอดีตไม่ได้ให้ความสำคัญในกิจกรรมทางเศรษฐกิจในรูปแบบการทำนา เนื่องจากการทำนานั้นมีข้อจำกัดในการประกอบกิจกรรม เกี่ยวเนื่องกับปัญหาของระบบธรรมชาติที่ไร้การจัดตั้ง คือน้ำท่วม ดังนั้นการปรับตัวในการเอาตัวรอดของคนในอดีต จึงเลือกกิจกรรมการปลูกผักปลูกยา(ยาเส้น, ยาสูบ) และผักเป็นเส้นทางในการเอาตัวรอดมากกว่าการประกอบกิจกรรมการปลูกข้าว สามารถหลีกเลี่ยงจากปัญหาน้ำท่วมได้ ซึ่งธรรมชาติมีลักษณะเป็นที่ดอนให้ความหมายของการปรับตัวของคนในพื้นที่ว่า “บ้านเขาเอ็ดก็แม่น้ำท่วมแค่ คั้นน้ำบ่ท่วมก็บ่เอ็ด ข้าวแต่ก็บ่ได้ใส่ปลูก ชีฝุ่นมีก็บ่ใส่แพงเอาไว้ใส่ยากับผัก มันเอ็ดมาจ้งขันเขาก็หน้าคองเก่าเนาะแต่ก็เห็นเอาฝุ่นไปใส่ผัก ใส่ยากับใส่สวนมอน บ่เอาไปนาแพงไว้ ใส่ยาใส่ผัก เห็นพาใส่จ้งขัน อันบ่มิผู้ชนฝุ่นใส่นาแต่แต่ก็ชีควยก็บ่เอาไปใส่นา บ้านเขาแต่ก็ปลูกยาหลาย บ้านอื่นบ่ปลูกหลายช้านบ้านเขา ปลูกไว้ถ้าตัวบ้านจ้งชีแล้ว เอาไปหา เอายากับผักไปหาข้าว ไปหาข้าวไปหาฝายบ้านดง บ้านโคกก่อง ก็คั้นส้มผักไปเอายาแต่ก็มันปลูกยาเนาะ คนบ่ทันไปอยู่ มันอยู่หม่องข้างศูนย์แต่ก็เห็นเอ็นสวนยา แต่เก่าพ่อแม่พาเอ็ดมาก็มีสวนยา บ่คือเก่าบ่คือหลังดอก ผู้สาวก็มาลงช่วงหาฝายมาอ้วมาติดฝาย บ้านโคกก่องเขาใส่ฝายพ่อแม่พาเอ็ดมาใส่มาเกาะออกเนาะเป็นดอกฝาย ไปหาหาบ่ได้หลายได้อ้วนน้อย ๆ หนึ่ง ไปหลายเทื่อ บาทนี้เขาก็มาทางภูไท ทางหนองสูงหนองโสมมาเช่ แก่นคุณ หินปูนบักพริกน้อย ฝายเอามา หมิ่น ต่อหมิ่น พากันแลกลาเอามาตากไว้ เขาก็ไปหามา มันก็มียามมีผักปลูกจ้งชี มูลมาครั้งก็มาเป็นราคาผู้ใดกกแหหลายอยู่นา แต่ที่มันบ่แปนจ้งชีเนาะมันแม่นบักจัก มันก็เอ็ดมันบ่มิถกเบิกรถไถคือจ้งเดี๋ยวนี้”³

ลักษณะพื้นที่ทำมาหากินของบ้านทั้งมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันยากที่จะทำการคาดเดาและควบคุมได้

“ยามมันท่วมมามันบ่ได้บอกขึ้นมาหลายชื่อ ๆ เอ็ดนากะบ่ได้เอ็ดกินกะบ่ได้”⁴ และ “เป็นมาแต่โดนแล้ว แต่น้อย ๆ ทุ่งน้ำท่วมหลาย ต้องพากันไปหาข้าวหาน้ำบ่หากะบ่ได้กินข้าว”⁵

สถานการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลให้คนในพื้นที่ตั้งแต่ยุคตั้งถิ่นฐานไม่อาจปรับตัวเข้าใช้ความอุดมสมบูรณ์จากแปลงปลูกของตน

“นามืออยู่แต่น้ำท่วมเบ็ดบ่ได้เอ็ด”⁶ และ “ยามน้ำขึ้นกะบ่ได้เอ็ดเหล่านา ไปก่อนกับทุกมือนี้ก็คือกันกับบ่ได้ดอกแสงน้ำมันหลาย”⁷ ซึ่งไม่สามารถใช้แปลงปลูกอย่างโดดเดี่ยวได้กับ “บ้านเขามีแต่นาตามหลาย ยามน้ำท่วมกะได้ทิ้งไว้เฉย ๆ บ่ได้เอ็ดเลยผู้มีนาทุ่งก็พอมืออยู่แต่น้อย”⁸ โดยจากประสบ

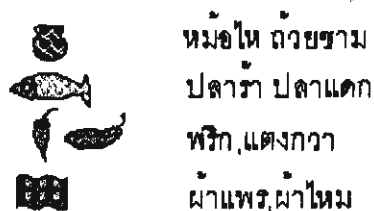
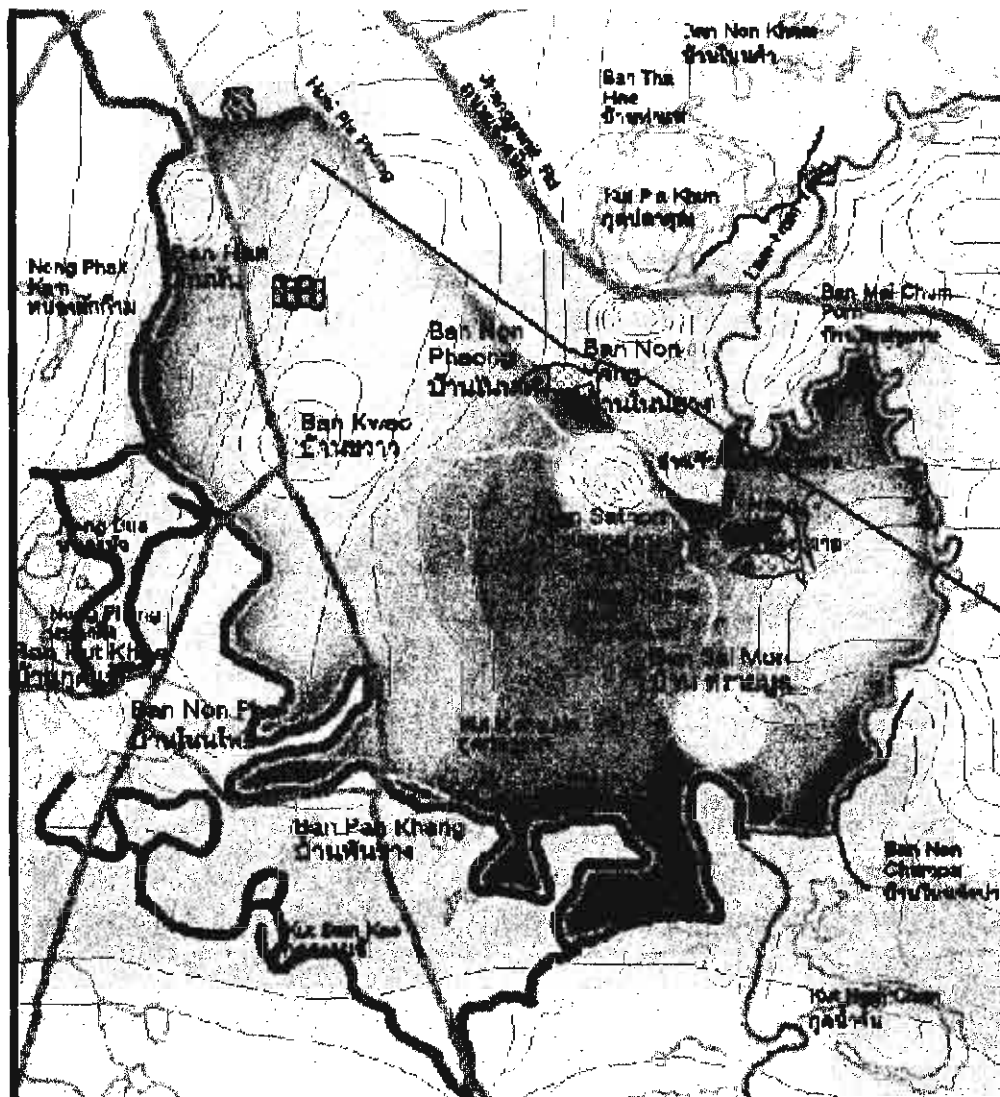
การณที่เกิดขึ้นกับแปลงปลูกที่ว่า “เห็ดนาทามยามได้มันกะงามแต่ส่วนหลายมันน้ำท่วม กะบ่อยากไปอยู่หม่องอื่นเพราะอยากอยู่น้ำที่น้ำนอง”⁹

อย่างไรก็ตามข้อจำกัดที่เกิดขึ้น มาจากพื้นฐานของระบบธรรมชาติ ทำให้คนที่อาศัยในบ้านทุ่งด้านหนึ่งเกิดความขาดแคลนทรัพยากรหลักคือข้าว ในขณะที่อีกด้านหนึ่งทรัพยากรหลักคือ ปลาที่สามารถนำเอามาแปรรูปเป็นปลาชนิดต่าง ๆ ได้ เช่นปลาแดกหรือส้มปลาซึ่งมีความจำเป็นสำหรับท้องถิ่นอื่น จึงทำให้เกิดการพึ่งพาทรัพยากรระหว่างพื้นที่กันและกัน ตามความสามารถของการดึงเอาธรรมชาติมาใช้ของบ้านทุ่ง และความจำเป็นในการบริโภคหรือการแลกเปลี่ยนกับบ้านอื่นๆ จากข้อจำกัดดังกล่าวของสภาพพื้นที่ทำมาหากินในระบบธรรมชาติ ทำให้คนในพื้นที่ทราบถึงชะตากรรมของตนเองว่าเป็นไปไม่ได้ในการเอาตัวรอด หากไม่สามารถสร้างวัฒนธรรมของตนเองขึ้นมาตามเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ทางวัฒนธรรม(Local area network)(LAN) เพื่อที่สามารถอยู่ได้จึงจำเป็นต้องแลกเปลี่ยนร่วมกันระหว่างท้องถิ่น

นั่นเป็นความหมายของการแบ่งแยกแรงงานตามระบบธรรมชาติที่เกื้อกูลออกมาให้พื้นที่หนึ่ง ๆ ในลุ่มน้ำชีพึ่งพาอาศัยกันและกัน(ดูในรูปที่1) ซึ่งถูกกำหนดออกมาในอาณาบริเวณของตนเอง เป็นความสัมพันธ์ของบ้านทุ่งและบ้านโคกที่เป็นยุทธศาสตร์ของการเอาตัวรอดระหว่างท้องถิ่น คนบ้านทุ่งมักให้ความสำคัญกับบ้านโคกเพราะเอื้ออำนวยต่อการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นมาในอดีต ว่า “มันฮึดเตบ้านเฮา แต่ที่ผ้าก็ได้อาไปแลก ผ้าสร่ง ผ้ายาวก็ได้เอาไปแลก บ้านม่วง บ้านแดงพุ้นเต บ้านมันบ่ท่วม มันเป็นบ้านโคก บ้านดง บ้านโคกมันก็เป็นโคกมันก็เห็นน้ำจึกเทื่อนั้นแหล้ว บาทฝนตกมันจึงได้เห็ดนา นั้นแหล้วเห็นว่าโคกว่าดง มันสูง บ้านเฮาเห็นเอิ้นว่าบ้านทุ่งบ้านทาม”¹⁰ โดยได้ขยายความหมายให้ชัดว่า “ข้าวกะหากิน ปลากะหากิน ไปหาข้าวฝ้ายทางดงทางโคกได้ปลาแดกปลาร้า ปลาอย่างพาไปหาแลกข้าว หาไป 2 คืน 3 คืน หาบกระด้ากันไป มาหุงมาต้มกันกิน ได้ปลาเอามาเห็ดปลาแดก เมื่อไว้ไปแลกข้าวทางดง ทางกุดชุม ยโสธร บ้านคำแดงนาคำ ที่น้ำเขาไม่ท่วมข้าวไปแต่พ่อแต่แม่ ไปแลกกันกินเลี้ยงกันไปเลี้ยงกันมา”¹¹ ซึ่งคุณลักษณะของคนทั้ง2พื้นที่ให้ความหมายเดียวกันว่า “บ้านเฮาคนบ้านทุ่งบ้านน้ำ น้ำท่วมหาตุ๋ถ้าบมีพี่น้องบ้านทางโคกก็อยู่ยากโลดแหล้ว บ้านโคกแถวนี้ก็ไล่ไปแต่ บ้านเหมียดบ้านมือ บ้านตุ๋”¹²

นั่นเป็นการชี้ให้เห็นในจิตสำนึกที่ว่า บ้านทุ่งมีข้อจำกัดของพื้นที่ธรรมชาติในการทำมาหากิน ได้ผลผลิตให้คนบ้านทุ่งแสวงหาทางรอด ด้วยการเคลื่อนย้ายทรัพยากรกับคนบ้านโคก ความเข้าใจต่อระบบพื้นที่ทำมาหากินและสภาพธรรมชาติรอบๆตนเองในการทำมาหากิน ได้ให้การยอมรับในข้อจำกัดที่เกิดขึ้นมาในการได้ทรัพยากร และการยอมรับในเส้นทางที่ต้องให้ความช่วยเหลือกันและกัน ทำให้คนบ้านทุ่งไม่สามารถปิดตัวโดดเดี่ยวต่อพื้นที่ทางวัฒนธรรมอื่นๆ ดังนั้นความเป็นเฉพาะของระบบธรรมชาติในลุ่มน้ำชี (หลง) ได้สร้างขึ้นมาจากข้อจำกัดทางธรรมชาติ จากอาณาบริเวณของตนเองในยุทธศาสตร์เพื่อการเอาตัวรอดระหว่างท้องถิ่น ต่อมากลายเป็นระเบียบการของท้องถิ่น ทุกพื้นที่ต่างให้ความสนใจในการสร้างพันธมิตรทางยุทธศาสตร์ของการอยู่ร่วมกัน

รูปภาพที่1.การแบ่งแยกแรงงานตามธรรมชาติในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว

ในแต่ละท้องถิ่นได้ปรับตัวเองของการจัดตั้งองค์กรทางสังคมของตนเองให้เกิดขึ้นมาในการเคลื่อนย้ายทรัพยากรร่วมกันตามฤดูกาลหรือในช่วงวิกฤติที่เผชิญปัญหา ดังนั้นการปรับตัวเองของกิจกรรมในชีวิต และการยังชีพของกลุ่มคนตามพื้นที่ทางวัฒนธรรม ท่ามกลางความยุ่งยากได้สร้างความสามารถในการกิจ

กรรมการประกันอาหารต่อกลุ่มคนในพื้นที่ และในขณะเดียวกันคนในพื้นที่ได้จัดตั้งระบบองค์กรในสังคมขึ้นมา เพื่อแก้ไขปัญหาทางวัตถุและจิตใจในการตอบสนองต่อการบริโภคในพื้นที่ ได้แสดงให้เห็นแหล่งที่มาของการเคลื่อนไหวภายใน และการกระทำของระบบสังคมภายในพื้นที่ทางวัฒนธรรม

สิ่งที่เกิดขึ้นคือ เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ ได้เห็นถึงกำลังกายและกำลังใจของความเป็น “เรา” อย่างมากในการสร้างความสุขของประเพณีจิตสำนึกของพื้นที่บ้านทุ่ง กลายเป็นความสามารถในกิจกรรมของกลุ่มคนที่ได้ผลิตเส้นทางชีวิตของตนเองขึ้นมา ซึ่งเป็นรูปแบบที่ไม่เหมือนใครด้านหนึ่ง และในขณะที่ยีกด้านหนึ่ง กลายเป็นการปรับยุทธศาสตร์ของคนเองอยู่ตลอดเวลาที่มีการเคลื่อนไหวอย่างเป็นพลวัต ซึ่งมีแหล่งที่มาจากระบบองค์กรสังคมตนเอง ที่ผลิตเส้นทางชีวิตในรูปแบบจริยธรรมของการอยู่รอดร่วมกันของกลุ่มที่ดำเนินมาจนถึงปัจจุบัน

การปรับตัวกับระบบพื้นที่ทำมาหากิน มีพื้นฐานมาจากการแสวงหาอาหารได้กลายเป็นการสร้างยุทธศาสตร์ขึ้นของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปแบบของการประกันอาหารแก่สมาชิกในพื้นที่ทางวัฒนธรรมของตนเอง กลายเป็นการให้ความหมายความสำคัญในกลไกการ ปกป้องสังคมวัฒนธรรมตนเอง ว่า “ คนโบราณ(ไม่)เคยแข่งขันกัน ต่างคนต่างหาได้หน่อย(น้อย)กะเอาหน่อยได้หลาย(มาก)กะเอามาหลาย แล้วชอกันกินก็ได้ คนตั้งแต่ก่อน บ(ไม่)ได้ซื้อบ(ไม่)ได้หากัน นาคั้ง(บางครั้ง)ได้หลายกะแบ่งกันแจก พี่แจกน้องให้ได้อยู่ได้กินน้ำกัน(แบ่งกันแจกกันให้พี่น้องได้อยู่กิน อยู่รอดร่วมกัน)”¹³ ซึ่งได้รับการยืนยันในจิตสำนึกเช่นเดียวกันว่า “เป็นบ้านเดียวกัน แต่อยู่แยกกัน ก็ไม่ไกลเท่าไร แต่ละซ่งก็เป็นพี่เป็นน้องกันไปอยู่ด้วยกันเพราะออกมาสาวเอานาไถ่กัน เลยช่วยกันสร้างบ้าน กันรั้ว เป็นพวกไทเดียวกันมันเลยสนิทกัน กว่าพวกบ้านเดียวกันที่อยู่อื่น เพราะมันได้ส่งข้าวส่งน้ำ ดูแลทุกข์สุขกัน”¹⁴

อย่างไรก็ตามประสิทธิภาพที่เกิดขึ้น สำหรับการประกันการยังชีพและการดำเนินกิจกรรมในชีวิตขึ้นอยู่กับยุทธศาสตร์ในการจัดตั้งระบบองค์กรของสังคมตนเองเป็นสำคัญ ดังนั้นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่ มาจากความสามารถของกิจกรรมในการปรับตัวของผีตัวเดียวกันหรือไทเฮา ในการใช้กำลังกายและกำลังใจต่อพื้นที่ทำมาหากินเพื่อการประกันการบริโภค ไทเฮาและผีตัวเดียวกันได้จัดตั้งองค์กรทางสังคมขึ้นมาในการปรับตัวเพื่อสนับสนุนกิจกรรมความจำเป็นในชีวิตว่า “คนในซ่งแต่ละซ่งข้าเจ้าเอ็ดเวียก เอ็ดงาน(ทำงาน) ข้าเจ้าจะรวมกลุ่มรวมหมู่พวก(เขาจะรวมกันเป็นกลุ่ม) มาเอ็ดเวียกน้ำกัน(มาทำงานร่วมกัน) เอาเวียกของไม้ของมันเอามาเอ็ด (เอางานโครงการคนนั้นมาทำ) นั้งเป็นหมู่(กลุ่ม)ก็ คุยกัน เอ็ดไปนำ(ทำไปด้วย) มีกอไผ่อยู่กอหนึ่งอยู่เอียน(บ้าน)พอใหญ่วันนา พอใหญ่หนู เอียนเพิ่นอยู่นั้นมีกกไผ่ซ่มเย็น เอียน(บ้าน)หลังนั้นก็ออกมา เอียน(บ้าน)นี้ก็ออกไป โหมกันเอ็ดเวียก(รวมกันทำงาน) มันบ่มีแนวอื่นดอก ผู้ลางคนกะसानแห(บางคนसानแห) ผู้ลางคนก็เหลาไม้สานกระด้า(บางคนเหลาไม้สานตะกร้า)”¹⁵ โดยให้ความเห็นว่าในอดีต “ต้องช่วยกันหลาย ต้องออกเหวี่ยงเผื่อแรงช่วยกัน อยู่ผู้เดียวไม่ได้ ทั้งกันก็ไม่ได้ พี่น้องกันทั้งนั้น พากันอยู่เฉยก็ไม่ได้ ผู้เฒ่าผู้แก่ต้องออกหัวคิดหลาย คนหนุ่มต้องออกแรงมันเลยเป็นบ้านเป็นเมืองมาได้”¹⁶ ซึ่งในช่วงนั้นก็จะเป็นการรวมกลุ่มของคนในสังคมตนเองเพื่อต่อสู้ในการบุกเบิกธรรมชาติ เพื่อสร้างบ้านแปลงเมืองของตน และเอาตัวรอดร่วมกันของคนในพื้นที่ โดยเป็นการกระชับความเป็นไทเฮา ผีตัวเดียวกัน อีกชั้น ต่อเนื่องจากการที่เป็นญาติพี่น้องกัน นั่นคือการใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่เดียวกัน และได้ช่วยเหลือกัน ในขณะที่เครื่องมือที่ช่วยให้กิจการต่างๆ ในชีวิตประจำวันและการยังชีพ สำเร็จไปได้ผ่านการกระจายและการบริโภคผลผลิต โดยเป็นองค์ประกอบของการกำกับทางสังคม ภายใต้ระบบวัฒนธรรมในพื้นที่

วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมาในบ้านท่งกลายเป็นประวัติศาสตร์ในความสามารถของกิจกรรมมนุษย์ เนื่องจากเหตุผลของการประกันการยังชีพและกิจกรรมในชีวิต การประกันต่อการปรับตัวของกลุ่มคนในพื้นที่สู่เงื่อนไขของพื้นที่ที่ทำมาหากินและสภาพแวดล้อมทางสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมา เป็นทรัพยากรในกิจกรรมของคนในพื้นที่ และวัฒนธรรมสร้างให้การปรับตัวของกลุ่มคนในพื้นที่สามารถอาศัยอยู่ได้ตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติแบบบ้านท่ง

ด้วยเหตุนี้พื้นที่ทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี(หลง)ได้สร้างยุทธศาสตร์ของการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอดที่ว่า “หาอยู่หากินน้ำกันช้อยเหลือกันไป” นั้นเป็นตรรกะของการเอาตัวรอดในชีวิตประจำวันในสภาพที่พึ่งพาธรรมชาติเป็นหลักที่ผ่านมาของคนที่ทั้ง2พื้นที่ การเอาตัวรอดในอดีตให้ความหมาย การพึ่งพาแรงงานในการได้มาทรัพยากรในพื้นที่ของตนเอง ผ่านการแลกเปลี่ยนสิ่งที่ขาดแคลนเพื่อการประกันการบริโภค ซึ่งพื้นฐานของการทำมาหากิน มุ่งสู่การแลกเปลี่ยนกันตามฤดูกาลของการขาดแคลนทรัพยากรในพื้นที่หนึ่งสู่อีกพื้นที่หนึ่ง ตามภารกิจพื้นฐานในกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อการเอาตัวรอด ในรูปแบบการหาข้าวหรือปลา และอื่นๆที่จำเป็นของคนในพื้นที่วัฒนธรรมทั้ง2 อยู่บนพื้นฐานของการรวมตัวกันโดยชนแรงงานที่ไม่เป็นทางการขึ้นมาในพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้ง2 หมายถึง การใช้หรือหาวิธีสร้างประสิทธิภาพกิจกรรมในองค์กร ที่ส่งไปในทิศทางของการประกันการอยู่รอด เกิดจากพื้นฐานแรงงานในครัวเรือนหรือกลุ่ม ซึ่งให้ความหมายสูงสุดคือ ประกันต่อการบริโภค เป็นวิธีการปรับตัวของคนในพื้นที่จากอิทธิพลของพลังธรรมชาติ ความหมายนี้คือ นัยของการปรับตัวเข้าสู่ระบบธรรมชาติในพื้นที่ทำมาหากิน อยู่กับการปรับตัวที่มีประสิทธิภาพต่อการดำเนินในกิจกรรมชีวิต และการยังชีพ เป็นการปรับตัวบนเส้นทางของผีตัวเดียวกัน ไทเฮา ที่ได้สร้างระบบสังคมวัฒนธรรมขึ้นมา จากสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกในพื้นที่ทำกินในลุ่มน้ำชี(หลง) เป็นกลไกที่สร้างความสามารถต่อการปรับตัวจากการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ปัญหาที่สำคัญคือ คนบ้านท่งสร้างเทคโนโลยีการรับรู้ข้อมูล การปรับตัวเองเข้าสู่สภาพพื้นที่ทำมาหากิน มีภารกิจหลักเพื่อประกันการอยู่รอดแก่คนในพื้นที่ทั้ง2 ซึ่งผ่านการเรียนรู้การทำงานร่วมกันต่อการดำรงชีวิตมาใช้แก่กลุ่มหรือช่องของตนเอง นำเอาผลผลิตเหล่านี้มาบริโภคกันระหว่างครอบครัว ในขณะที่เดียวกันในช่วงที่เผชิญกับพลังธรรมชาติที่ไร้จัดตั้ง ได้สร้างอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของตนเอง สร้างการแลกเปลี่ยนกันระหว่างตัวแทนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ประสบชะตากรรมร่วมกัน เช่น “บักหอยกับข้าว” “แดงกวาแลกกับข้าว” หรือ “ปลาร้าแลกกับข้าว” เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นการแลกเปลี่ยนผลผลิตที่ตนเองจำเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาเช่นนี้คือ **หลักเหลี่ยมค่าใช้จ่ายในรูปเงินตราและการให้มูลค่าในการแลกเปลี่ยนบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ของระบบตลาด** กลับเน้นเรื่องของการกระจายใหม่(ให้)ทรัพยากรโดยผ่านเครือข่ายทางสังคมแบบเลี้ยว ช่งหรือเครือข่ายองค์กรในพื้นที่ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกมากของการให้คือ การถ่ายเททรัพยากรระหว่างกันภายในครอบครัว(ที่ไม่เป็นทางการ)บนพื้นฐานของการให้ “คุณค่า”มากกว่า“มูลค่า” และนั่นเป็นสิ่งที่สำคัญที่แก้ไขปัญหาของความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวในระหว่างพื้นที่ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสืบมา โดยเป็นกลไกทางสังคมที่ปรับตัวเอง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงสู่ความสัมพันธ์ของระบบตลาดที่ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงจิตวิญญาณของสถาบันสังคมตนเอง

ยุทธศาสตร์เพื่อการเอาตัวรอดของคนบ้านท่งในลุ่มน้ำชี(หลง)เป็นไปตามข้อเท็จจริงของธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นการเกิดขึ้นมาของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการมีเป้าหมาย ทำให้สังคมวัฒนธรรมในลุ่มน้ำชีสามารถพัฒนาไปอย่างต่อเนื่องได้ แม้จะมีการปรับตัวอยู่หลายครั้งเมื่อไปปฏิสัมพันธ์กับ

การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางสังคมหรือการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทำมาหากิน ซึ่งการเปลี่ยนแปลง สามารถเกิดขึ้นมาได้ ตั้งแต่รูปแบบของการเคลื่อนย้ายทรัพยากรที่ในอดีต เป็นการให้หรือการช่วยเหลือฟรี หลังจากนั้นเปลี่ยนแปลงเป็นการกระจายใหม่ขึ้นมา หรือเกิดการถ่ายเททรัพยากรให้เกิดขึ้นมา ระหว่าง LAN เกิดเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการอย่างแพร่หลายมากก่อนปี พ.ศ.2525(ปัจจุบันยังมีอยู่ตาม เครือข่ายของครอบครัว) โดยอยู่บนพื้นฐานโชนแรงงานการผลิตที่พึ่งพาธรรมชาติและอยู่บนระบบตลาด อาศัยความเป็นเฉพาะพื้นที่ของตนเองขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการกับพื้นที่อื่น ๆ ตาม เครือข่ายของตนเอง มีเป้าหมายในการประกันสิ่งที่จำเป็นแก่ชีวิตซึ่งพื้นฐานของความคิดและจิตสำนึกทาง เศรษฐกิจในการนำมาใช้ เป็นประเพณีการแลกเปลี่ยนการพึ่งพากันในเรื่องอาหารเป็นหลักหรือข้าวของ เครื่องใช้ที่จำเป็นอย่างมากในชีวิตประจำวันเพื่อสนับสนุนการอยู่รอดร่วมกันของจิตวิญญาณที่เผชิญชะตา กรรมเดียวกัน

ในขณะที่เข้าสู่ยุคของการพึ่งพาตลาด(2525-ปัจจุบัน) เกิดการปรับตัวเองในวิถีคิดและพฤติกรรมทางเศรษฐกิจได้ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระบบตลาดมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่เกิดการเปลี่ยนแปลงไหลเวียนของกระแสเงินในลุ่มน้ำชีได้ส่งอิทธิพลโดยตรงแก่ทั้ง2พื้นที่ ก่อให้เกิดความสำคัญของสายน้ำและท้องนา เพราะว่าความคิดและจิตสำนึกเมื่อเข้าไปสู่ระบบตลาด มุ่งตอบสนองความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ที่มีอยู่ เน้นการแลกเปลี่ยนเชิงมูลค่าให้เกิดขึ้น มากกว่าการคิดค้นหรือประดิษฐ์สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้น ตรวบไถ ยังไม่เผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นมาก่อน ในขณะที่สภาพธรรมชาติที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำชี มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ส่งผลต่อความไม่มั่นคง และนำคนบ้านทุ่งเผชิญชะตากรรมที่ยากจะแก้ไขได้ กล่าวคือ ในอดีตแม้ว่าเกิดการกั้นผังกำแพงในลุ่มน้ำชีภายหลังปี2521 แต่นั้นเป็นผลมาจากภัยธรรมชาติส่วนหนึ่ง ความคาดหวังในผลผลิตที่เกิดขึ้นมาว่าปีหนึ่งได้และปีต่อไปอาจไม่ได้ผลผลิต ทำให้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในความมั่นคงของการประกันพืชพันธุ์ธัญญาหารไม่รุนแรงอย่างที่คิด เพราะสามารถปรับตัวได้คือ มีข้าวกินปีหนึ่งอีกปีหนึ่งจับปลาคนในวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี (หลง)ทั้ง2สามารถปรับตัวได้ระดับหนึ่ง ดังการยืนยันในจิตสำนึกที่แสดงออกมาว่า”ช้อย เอ็ดนามาตั้งแต่ออกมาอยู่เป็นครอบครัว 16-17 ปีแล้วหะกะได้เอ็ดจั่งซี้มาตลอด ข้าววานปีมันสิบได้เอ็ดเต็มหะไปบิ เอ็ด 5 ปีกะสิได้อี้อี้อยู่ดอกปีหนึ่ง ถ้าว่าน้ำบ่ท่วม สิเป็นมาตลอดจั่งซี้ ระยะเวลาอยู่นี้หะ 17-18 ปีระยะนี้หะสิเป็นปีได้ปีเสีย แล้วกะเอ็ดกินอย่างเดียบบ่ได้เอ็ดขายตอนนี้ปีเอ็ดบ่ได้กะสิขายข้าวนาปรังข้าวเจ้าซื้อข้าวเหนียวกิน กะว่าขายข้าวซื้อข้าวกินกะแมน ถ้าว่าบ่พอซื้อบ่พอแลกกะแนวอื่นมาซื้อมาแลกอีก”¹⁸ แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมาของการไหลเวียนของกระแสเงิน เกิดมาจากการกั้นผังกั้นน้ำ โดยเฉพาะเขื่อนยางบ้านหนองหอยที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2537 สร้างปัญหาต่อการปรับตัวแบบประเพณี เพราะก่อให้เกิดน้ำท่วมมากกว่า2-3เดือนและสร้างความย่อยยับให้กับการปลูกข้าวนาปีเป็นเวลา3ปีติดต่อกัน ไม่มีทางออก เพราะไม่มีช่องทางระบายน้ำ ในขณะที่ในอดีตน้ำท่วมใช้เวลาประมาณ2-3วัน

การปรับตัวแบบใหม่ที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่คือ ความพยายามทำนาปรังเพื่อขายเอาเงินไปซื้อข้าวมากินนั้นมีข้อจำกัดอย่างมาก นอกจากต้นทุนการผลิตจะสูงแล้ว ที่สำคัญราคาข้าวนาปรังไม่มีแนวโน้มที่ดีขึ้น แม้ว่าเป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการปรับตัว ผลที่เกิดขึ้นแรงงานจำนวนหนึ่งที่ต้องการความมั่นคงในอาชีพของตนเอง โดยเฉพาะการสร้างหลักประกันของครอบครัวเริ่มมีการอพยพออกนอกพื้นที่อย่างต่อเนื่อง สำหรับคนที่ไม่ต้องการความเสี่ยงในการลงทุนจากการผลิตข้าวนาปรังหรือมีทุนทรัพย์น้อย คนที่ต้องการได้รายได้ในรูปเงินตราอย่างแน่นอนอาศัยการขายแรงงานหรือใช้ความสามารถของแรงงาน ได้ผลักดันตนเองสร้างทรัพยากรใหม่ที่ถาวรมากยิ่งขึ้น ปัญหาที่ปรากฏอยู่ในสถานการณ์ปัจจุบัน มีผลต่อการลดการพึ่งพาสาย

น้ำและท้องนาโดยตรง นอกจากไม่สามารถสร้างความมั่นคงได้แล้วในฤดูกาลผลิต ในขณะเดียวกันแม้ว่าฤดูกาลผลิตข้าวนาปรังสามารถสร้างรายได้จริงอยู่ แต่ในปัจจุบันก่อให้เกิดความไร้เสถียรภาพต่อชีวิตครอบครัว ดังเช่นการยืนยันของคนในพื้นที่ว่า “คนที่อพยพออกนอกพื้นที่สาเหตุเกิดจากความหยากจนบ่มีอยู่มีกินเพราะว่าเข็ดนาปีได้น้ำกะท่วมข้าวกะบ่ได้กิน แล้วถ้ามาเข็ดข้าวนาปีหวังสิแก้ไขความหยากจนกะบ่ได้ ข้าวบ่เป็นราคาแห่งเข็ดแห่งขาดทุนแล้วนำบ้านเฮากะบ่มีโรงงานพอสิได้เข็ดกะเลยต้องแก้ปัญหาไปหาทำงานหม่องอื่นที่แม่เห็นกะมี น้ำดา พ่อลา เพิ่นไปตัดยางอยู่ปักได้เพิ่นกะไปได้ 3-4 ปีแล้ว เพิ่นกะว่ารายได้ดี อยู่ปีหนึ่งอีกค่าใช้จ่ายออกเพิ่นกะมีเงินเก็บอยู่ 40,000-50,000 บาทที่เพิ่นกับมาบ้าน แล้วกะเห็นแม่แดง ไปทำงานเย็บผ้าอยู่กรุงเทพฯ เพิ่นกะไปได้ 2-3 ปีแล้วเพิ่นกะว่ารายได้กะบ่ดีปานใดกะดึกว่าอยู่บ้านเฮาอยู่ เพราะอยู่บ้านปู้ว่าสิเข็ดอิหยัง ที่แม่เห็นไปขับรถแท็กซี่ กะมีพ่อพร พ่อบุญเพิ่นกะไปขับรถอยู่กรุงเทพฯ เพิ่นกะไป ๆ มา ๆ ที่อยู่ 2-3 เดือนกะมาพักเพิ่นกะว่าดีกว่อยู่บ้านชื้อ อยู่ แต่กะบ่ข่อยดีปานใดเพราะว่ารถมันหลายกะพอได้อยู่ได้กินชื้อ ๆ”¹⁹

สร้างให้เกิดการปรับตัวที่พึ่งพาแรงงานในระบบตลาดมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับความต้องการแลกเปลี่ยนเงินตราในชีวิตประจำวัน ส่งผลต่อการพึ่งพาเงินตรามากยิ่งขึ้น เพราะเงินตราเป็นตัวบ่งบอกความมั่นคงในชีวิตและการอยู่รอดของครอบครัว เนื่องจากเด็กต้องไปโรงเรียนในแต่ละวัน ระบบการผลิตมีความจำเป็นที่ต้องใช้เงินตราเป็นหลักในการแลกเปลี่ยนผลผลิตของตนเองในระบบตลาด ใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาทรัพยากร แม้ว่าจะนำไปสู่การลดความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ก็ตาม “คนไปหาปลา กะเอาระเบิดไประเบิด กะหลังกะบ่ใช้ยาเบีย ปลากระเลยบ่ข่อยหยัง คนกะหากินหลายเพราะคนกะฮึดอยากปู้ว่าสิไปเข็ดอิหยัง มันกะเป็นจิงสิมา 10 กว่าปีแล้ว”²⁰ เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำชีเป็นไปอย่างรวดเร็วเพื่อการบริโภคและการนำทรัพยากรธรรมชาติมาเป็นรายได้แก่บางครอบครัว จากการจับปลาและสัตว์น้ำต่าง ๆ มีผลโดยตรงก่อให้เกิดความไม่มั่นคงในเรื่องอาหารภายในท้องถิ่นของตนเอง ในขณะที่ในอดีตไม่ใช่เป็นปัญหา บังคับให้คนในพื้นที่พึ่งพาการใช้เงินตราในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น

นั่นเป็นความหมายพฤติกรรมในระบบตลาดที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า จิตสำนึกและพฤติกรรมทางเศรษฐกิจอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ระบบตลาด ระบบตลาดได้สร้างให้เกิดวัฒนธรรมที่ให้ความหมายความรักในผลประโยชน์ของตนเอง การใช้ข้อมูล และใช้เหตุผลมากยิ่งขึ้นต่อการสร้างความมั่นคงกับตนเอง ซึ่งทุกคนในแต่ละครอบครัวพยายามสร้างแนวคิดและยุทธศาสตร์ของตนเองออกมาในการเข้าสู่แผนปฏิบัติการใช้ทรัพยากรมากยิ่งขึ้น โดยคนได้อยู่เพื่อตนเองเพื่อครอบครัวเป็นสำคัญในช่วง 15 ปีที่ผ่านมา และในความหมายนี้ได้เกิดวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนการค้าขายเกิดขึ้นมาแทนที่วัฒนธรรมของการขอ (ให้) การกระจาย การแลกเปลี่ยนที่เคยเป็นคุณค่าและความหมายของระเบียบการในท้องถิ่น กลายเป็นการสร้างระเบียบการใหม่ของท้องถิ่นที่เกิดขึ้นมาสำหรับคนในพื้นที่และนอกพื้นที่(ยกเว้นเครือญาติหรือเครือขายของครอบครัวของตนเองที่ยังใช้ระเบียบการท้องถิ่นเก่าอยู่) เห็นได้จากว่าจิตสำนึกได้ให้ความหมายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมาของวัฒนธรรมระบบตลาด ไม่เพียงให้คนในพื้นที่ใช้ความหมายของเงินตราในการติดต่อสื่อสารกันมากยิ่งขึ้น แต่กลับกลายเป็นว่าทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกใช้ไปในทิศทางที่คุกคามความมั่นคงของท้องถิ่นโดยตรง หมายถึงการเอาทรัพยากรที่เคยแลกเปลี่ยนภายในกลุ่มหรือชุมชนของตนเองมาเป็นรายได้ อย่างหนึ่งโดยเฉพาะคนที่มิอาชีพจับปลาและการเร่งการจับปลาเพื่อป้อนเข้าไปสู่ระบบตลาด มีผลโดยตรงทำให้วังแกชวลลดจำนวนลง และนำไปสู่การผลักดันชาวบ้านจำนวนหนึ่งออกนอกพื้นที่ เพราะทรัพยากรที่มีอยู่ไม่สามารถตอบสนองความเป็นอยู่ สร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ ความเข้าใจพื้นที่ของตนเอง “ชาวมิ

หลาย 15 วง แยกกันขายปลาให้เจ๊กมันพายเรือมารับซื้อเลย ได้ราคาบดีดอกยันขายเพราะอยากได้เงิน”²¹ และ “ชาวคลองแปนเบ็ดมีแต่คนจับ เพราะคิดว่าป๋มไผ่เป็นเจ้าของปลาป๋มไผ่ผู้เลี้ยง มันเลยสูญเร็ว”²²

การเกิดกระบวนการเรียนรู้ของคนในพื้นที่มาจากการยึดครองของวัฒนธรรมตลาดที่ต้องการเงินขนาดใหญ่ ที่ไม่สามารถหาได้จากพื้นที่ ซึ่งเงินจำนวนนี้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต “พ่อวันพ่อเหลาไปเอ็ดงานเมืองนอกกลับมา กะมาออกรถแล่นรับคนไปเมือง สบายกว่าเก่า”²³ “ลางคนไปบ่ทันพอโดนกะมีเงินมีค่ามาเอ็ดบ้าน มาซื้อรถโก ลางคนกะได้เงินมาค้าขาย”²⁴ มีประสบการณ์ชีวิตของผู้ที่ไปก่อน เช่นพ่อวันพ่อเหลาเป็นตัวอย่างให้เกิดขบวนการแรงงานรุ่นต่อมา “กะเห็นคนไปก่อนเพิ่นมีเงินกะเลยอยากไป น้องเฮากะไปซักรถอยู่หนองแขม มีเงินหลายอยู่”²⁵ โดยตรงกับความรู้สึกของคนที่เคยไปทำงานข้างนอกคือ “อยู่บ้านเฮาบ่ค่อยมีเงินใช้ ไปกรุงเทพมหานครสบายกว่าได้เงินหลายนำ กะเลยไปนำหมู”²⁶

กระบวนการอพยพแรงงานเริ่มมีการออกนอกพื้นที่มากที่สุด เมื่อประมาณสามสิบถึงสี่สิบปีที่ผ่านมา “ไปหลายหว่างสี่สิบลิเข้าสามสิบกว่าปีมานี้ละ ลำบากหลายข้าวบ่พอกินน้ำท่วมเอ็ดนาบได้สิบกว่าปีติดกัน ไปหาข้าวกะลำบากหย่างไกลชนได้น้อย ต้องهامไปโปงไปสุดทางกว่าสิยอดบ้าน”²⁷ เพราะความยากลำบากของคนในพื้นที่ประสบปัญหาความยากไร้ในทรัพยากรที่เคยมีอยู่ เนื่องจากเกิดการจับปลาเพื่อขายอย่างรุนแรงทำให้เมื่อปลาหมดวงแก่ชวดก็พบว่าไม่สามารถผลิตซ้ำคนรุ่นต่อไปได้ เพราะไม่สามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ วิถีการดำเนินชีวิตนี้ ทำให้วงแก่ชวดลดลงและส่งผ่านกันในกลุ่มเครือญาติของวงที่มีแรงงานเครือญาติเท่านั้นที่อยู่ได้ ในช่วงสี่สิบปีที่ผ่านมาแรงงานสตรีได้อพยพแรงงานไปทำงานกรุงเทพ “อยู่บ้านเฮาบ่ได้มันอีต้อยาก ตอนนั้นกะเป็นสาวอยู่ กะเลยไปเย็บผ้า ได้เงินกะส่งให้พ่อแม่อยู่บ้านให้หาซื้อข้าวกินเพราะเพิ่นเผ่าไปหาข้าวบ่ไหว”²⁸

ความสัมพันธ์ในระบบตลาดเพิ่มบทบาทของการใช้เงินตรามากยิ่งขึ้นในกิจกรรมที่สำคัญแก่ชีวิต ก่อให้เกิดการปรับตัวเข้าสู่ความสัมพันธ์ระบบตลาดในรูปของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการอย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นแบบสัญญาย่อย (Sub contract) ที่ไม่เป็นทางการโดยเน้นแรงงานภายในครัวเรือนทั้งในบ้านและนอกบ้านมาแลกเปลี่ยนเป็นมูลค่าเงินตรา อยู่ในรูปของการประกอบกิจกรรมแบบเครือข่าย เป็นผลมาจากความสำเร็จที่เข้าสู่ระบบตลาดที่จำเป็นที่ต้องจ้างงานขึ้นมาในการประกอบกิจกรรมของตนเอง หรือการส่งแรงงานอพยพออกนอกพื้นที่ หรือการประกอบกิจกรรมส่วนตัวในรูปการใช้แรงงานการบริการที่ไม่เป็นทางการในระบบตลาด เนื่องจากข้อจำกัดของตลาดแรงงานไม่มีในพื้นที่ทั้ง 2 หรือเพราะไม่สามารถเข้าสู่ระบบตลาดได้ในแง่ของการแข่งขันของทุนมนุษย์ และเป็นการดำเนินกิจกรรมทำได้ง่ายกว่า มีความคล่องตัวกว่า นอกโซนแรงงานที่เป็นทางการในความสัมพันธ์ของระบบตลาด มียุทธศาสตร์การเอาตัวรอดในชีวิตประจำวันเพื่อให้ได้เงินตรา ใช้มูลค่าแรงงานแลกเปลี่ยนกับระบบตลาดในโซนที่ไร้การกำกับควบคุมโดยรัฐ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานการใช้แรงงานในครัวเรือนของตนเอง

แม้ว่ามีบางกลุ่มมีความสามารถปรับเข้าไปสู่ระบบตลาดได้ แต่ก็ไม่นิยมเป็นเศรษฐกิจที่เป็นทางการ เพราะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ทำอยู่ สามารถให้ผลตอบแทนและไม่มีความยุ่งยากโดยอาศัยแรงงานในครัวเรือน เงินตราและความรู้ของตนเองที่มีอยู่สามารถสร้างให้เกิดรายได้ขึ้นมา ประเพณีในการปรับตัวของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมในลุ่มน้ำชี(หลง)ใช้วิธีการเอาตัวรอด คือหาแหล่งที่มาในรูปของเงินตรา สามารถประกันตนเองได้เป็นการใช้แรงงานในครัวเรือนสำหรับภาคเกษตรกรรมที่ไม่เป็นทางการคือ ทำงานในครัวเรือนของ

ตนเองในรูปของการยังชีพ และแลกเปลี่ยนในรูปเงินตราในการสร้างรายได้โดยเป็นการกระจายแรงงานที่ล้นเหลือจากครัวเรือน ผ่านการสร้างงานหรือเข้าสู่ระบบตลาดที่ไม่เป็นทางการ เป็นวิธีการอย่างหนึ่งของการระดมทรัพยากรแรงงานในการสร้างรายได้ แรงงานไม่จำเป็นต้องมีการศึกษาและอาศัยการขัดเกลาแรงงานจากท้องถิ่นของตนเองเป็นหลักในการสร้างรายได้ทั้งในและนอกพื้นที่ ดังนั้นปรากฏการณ์เศรษฐกิจครัวเรือนในปัจจุบัน จึงอยู่นอกโซนแรงงานการผลิตที่เป็นทางการและเป็นตรรกะของการหารายได้สู่ครอบครัวเพื่อการประกันการอยู่รอด พึ่งพาแรงงานและความสามารถของตนเองเป็นหลัก จากความสัมพันธ์ในระบบตลาดที่มีตำแหน่งของตนเอง วัฒนธรรมของระบบตลาด ได้สร้างให้รูปแบบการปรับตัวของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการไม่แน่นและพึ่งพาความสำคัญของธรรมชาติเหมือนในอดีต แต่สร้างให้คนในพื้นที่ให้ความสำคัญกับความสามารถของแรงงานตนเอง เน้นความเป็น**“ฉันเพื่อฉัน”** เป็นไปในระดับปัจเจกของครอบครัวในที่สุด ซึ่งแตกต่างจากยุคที่พึ่งพาสายน้ำและท้องถิ่นในอดีตที่ผ่านหลายร้อยปี คือเน้นกำลังกายกำลังใจโดยไทเขาและผีตัวเดียวกัน

ในขณะที่ปัจจุบันการส่งผ่านวิธีการปรับตัวของคนรุ่นปัจจุบัน โดยเฉพาะเยาวชนและเด็กให้ความสำคัญว่า อาชีพและการปรับตัวที่ขัดแย้งต่อการบูรณาการค่านิยมของท้องถิ่น ความขัดแย้งปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนกับบรรพบุรุษรุ่นแรก ภายใต้การสนับสนุนนโยบายการผลิตทุนมนุษย์และการสร้างอาชีพให้แก่บุตร โดยคนรุ่นที่2(พ่อแม่) เยาวชนเห็นว่าเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการเกิดขึ้นมาในลุ่มน้ำชี(หลง)ในปัจจุบันเป็นทางออกของคนที่ไม่ได้รับการศึกษาและคนที่ไม่สามารถหางานได้ในตลาดที่เป็นทางการทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน เห็นได้จากค่านิยมไม่ได้สนับสนุนการบูรณาการในท้องถิ่นของการปรับตัวเหมือนในอดีต ซึ่งแสดงออกมาในค่านิยมของอาชีพและการปรับตัวไปข้างหน้าของตนเองมีความแตกต่างอย่างชัดเจนว่า ได้รับการสนับสนุนค่านิยมในความหมายของทุนมนุษย์จากพ่อแม่ โดยเยาวชนต่างให้ความหมายของความมั่นคงในชีวิตและความเป็นอิสระของตนเองตามความคิดเห็นในการปรับตัวของตนเองในปัจจุบันว่า**“สิ่งที่สำคัญในชีวิตคือ ความสามารถในการแก้ไขปัญหาให้ถูกต้อง ความสามารถในการคลี่คลายปัญหาในทางปฏิบัติที่เป็นจริงและการค้นหาสิ่งใหม่ในชีวิตมากกว่าอยู่อย่างซ้ำซากโดยเห็นว่าคุณค่าที่สำคัญที่สุดแก่ชีวิตคือชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองต้องดีขึ้น”**²⁸

2.สังคมวัฒนธรรมของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในพื้นที่ทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี(หลง)

สังคมวัฒนธรรมของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับความสามารถของคนในการปรับตัวเข้าสู่พื้นที่ทำกินเพื่อเอาตัวรอด ในช่วงของการพึ่งพาสายน้ำและท้องถิ่น คนบ้านทุ่งรู้ดีว่าคนๆเดียวไม่สามารถดึงเอาประโยชน์จากธรรมชาติมาใช้ได้ทันตามเวลา จึงพยายามระดมแรงงานร่วมกันผ่านการสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นการสาปปลาหรือเหล้าข้าว ถือเป็นกิจกรรมที่ต้องมีการรวมแรงงาน ลำพังไม่สามารถใช้แรงงานในครัวเรือนได้ ดังนั้นคนในพื้นที่ได้ให้ความหมายกิจกรรมนี้ว่า**“พวกสาปปลาเห็ดทำงานแข็ง”**³⁰ โดยกำหนดเครือข่ายทางสังคม เป็นเสมือนกับทรัพยากรพื้นฐาน ที่มีพื้นฐานความสัมพันธ์ญาติพี่น้อง ซึ่งการใช้เครือข่ายความสัมพันธ์เกิดขึ้นมาในชีวิตประจำวันว่า **“เขา(เรา)บ่มีเงิน(ไม่มีเงิน)ก็ไปยืมเงินนำปูนำย่า(กับปู่กับย่า)”** * ถ้าเขา(เรา) บ่มีอิหยัง(ไม่มี

* ปู่ย่า ของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวหมายถึง พ่อแม่ของสามี

อะไร) เขาขาดเขาเงิน(ขาดเหลืออะไร) ก็ไปขอยืมขอยืม ขอยืมมากิน เพ้นให้เขาจึงได้กิน”^{๖๑} หรือเมื่อมีการออกเรือนใหม่ของสมาชิกภายในเครือข่ายทางสังคมรูปแบบเครือญาติตระกูลเดียวกันนั้น ได้ส่งผ่านทรัพยากรส่วนตัวไปตามรูปแบบของความจำเป็นในการช่วยเหลือทางสังคมเศรษฐกิจแก่ครอบครัวใหม่ ได้ให้ทรัพยากร สิ่งของ ผลผลิต เครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับการเอาตัวรอดของสมาชิกที่ออกไปตั้งครอบครัวใหม่ ดังเช่นเมื่อได้ออกเรือนว่า “เพ้นก็ให้วัวให้ควายอย่างละตัว(ให้วัวควายอย่างละตัว) ไปลงไร่ลงนา เพ้นก็ให้เขามาเป็นทุนเป็นฮอน(เป็นทุนรอน) เพ้นให้บ้านหลังหนึ่ง นา20 ไร่ ได้โอง ฝ่า ถ้วย ชาม หม้อไห ข้าวสารกระสอบ ยามเขามีพอกินพอใช้ก็เอาไปให้เพ้น ฮอด(ถึง)หน้าสงกรานต์ไปส่งค้ำน้ำเพ้น ยามเพ้นลีไปเอาบุญก็ให้เพ้นไป”

ความเชื่อที่มีอยู่ในศูนย์รวมจิตวิญญาณ สำหรับคนบ้านดอนกลอยให้ความนับถือเจ้าปู่ เชื่อว่าถ้าวันใดพวกเขาขัดแย้งกัน เจ้าปู่จะบันดาลให้เกิดภัยพิบัติขึ้น ดังนั้นคนบ้านดอนกลอยจะต้อง ไม่ฝ่าฝืนผู้ใหญ่ ไม่เห็นแก่ตัวทอดทิ้งพี่น้อง ไม่ฝ่าฝืนประเพณีต่าง ๆ โดยจะมีคำที่มีความหมายในทางสว่างบอกไว้ เช่น ฮู้น้อยฮู้ใหญ่ ดุ่มที่ดุ่มน้อง(ช่วยพี่ช่วยน้อง) ถูกฮิตถูกฮอย(อยู่ในจารีตประเพณี) “ดอนเจ้าปู่”ของคนดอนกลอยจึงเป็นพื้นที่ๆคนบ้านดอนกลอยเชื่อว่ามี ความศักดิ์สิทธิ์จริง เมื่อเขาเป็นคนบ้านดอนกลอย จะต้องทำตัวให้เจ้าปู่พอใจ นั่นก็คือเขาจะต้องมีความเป็น เรา ที่มากขึ้นและลดความเป็น ฉัน ให้น้อยลง จึงเป็นการให้ความหมายต่อพื้นที่ร่วมกันของพวกเขาเหมือนกันเพื่อดำรงชีวิตและอยู่รอดร่วมกัน ในการแก้ปัญหาต่าง ๆที่ไม่อาจแก้ในหมู่บ้านกันเองได้ เพราะนอกจากความผูกพันทางสายเลือด การพึ่งพากันมา การที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน และกฎความเชื่อที่สนับสนุนให้อยู่กันเป็นกลุ่ม เพื่การอยู่รอดร่วมกันอย่างสันติไม่มีความขัดแย้ง ท่ามกลางระบบธรรมชาติที่ยากแก่การควบคุม สิ่งเหล่านี้ทำให้คนบ้านท่งได้ออกแบบความหมายจะติดต่อพึ่งพาอาศัยกันและช่วยเพิ่มเติมความขาดแคลนทางเทคโนโลยีและแรงงานของครัวเรือน นั่นก็คือ โทบ้านเขา “แต่ก่อนนี้มีมรดกไทยมีคลอง บมีไฟฟ้าประปา ก็ได้ไฟได้น้ำบ้านเดียวกันนี้ละพอได้ไฟได้พา ให้อยู่ครัวหนึ่งเฮือนเดียวกันก็อยู่กันมาได้ เช่นว่าจะสร้างเถียงสร้างเล้าก็ต้องเหล่าพี่เหล่าน้องเหล่าโทบ้านเขามาช่วย ไม่อย่างนั้นก็ยากที่จะเสร็จได้”^{๖๒} จากพื้นฐานคนในพื้นที่มีรากเหง้าเดียวกัน กลุ่มตระกูลเดียวกัน ทำให้คนในหมู่บ้านมีลักษณะเป็นญาติพี่น้องกันหมด^{๖๓} หรือที่เรียกว่า”มีผีตัวเดียวกัน”^{๖๔} ซึ่งหมายถึง “คนเว้า(พูด)กันเอ็น(บอก)กันเป็นหมู่เดียวกัน พวกเดียวกัน ผีตัวเดียวกันมันมีพี่น้องอยู่จุ่มนี้แหละเวลาเจ็บไข้ได้ป่วยมาจะเอ็นผู้นั้นไปฮ้อง(ร้อง)ผี ฮ้อง(ร้อง)สาธุให้”^{๖๕} มีพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์ขององค์ครอบครัว ความสัมพันธ์ของเครือข่าย ได้รับการถ่ายทอดลักษณะความเป็นผีตัวเดียวกันเข้มข้น ว่าเครือข่ายไม่ใช่ความหมายของความสัมพันธ์ที่แบบเป็นหุ่นส่วน แต่เป็นความหมายของความสัมพันธ์ที่ไม่สามารถตัดขาดจากสายเลือดได้ ดังนั้นการช่วยเหลือทางเครือข่าย ถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องทำมากกว่าความรู้สึกในความผูกพันกันในความสัมพันธ์ทั่วไป ถ้าไม่ให้ความช่วยเหลือในสายเลือดเดียวกันแล้ว อาจจะถูกลูกหลานของตนเองไม่ให้ความนับถือในอนาคต ในขณะเดียวกันไม่มีจิตวิญญาณของผีตัวเดียวกันด้วย จากจุดนี้ได้แสดงให้เห็นว่าการใช้เครือข่ายทางสังคมเสมือนเป็นการพยุห้ผีตัวเดียวกันคงอยู่ให้มีการปรับตัวได้ในพื้นที่ มากกว่าความหมายของการช่วยเหลือปกติที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านที่กิจกรรมตัวคนเดียวไม่สามารถทำได้

^{๖๑} ผีตัวเดียวกัน หมายถึงเป็นผีคนเดียวกันคือเป็นเครือญาติกัน ผีตัวเดียวกันคือลูกพี่ลูกน้องกัน เคารพผีตัวเดียวกัน

หรือการเป็นไทเขาเริ่มต้นความหมายของการอพยพโดยกลุ่มเครือญาติ นำโดยผู้ที่อาวุโสของกลุ่ม นั่นก็คือเพ้าเฮอะ จากบ้านบึงมะแลง จังหวัดอุบลราชธานี ได้พาญาติ พี่น้องเดินทางมาตามน้ำชี เพื่อหาที่ตั้งบ้านเรือนและที่ทำกินที่เหมาะสม การตั้งถิ่นฐานบริเวณแห่งหนึ่งเป็นที่ยอดสูงใหญ่ ริมแม่น้ำชีที่แยกสายจากชีสายหลัก(ชีหลง) มีความผูกพันกันมาในความรู้สึกที่เหนียวแน่น ช่วยเหลือกันในการเอาตัวรอดของกลุ่มในความหมายของเครือญาติไทเขา ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นเครือข่ายช่วงในที่สุด เนื่องจากความต้องการพื้นที่ทำมาหากิน คนบ้านดอนกลอยจึงมักเลือกที่ตั้งบ้านเป็นดอนแล้วกระจุกตัวอยู่ในรั้วเดียวกัน โดยยกได้สูง ทำให้เกิดการกระจุกตัวกระจายกันอยู่ตาม ที่ดอนต่างๆ ของครัวเรือน คนบ้านดอนกลอยเรียกว่า “ช่วง”

ช่วงเป็นการรวมกลุ่มกันของครัวเรือน มีความเป็นญาติพี่น้องและความเป็นคนบ้านดอนกลอยเป็นทุน แต่เมื่อผ่านช่วงเวลา การทำมาหากิน การใช้ชีวิตร่วมกัน ทำให้ช่วงต่างๆ เกิดความเป็นเฉพาะของตนขึ้น เช่นความชำนาญในการหากิน ตลอดจนศูนย์กลาง ของช่วงต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดกลุ่มย่อยที่เป็นไทเดียวกัน ความเป็นไทเขาเป็นเหมือนตัวยืนยันว่า เมื่อมีแล้วก็จะง่ายต่อการมีโอกาสต่อการที่จะเข้าร่วมในกิจการต่างๆ รวมถึงสิทธิในการเข้าไปใช้พื้นที่ต่างๆ ทั่วไปแล้วเป็นบัตรประชาชนในพื้นที่สมัยนั้น ช่วยให้กิจกรรมของตนเองมีความสลับไหลได้สะดวกและบรรลุกิจกรรมได้ง่าย ดังนั้นบทบาทของไทเขาในฐานะเป็นเพื่อนบ้านหรือหุ้นส่วนในกิจกรรมของการดำเนินชีวิตมีความเหนียวแน่นมากดังสะท้อนออกมา ไทเขาจึงเคร่งครัดในการที่จะไม่ทำตัวเป็นปัจเจก แสดงออกมาในจิตสำนึกที่ว่า “คนบ้านเขาต้องช่วยเหลือกัน”³⁶ และ “ต้องอาศัยกันไปกันมาไม่มีเผ่าล้าอยู่ผู้เดียว”³⁷

เพราะฉะนั้นเครือข่ายที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านท่ง ได้ให้ความหมาย เป็นวิธีการจัดตั้งองค์กรทางสังคมที่สนับสนุนเส้นทางชีวิตเศรษฐกิจของตนเองเพื่อให้อยู่รอดได้จากสภาพที่ไร้จัดตั้งของระบบธรรมชาติ กำลังกายและกำลังใจให้ความหมาย“เราเพื่อเรา”เป็นสำคัญ ผลที่เกิดขึ้นมีตัวเดียวกันให้ความหมายว่า

● สัตว์ชาติญาณในการแบ่งปันทรัพยากรในการอยู่รอดของคนในพื้นที่ เห็นได้จากคนในพื้นที่มีจิตสำนึกว่า ฝั้วเดียวกันต้องช่วยในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจของสมาชิกภายในเครือข่ายของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการทำนา การสร้างบ้าน การให้สิ่งของหรือการแจกจ่ายทรัพยากรกันภายในหมู่สมาชิก นอกจากนั้นเป็นการถ่ายเททรัพยากรจากผู้ที่มีไปสู่ผู้ที่ขาดแคลนภายในเครือข่ายจากปัญหาที่เกิดขึ้นมาในชีวิตประจำวัน

● เป็นสายพันธุ์ของแม่พิมพ์ทางวัฒนธรรมในการผลิตซ้ำเส้นทางชีวิตของสังคมในพื้นที่ เห็นได้จากแก้ไขปัญหามาของคนในพื้นที่ว่า ความเป็นฝั้วเดียวกันของคนในพื้นที่ เป็นการจัดตั้งองค์กรทางสังคมของตนเองขึ้นมาเพื่อควบคุม กำกับ ความคิด ความเชื่อค่านิยม โลกทัศน์และวิธีการ แก้ไขปัญหา และการปรับตัวในการหาทางรอดของกลุ่มของตนเองขึ้นมา โดยแสดงออกมาในประเพณีการกินไก่เขย นั้นถือได้ว่า เป็นการควบคุมแรงงานภายในเครือข่ายฝั้วเดียวกันของคนในพื้นที่

● เป็นสถาบันทางสังคมที่เป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณของคนในพื้นที่ กำหนดรูปแบบค่านิยม โลกทัศน์ วิธีคิดและระบบความเชื่อของคนในพื้นที่ เพื่อสร้างแนวคิดในการควบคุมสถาบันของเครือข่ายฝั้วเดียวกัน เพื่อให้มีการสืบทอดแม่พิมพ์วัฒนธรรมของตนเองและเส้นทางชีวิตที่สามารถปรับตัวเข้ากับระบบธรรมชาติได้ทุกเงื่อนไข และระบบนิเวศทางสังคม

- เป็นตัวกลั่นกรองและตัวส่งผ่านเทคโนโลยีของการเรียนรู้ภายในพื้นที่และคัดเลือกเส้นทางชีวิต ตัวถ่ายทอดและตัวผลิตซ้ำในการเรียนรู้ข้อมูลต่าง ๆ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติจากข้อมูลที่ตนเองมีอยู่ การรับและส่งของผู้ส่งผ่านเพื่อที่จะบอกและคัดเลือกวิถีใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้และการยังชีพ วิธีการสร้างและผลิตซ้ำเทคโนโลยีของข้อมูลในการประกันแม่พิมพ์วัฒนธรรมของตนเอง

- เป็นปมของช่องว่างการเกิดเครือข่ายภายในพื้นที่ ความเป็นผีตัวเดียวกันถือเป็น เครือข่ายทางสังคมในการขยายไปสู่เครือข่ายทางสังคมรูปแบบอื่น ๆ และเป็นช่องทางของการระดมทรัพยากร การวางยุทธศาสตร์ในการปรับตัวของคนในพื้นที่ ต่อระบบองค์กรในสังคมให้คงอยู่

- การใช้สัญลักษณ์ทางภาษาในการสื่อสาร เพื่อควบคุมความคิดที่จะส่งสัญญาณในแหล่งที่มาของพลังความดีและพลังอันชั่วร้าย การสร้างกลไกการปกป้องที่มาจากภายนอกของคนต่างสายพันธุ์วัฒนธรรม ที่สามารถบ่งบอกความหมายใน “วัฒนธรรมของเรา” หรือ “วัฒนธรรมของคนอื่น” มีผลต่อการวางนโยบายระหว่างพื้นที่วัฒนธรรมในการสร้างพันธมิตรของการอยู่รอดร่วมกัน

มีผลทำให้เกิดการจัดองค์กรทางสังคมขึ้นมาคือ

- เป็นบัตรประชาชนของอาณาบริเวณในจิตวิญญาณหรือแม่พิมพ์ทางวัฒนธรรมเดียวกัน (ของเรากับของคนอื่น) ในการใช้ทรัพยากร การใช้แรงงานเพื่อการอยู่รอดและจริยธรรมในการเอาตัวรอดร่วมกันในพลังของกำลังใจของเราด้วยกัน ต่อการเผชิญความเสี่ยงที่เข้ามาในแต่ละครั้ง อาจเกิดขึ้นมาได้ครอบครัวยุคที่ไม่สามารถคาดคะเนได้ในแต่ละปี (มาไม่ตามเวลา)

- โครงสร้างของแนวคิดสถาบัน คัดเลือกและส่งผ่านเส้นทางชีวิต (กำพรวัก้าพลอย) จัดการให้ความช่วยเหลือ

- พยากรณ์สิ่งที่เกิดขึ้นมาในอนาคต จัดแปลงไปตามวิถีชีวิตต่อการดำเนินกิจกรรมชีวิต และการยังชีพที่ไทเขาต้องการ ดังเช่น “บ้านเขาถ้าปลาหมดเขาก็จะอยู่กันลำบาก หรืออาจอยู่บ้านนี้กันไม่ได้ เพราะแค่ปลาลดลง ปี 2500 ยังส่งผลให้คนบ้านเขาโยกย้ายไปใช้ชีวิตทางอื่น จึงแน่ใจมันใจอยู่ว่ามีปลา เขาลำบากทุกล่ะ”³⁸

- กำกับแนวคิดในสถาบันให้กับสมาชิก(การส่งสัญญาณเตือนภัย การเฝ้าระวัง การกำหนดแบบแผนพฤติกรรมของจิตวิญญาณไทเขา) เป็นรูปแบบของตนเองในพื้นที่ คนบ้านเรามองด้วยกำลังกายกำลังใจเราเป็นหลัก “อยู่เพื่อกลุ่ม” ผิดบ้านผิดเมืองการเพิ่มเครือข่ายของตนเองในการดูแลความปลอดภัย ชอบช่วยเหลือคนอื่นเป็นมาตรฐานของการกำหนดคุณค่าความเป็นคนในพื้นที่ ยืนยันชอบใช้แรงงานไม่ชอบกินแรง

นั่นเป็นแนวคิดและค่านิยมของเครือข่ายทางสังคมสำหรับวัฒนธรรมของสังคมเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการได้สร้างขึ้น ดังนั้นการปรับตัวของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมซี(หลง)ให้มีชีวิตอยู่ได้คือ การจัดองค์กรทางสังคมโดยตนเอง ผ่านการสร้างเทคโนโลยีเพื่อการประกันการเอาตัวรอดและการดำเนินกิจกรรมในชีวิตของตนเองอย่างต่อเนื่องไม่ว่าอยู่ในรูปชุม ชน เสี้ยว ไทเขา ผีตัวเดียวกัน เครือญาติ ภายในครอบครัว เพื่อให้ได้มาของทรัพยากรในรูปต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความรู้วิธีการแก้ไขปัญหา ข้อมูลในการตัดสินใจของการเอาตัวรอด การเรียนรู้ การคัดเลือกสิ่งใหม่ที่น่าสนใจมาใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งข่าวของที่ประกันการยังชีพที่จำเป็นแก่ครอบครัว ผีตัวเดียวกันและไทเขาเป็นสัญลักษณ์ของกฎหมายแห่งเครือญาติและหุ่นส่วนภายใน

พื้นที่ของตนเองซึ่งได้หล่อหลอมสร้างขึ้นมาในที่สุดต่อการกำหนดแบบแผนที่สุดคล้องกับเป้าหมายของสมาชิกมีตัวเดียวกันและไทเขา

สังคมวัฒนธรรมของหมู่บ้านทั้งให้ความสำคัญในการใช้มีตัวเดียวกันและไทเขาซึ่งมีอิทธิพลในการก่อรูปการปรับตัวทางยุทธศาสตร์ แสดงออกมาในความหมายการตอบสนองความต้องการทางกายภาพและทางจิตใจ ประกันการดำเนินกิจกรรมและการยังชีพของคนในพื้นที่ แสดงนัยที่สำคัญของการพัฒนาประวัติศาสตร์ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ผ่านมาคือ

- พื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว ใช้ยุทธศาสตร์การปรับตัว = มีตัวเดียวกัน: พื้นฐานของทรัพยากร+สัญลักษณ์ทางกฎหมายเครือญาติ
- พื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุญ ยุทธศาสตร์ของการปรับตัว = พันธมิตร:จริยธรรม+การให้เพื่ออยู่รอดร่วมกัน

รากฐานของสังคมวัฒนธรรมบ้านทั้ง ได้สร้างกิจกรรมที่เกิดขึ้นต่อกันและกันคือการให้ การแบ่งปัน การระดมแรงงานภายในเครือข่ายทางสังคมต่อการสนับสนุนกิจกรรมของชีวิต พื้นฐานของการก่อรูปเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือน มีการใช้เศรษฐกิจแบบการให้ การแบ่งปันในความสัมพันธ์ของระดับที่มีความใกล้ชิดและสนับสนุนให้กิจกรรมของตนเองไหลลื่นผ่านไปหรือระดับความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกัน วิธีการแบบนี้ เป็นเหมือนกับการใช้แนวความคิดในการควบคุมพฤติกรรมของการให้ความหมายของศีลธรรม นำหน้าเป็นสำคัญ ให้ความหมายของคำว่า“ให้ล่วงหน้า”สำหรับความผูกพันในระดับที่ใกล้ชิดในการบ่งบอกความเป็นพี่น้องและตระกูล นั้นเป็นการรวมตัวในความหมายของหัวหน้าตระกูล การแสดงออกมาในความหมายนี้ เป็นการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันของระบบการแบ่งปันให้ความเข้าใจอย่างชัดเจน2เรื่อง คือจริยธรรมของการอยู่รอดร่วมกัน เป็นการแบ่งปันความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนในพื้นที่ มีค่านิยมบรรทัดฐานที่กำหนดให้มีตัวเดียวกันเกิดกิจกรรมดังกล่าวคือ ปันกันกินส่งพี่ส่งน้อง (แบ่งกันกินให้พี่ให้น้อง) ยามเพื่อนมีปูมีปลาเพื่อนก็นำมาให้เขา(เมื่อเพื่อนมีปูมีปลาเพื่อนก็ให้เรา) ยามเขามีเขาก็เอาไปส่งเพื่อน(เมื่อเรามีก็เอาไปให้เพื่อน) หากบ่ได้ไปส่งหย่านเพื่อนสิว่า(ถ้าไม่ได้ให้กลัวเพื่อนจะว่า) ไปล่าปลาแล้ว บ่ปันเพื่อนกิน(ไปสุบปลาในบ่อแล้วไม่แบ่งปันเพื่อนกินซึ่งถือว่าใจดำ) บ่มีพี่มีน้อง(ไม่มีพี่น้อง) คนเขาอยู่ผู้เดียวบ่ได้(คนเราอยู่คนเดียวไม่ได้) ,ยามเขายากก็มาใช้ได้(เมื่อเราต้องการความช่วยเหลือเราสามารถขอความช่วยเหลือได้) ถือขาดเหลืออะไรกันนั้นสามารถขอกันได้

และความเข้าใจต่อปัญหาการปรับตัวในการใช้แรงงานตามฤดูกาลเก็บเกี่ยว ส่งผลให้เกิดการคิดค้นวิธีการเอาตัวรอดของตนเอง เป็นกิจกรรมการระดมแรงงานของคนในพื้นที่วัฒนธรรม ได้แสดงออกมาในกิจกรรมทางเศรษฐกิจในรูปการแลกข้าว เป็นพฤติกรรมการใช้แรงงานกลุ่มเพื่อแปรรูปผลผลิต ถือว่าเป็นอีกรูปแบบหนึ่งในการพึ่งพากันแรงงานร่วมกัน แสดงออกมาในความหมายของการแบ่งปันออกมาเป็นเนื้อหรืออาหารหรือสิ่งของที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน ดังนั้นคนบ้านทั้งเรียกความหมายนี้ว่า “**เพิ่นกะชอยโตโตกะชอยเพิ่น**”³⁹ ความสัมพันธ์แบบนี้ ถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งที่ทำให้การยอมรับของคนบ้านเดียวกันในพิธีกรรมทางประเพณี เช่นเดียวกับการช่วยแรงงานและแบ่งปันอาหารกันถือว่าเป็นเรื่องปกติของคนบ้านทั้งซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ยึดถือกันมาช้านาน

การเกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจรูปแบบการแลกข้าว จึงมีแรงขับเคลื่อนเป็นไปในลักษณะเครือข่ายทางสังคม ได้ทดแทนสิ่งที่ขาดหายไปหรือเป็นช่องโหว่ และได้ให้กำเนิดรูปแบบการผนึกกำลังช่วยกันแบบพึ่งพากันและกันในรูปแบบที่ว่า “**มือนี้เขาชอยโต มืออื่นโตชอยเขา**” เป็นผลมาจากพื้นฐานธรรมชาติ ได้

จัดองค์กรทางสังคมเป็นช่วงหรือชุมชนของตนเอง ทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆที่มีความคล่องตัวตามปัญหาที่เข้ามาในชีวิตประจำวันและฤดูกาล ได้แสดงออกมาในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นมาหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งปันที่เกิดขึ้นในระดับครัวเรือนหรือท้องถิ่น หรือการระดมคนที่เกิดขึ้นตามฤดูกาล หรืองานที่สำคัญในชีวิตของตนเองหรือครอบครัว เช่นงานแต่งงาน งานศพหรืองานอื่นๆหรือการให้ เป็นเรื่องของการบ่งบอกความหมายของคนที่มีความเชื่อเดียวกัน สร้างให้เกิดการสนับสนุนในกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทั้งหมดเป็นทุนทางวัฒนธรรมภายในพื้นที่ของตนเอง ได้ใช้ผ่านเครือข่ายทางสังคมที่มีอยู่ในแต่ละระดับเพื่อเอาตัวรอดในพื้นที่ ทุนทางสังคมได้เกิดขึ้นมาจากทรัพยากรพื้นฐานในความสัมพันธ์เครือญาติพี่น้องและความสัมพันธ์ของไทเขา ผีตัวเดียวกัน

หากเราพิจารณาประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมของเศรษฐกิจไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี(หลง) ค้นพบว่า เป็นทุนทางสังคมในพื้นที่ทางวัฒนธรรมของคนลุ่มน้ำชี(หลง) คือกระบวนการเรียนรู้ของการได้แรงงาน และโครงสร้างขององค์กรทุนทางสังคมมีอยู่ในรูปของรากเหง้าของคนในพื้นที่(ไทเขา ผีตัวเดียวกัน) การประกันกิจกรรมในการดำเนินชีวิตและการอยู่รอด(แก่ชรา ต่อเรือ ท่อผ้า แรงงานรับจ้าง หมอล่า) ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและระหว่างครอบครัว(เสีย ผีตัวเดียวกัน) และองค์การศาสนาและองค์กรสังคม(นางข้าววัด กำพร้าว กำพลอย ทางต่อท้อง) ความหมายแรกที่แสดงออกมาก็คือ ค่านิยม การให้การยอมรับนับถือความโน้มเอียง พฤติกรรมและบรรทัดฐานทางสังคม ธรรมชาติของสมาชิกที่เกิดขึ้นมาในท้องถิ่นของตนเองมาจากพื้นฐานของความเชื่อถือการยอมรับกัน การผนีก่ำลึง และการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน แบ่งปันกันของการมีส่วนร่วมของสมาชิกในบ้านทั้ง ซึ่งได้สร้างเงื่อนไขให้คนเข้าร่วมในกิจกรรมการทำงานในท้องถิ่นของตนเองตามความรัก และความถนัดที่เกิดขึ้นมาในพื้นฐานของการได้ผลผลิตหรือทรัพยากรเพื่อนำมาสู่การบริโภคแก่ตนเองหรือครอบครัว

ในขณะที่ความสัมพันธ์ของระบบตลาดในพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้ง2ได้เกิดขึ้นมาหลายปีแล้ว ตั้งแต่ในในยุคของการเสียหัว แต่ไม่ได้สร้างให้คนในพื้นที่ มีความจำเป็นที่ดิ้นรนในเอาตัวรอดประจำวันมากเกินไป เป็นแค่ความหมายของการหาปลาไปแลกข้าวจากบ้านที่ไม่ค่อยมีที่นาปลาโดยแม่ไม่ได้ทำนา แต่มีข้าวกิน โดยที่ไม่ต้องกินกลอยแทนข้าวมีผลต่อการปรับตัวตามสภาพดินฟ้าอากาศได้อย่างกลมกลืน คือน้ำขึ้นปลา มาก คนดอนกลอยใช้ความสามารถจับมาเพื่อเลี้ยงปากท้อง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นสำคัญคือเมื่อราว พ.ศ.2485 “เจ็กสอน”คนจีนจากยโสธรมาตั้งบ้านพัก เพื่อแก่ชรา (ลากอวน) เพื่อเอาปลาไปขายโดยจ้างชาวบ้านเป็นคนลากแล้วแบ่งปลาให้ เจ็กสอนเป็นเจ้าของเครื่องมือในการผลิตแล้วใช้กรรมวิธีเดิมคือ การ(เหล่า)ขอแรง แต่มีจุดหมายใหม่ คือ“ไม่ใช่เพื่อการกินแต่เพื่อการขาย” เป็นหลัก นั่นเป็นการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ต่อคนในลุ่มน้ำชี(หลง)ครั้งใหญ่ คือจากการผลิตเพื่อยังชีพและพักผ่อนสื่อสารมาเป็นความหมายใหม่คือเพื่อการค้าอีกด้วย ต่อมาเมื่อเจ็กสอนตายไป ชาวบ้านจึงเริ่มซื้ออวนตาถี่จากในเมืองมาลาก บ้างโดยมีการแข่งขันกับหมู่บ้านใกล้เคียง ในช่วงนี้มีการระดมหาปลากันทั้งวันทั้งคืน จนเมื่อ พ.ศ.2500 ชาวบ้านเริ่มสังเกตเห็นว่าปลาหายไป จนไม่มีความคุ้มค่าในการล่าเพื่อค้าขายทำให้คนบ้านอื่นไม่ค่อยมาลากอวนอีกและเลือกที่จะส่งแรงงานออกนอกพื้นที่มากกว่า

“... ปลาพอเคยได้มันก็ได้ อดอยากมากพวกคนหนุ่มก็ลงไปกรุงเทพกันหมด ผมก็เคยไปขั้บรถที่นั่น สองสามปี....”⁴⁰ นั่นคือผลจากการเร่งใช้ทรัพยากรอย่างบ้าคลั่งของคน จนพื้นที่ทำมาหากิน ที่มีไม่อาจตอบสนองได้จึงจำเป็นต้องส่งผ่านแรงงานออกนอกพื้นที่

ไม่เฉพาะปลาเท่านั้นที่มีการล่าในช่วงนี้ ปลา หน่อไม้ เห็ด หรือสัตว์ต่างๆก็ถูกล่าเพื่อการค้า พร้อมกับการขยายตัวไปเรื่อยๆของทีนาเพื่อการปลูกข้าวเพื่อค้าขาย

ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงของระบบธรรมชาตินั้นของผีตัวเดียวกันนั้นไม่มีความแตกต่างกันมากนัก เห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เกิดจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของการกันผืนรอบข้างซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านชาวที่ดำเนินมาอย่างช้านาน คือในปี 2521 ถือเป็นปีที่เกิดวิกฤตการณ์น้ำท่วมใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว จากเหตุการณ์นี้ได้ทำให้คนในพื้นที่ได้เปลี่ยนแปลงการพึ่งพาธรรมชาติ คือ การเปลี่ยนวิถีการทำนาจากรูปแบบเดิมมาเป็น “การทำนาปรัง” แต่การเปลี่ยนแปลงของคนในพื้นที่ มิได้เปลี่ยนแปลงพร้อมกันหมด ตามแต่ปัจจัยอื่นที่เป็นตัวกำหนดด้วยเช่น การที่จะทำนาปรังได้ ต้องมีทุนที่ใหญ่กว่า การทำนาในรูปแบบตามบรรพบุรุษตนเองเคยทำมาในอดีต ถือเป็นการปรับเปลี่ยนบทบาทของการทำนาจากทำเพื่อประกันการอยู่รอดของตนเองและเครือข่าย มาเป็นการทำนาเพื่อขายแลกเปลี่ยนเป็นเงินมาใช้ในการอยู่รอดของตนเอง ซึ่งได้ส่งผลต่อ การดำรงชีวิตของคนในพื้นที่ให้เปลี่ยนแปลงไป จากการประกอบกิจกรรมต่างๆในพื้นที่เพื่อยังชีพปรับตัวจากมนุษย์ตามฤดูกาล เปลี่ยนมาเป็นมนุษย์แบบวันต่อวัน ที่พยายามบังคับต่อระบบธรรมชาติที่ตนเองเคยใช้อยู่ และระบบนี้ได้ทำให้เกิดการคัดเลือกการใช้วัฒนธรรมเพื่อตอบสนองจากการปรับเปลี่ยนเวลาในการใช้ระบบธรรมชาติของคนในพื้นที่ จากการประกอบกิจกรรมต่างๆเพื่อยังชีพ มาเป็นการแลกเปลี่ยนในระบบตลาดมากยิ่งขึ้น ได้สร้างรูปแบบของการปรับตัวที่พึ่งพาข้างนอกมากยิ่งขึ้น และความสำคัญของธรรมชาติได้ค่อยๆลดความสำคัญลงมา เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยที่เคยนำมาใช้และการลดลงจำนวนแรงงานในวงแก่ววด ทำให้การแก่ววดในปัจจุบันของบ้านดอนกลอยเหลือเพียงห้าว ที่ต้องอยู่ยอมรับกติกาใหม่ภายใต้กฎอนุรักษ์อันเดียวกัน เป็นบรรทัดฐานที่เกิดขึ้นมาใหม่หลังจากการเรียนรู้จากประสบการณ์จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา “แก่ววดบาดนี้ต้องแก่เป็นเขตเพราะว่าชาวมันกวาดเอาหลาย เขาเอ็ดคือเก่าบได้เพราะปลามันลิเบิด”⁴¹

ชุมต่อเรือ ในอดีตมีความหมายของการเปลี่ยนแปลงเครื่องมือการผลิต จากเรือชุดที่หนักและไม่คล่องตัว มาเป็นเรือต่อที่บรรทุกได้มากกว่า “แต่ก็มีมีช่วงเอ็ดเอ็ดคือทุกมือนี่ เพราะว่าเขาชุดเอา ใช้ชวานชุดใช้ไฟไหม้เอา ยามลงน้ำ หนักหลายเท็งเสี้ยนกะหลาย ใส่คนใส่ปลาได้น้อย”⁴² อย่างไรก็ตามการต่อเรือนี้ก็มิได้กระจายส่งผ่านไปไหนเขาโดยตรงเหมือนชุมแก่ววด แต่จะเป็นการส่งผ่านไปชุมเดียวกัน และไทเขาที่สนใจจริงๆ “เอ็ดเป็นเพราะว่าไปหัดน้ำเพิ่นไปเบ็งเพิ่นเอ็ด กะเลยเป็น”⁴³ และ “เพิ่นพ้อเพิ่นเอ็ดมากะเลยเอ็ดเป็นน้ำ”⁴⁴

การต่อเรือนี้ก็เริ่มมีการชะงักตัวเมื่อห้ามตัดไม้ในดง เพราะไม้ใหญ่เหลือน้อยแต่ก็ยังคงเหลือการต่อตามโอกาสที่มีผู้ว่าจ้างให้ต่อเรือให้ซึ่งก็ต้องหาไม้มาเอง และชุมหมอสำคัญที่อยู่ในการหายใจของรุ่นสุดท้ายที่ไม่อาจผลิตซ้ำต่อไปได้ เพราะความหมายของหมอสำคัญเปลี่ยนจากคำสั่งสอน เป็นการพักผ่อนอย่างเดียว(หมอสำคัญ, หมอสำคัญ) ซึ่งรูปแบบการผลิตซ้ำของชุมหมอสำคัญทางตันในช่องทางของความเชี่ยวชาญ “ทุกมือนี่ หมอสำคัญมีแต่เต็นเอาเบ็งแสงสีชื่อ ๆพอได้หัว บ่แม่นสิล้าสั่งล้าสอนคือแต่ก็”⁴⁵ นั้นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงจิตวิทยาทางสังคมครั้งใหญ่ ที่เคยเป็นความหมายของผีตัวเดียวกันหรือไทเขากลายเป็นเพื่อตนเองมากกว่า

อย่างไรก็ตาม การให้“ความขอยเหลือกันกะดีคือเก่าอยู่เพราะว่า ถ้ามีการงานอิยังจ้งยกบ้านใหม่ คนในบ้านกะไปขอยยกขอยอิยังกันคืออยู่ กับเรื่องเอ็ดนาถ้าเอ็นไทยบ้านไปเขากะไปขอยคืออยู่จ้งไปลิซัว

เกี่ยวข้าวเขามาขายดีขนาด บ่แตกต่างจากอดีตดอกเพราะว่าบ้านเขาสามีคึกคักกันคืออยู่มีการเปลี่ยนแปลงดอก”⁴⁶ เป็นการยืนยันว่าระเบียบการเกาของท้องถิ่นที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่ ไม่ได้ถูกขวางกั้นไปกับการเข้าสู่วัฒนธรรมของระบบตลาด ยังนำเอาคุณค่าเหล่านั้นมาช่วยเสริมสร้างความจำเป็นต่อการได้ทรัพยากรในรูปแบบต่างๆหรือการรวมแรงงานกันในการสร้างบ้านให้กับตนเอง เป็นค่านิยมที่นำมาเอามาปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบันสำหรับครอบครัวที่ได้ใช้วิธีการแบบนี้ไม่ได้เห็นความแตกต่างของความหมายในอดีตและปัจจุบันโดยทรัพยากรที่ได้มาจากเพื่อนบ้านของตนเองผ่านการให้ความช่วยเหลือกัน แบบแรงงานฟรีหรือเรียกว่า”เหล้าข้าว”นั้นยังมีอยู่ แต่จำกัดอยู่ในวงเครือญาติหรือคนที่ใกล้ชิดกันจริงๆดังเห็นจากการแนวคิดนี้ในการกำกับทรัพยากรของตนเองว่า ”การขอเหล้าบ่ดีคือเกาดอกเพราะว่ามันคนหละสมัย ตั้งแต่สมัยพ่อแม่เพิ่นกะเอ็นกันวานกันมาขอเกี่ยวข้าวกะลงแขก กะไปหากันเอ็นกันทุกอย่างมีตั้งแต่ขอเหล้ากัน แต่เดี๋ยวนี้บ่มีถ้ามีกะมีตั้งแต่พี่น้องน้อยๆนี่หละ ถ้าไปเอ็นกะต้องไปจ้างเป็นเงินแล้วทุกมือนี่สิเอ็นไปขอกันบ่ได้คือเกาเพราะว่าเกรงใจกันแล้วทุกมือนี่กะต้องได้จ้างมาแล้วเป็น 6-7 กว่าปีแล้วการจ้างกันทุกมือน้อยกว่ากะได้มือนะ 120 –130 บาท”⁴⁷ ความสำคัญในการช่วยเหลือขอแรงงานฟรีไม่ได้เปลี่ยนแปลงภายในกลุ่มเป็นหลัก โดยเฉพาะเครือญาติที่นิยมนำมาใช้กัน เพราะสามารถขอร้องกันได้ไม่จำเป็นต้องใช้เงินตราได้ในขณะเดียวกัน ถ้าเป็นการระดมแรงงานอย่างเต็มที่ เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมาอย่างเห็นได้ชัดว่า ”เรื่องที่เพื่อนบ้านบ่ให้การดูแลกันคือเกาแม่กะว่าเรื่องลงแขก เพราะว่าตั้งแต่พ่อแม่ผู้เฒ่าผู้แก่การทำงานแต่ละอย่างที่เคยทำงานส่วนหลายบ่สามารถเอ็ดผู้เดียวแล้ว การสิเอ็นพี่น้องบ่ลงปลายไปขอกัน การเอ็นขอแรงสมัยตั้งแต่กีสเอ็นกันเหม็ดบ้านจึงไปเอ็ดนากะสิเอ็นกันไปเหม็ดบ้าน นานหลายๆคนในหมู่บ้านกะสิไปรวมกันคราวเดียวกะแล้วเขาเอ็นการลงแขก แต่ทุกมือนี่สิบ่มีแล้วเพราะว่าคนเขามันอดหยากหลาย ถ้ามาขอกะต้องเอาเงินเพราะว่าต้องไปใช้จ่ายในครอบครัว ถ้าบ่จ้างกะบ่มาเพราะว่ากะมีผู้อื่นจ้างคือกันมันบ่มีการวานคือตั้งแต่เกาอีกแล้วมันกะเป็นย่อนยุคสมัยที่เปลี่ยนไปมันกะเป็นมาได้ 10-20 ปีแล้วที่เปลี่ยนแปลง”⁴⁸

การเกิดแนวคิดแบบนี้ประมาณปี พ.ศ.2525ที่ผ่านมา ได้สร้างให้เกิดเป็นที่นิยมเกี่ยวข้องกับเวลาและการทำมาหากินในรูปแบบเงินตรา มีหลักการในการนำมาใช้ที่ค่อนข้างประนีประนอมระหว่างระเบียบการเกาและใหม่ที่เกิดขึ้นคือ หากเป็นการผลิตที่ใช้แรงงานเพื่อการประกันการบริโภคเป็นหลัก เพื่อนบ้านหรือคนในช่งเดียวกันยินดีให้ความช่วยเหลือในการทำงานร่วมกันประมาณ1-2วัน ที่สามารถสละเวลาและช่วยเหลือตามความจำเป็นในชุมชนหรือช่งของตนเองได้ แต่ถ้าเป็นการผลิตเพื่อการแลกเปลี่ยนหรือการจำหน่ายเป็นสำคัญ จำเป็นต้องผ่านการจ้างแรงงาน ถือว่าเป็นเรื่องปกติ เพราะการสละเวลาเช่นนี้ทำให้อัตรารายได้ของตนเองที่เกิดขึ้นมาจากระบบตลาด

ปัจจุบันคนบ้านท่งให้ความสำคัญของการใช้เครือข่ายความสัมพันธ์สถาบันครัวเรือนมากยิ่งขึ้น รูปแบบที่นำมาใช้นั้นเป็น”ความสัมพันธ์ภายใน2ครอบครัวของการพึ่งพากันและกัน” เครือข่ายระหว่างครอบครัว เป็นการปรับโครงสร้างของเศรษฐกิจครัวเรือนของคนบ้านท่งในปัจจุบัน ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงบทบาทของครอบครัว จากการใช้แรงงานในครัวเรือนที่พึ่งพาฤดูกาลและทรัพยากรในลุ่มน้ำชีเปลี่ยนแปลง เป็นการใช้แรงงานนอกครัวเรือน โดยเฉพาะการเข้าไปสู่การแลกเปลี่ยนแรงงานในระบบตลาดที่กำหนดมูลค่าออกมาในราคาจ้างหรือการประกอบกิจการของตนเอง ดังนั้นสิ่งที่สนับสนุนการทำงานอย่างราบรื่นในระบบตลาดคือ ทั้งผู้หญิงและผู้ชายได้เข้าสู่ตลาดแรงงานอย่างเต็มที่ ไม่ต้องพะวงหน้าพะวงหลังจึงมีความจำเป็นที่ต้องให้ลูกของตนเองมาอยู่กับแม่หรือพ่อ ซึ่งพ่อแม่พร้อมให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ทั้งที่สามารถส่งเงินมาให้กับหลานตนเอง หรือไม่ส่งเงินมาก็พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือดังคำยืนยันในพหุ

กรรมที่เกิดขึ้นมาว่า " หลานที่ไปโรงเรียนกะสีหมีละ 4-5 บาท แม่กะให้ทุกมือ รายได้กะได้จากการขายของสหกรณ์ที่ให้ ส่วนพ่อแม่เขากะไม่เคยส่งเงินมาให้จักเกีย แม่ตั้งแต่แม่เอาให้มาจั่งสิตตลอด 3 ปีกว่าแล้ว"⁴⁹

พฤติกรรมที่เกิดขึ้นมาในการปรับตัวของครอบครัวในปัจจุบัน ได้ยืนยันว่าครอบครัวยังมีบทบาทที่สำคัญในความหมายของศูนย์กลางการกระจายทรัพยากรโดยผ่านแม่ของตนเองเป็นหลัก หมายความว่าลูกๆแต่ละคนให้ความช่วยเหลือพ่อแม่ตามความสามารถโดยไม่ให้ความสำคัญว่าพ่อแม่ของตนเองนั้นจะเอาเงินไปใช้อย่างไร ในขณะที่ลูกคนอื่นๆก็มีลูกของตนเอง(หลาน)มาอยู่กับพ่อแม่ตนเองเองด้วย เพื่อลดค่าใช้จ่ายและสนับสนุนการทำงานของตนเองให้มีความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น ดังนั้นบทบาทขึ้นกับแม่ เป็นผู้ที่กระจายทรัพยากรใหม่ในครอบครัวเพื่อที่จะเลี้ยงดูหลานและตนเองสามารถอยู่ได้ เป็นบทบาทใหม่ในปัจจุบันของการปรับตัวของแต่ละครอบครัวโดยเกิดขึ้นมาเมื่อประมาณช่วงปี2530 เป็นรูปแบบส่วนใหญ่อยู่บนพื้นฐานความเป็นเฉพาะของพื้นที่ทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำสี มีตัวตนวัฒนธรรมของตนเองว่าได้แสดงถึงการเสียสละทางวัตถุและกำลังกายกำลังใจเพื่อให้ครอบครัวของลูกได้อยู่รอดและมีความปลอดภัยมากที่สุด กลไกในความสัมพันธ์ภายใน2ครอบครัว เป็นการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกันและเป็นการให้ที่มีผลในวันข้างหน้าตามมา พ่อแม่ในความหมายของครัวเรือนได้ทำหน้าที่เป็นตัวกลาง การกระจายทรัพยากรใหม่ในความช่วยเหลือจากคนที่เข้มแข็งกว่าสู่คนที่อ่อนแอกว่าภายในครัวเรือน เพื่อที่จะดึงคนที่อยู่ในสภาพที่ต่ำเข้าสู่ภาวะชีวิตระดับปกติท่ามกลางพี่น้องคนอื่นๆ

ปัจจุบันการวิวัฒนาการรูปแบบและเนื้อหาของเครือข่ายที่เคยนำมาใช้ในอดีต ได้ให้ความหมายไปอีกชั้นตอนหนึ่ง ส่งผลทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจมีเหตุผลที่มากยิ่งขึ้นบนพื้นฐานของข้อจำกัดทางทรัพยากร การใช้สถานตลาดในชีวิตประจำวันของตนเองต่อการขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เกิดความคล่องตัวและบรรลุได้ง่ายขึ้น มีผลต่อการปรับตัวในรูปแบบใหม่ๆในชีวิตประจำวัน ในอดีตถือว่าเป็นเรื่องของระเบียบการของท้องถิ่น เคยให้ความช่วยเหลือกัน เช่นการร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน จะเน้นความสัมพันธ์กันที่รู้จักกันภายในชุมมากกว่าการให้ความหมายของไทเฮาที่ผ่านมา เป็นความร่วมมือในกิจกรรมทางเศรษฐกิจในฐานะหุ้นส่วน จะต้องเอาคนที่มักคุ้นกันทำงานและอยู่เครือข่ายการทำงานที่ใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีความแตกต่างจากในอดีต การเริ่มต้นทำกิจกรรมร่วมกัน ต้องมีสัญญาต่อกันและกันของการเคลื่อนย้ายทรัพยากรจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง(นอกจากเป็นเครือญาติหรือเป็นเสี่ยวกัน) เป็นหลักประกันที่เกิดขึ้นมา ท่ามกลางความสัมพันธ์ระบบตลาด แรงงานกลายเป็นคู่สัญญา ผ่านการตรวจสอบกฎและธรรมเนียมปฏิบัติกันและกันจนเป็นที่พอใจในที่สุด กลายเป็นหุ้นส่วนกันในการเข้าร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งทั้ง2ฝ่ายต่างไม่มีพฤติกรรมที่ฉวยโอกาสหรือเพิ่มต้นทุนต่างๆที่เกิดขึ้น เกี่ยวกับการได้มาทรัพยากรโดยบรรลุได้ง่ายด้วยเพราะมีความไว้วางใจ

นั้นเป็นการเปลี่ยนหลักการจากธรรมเนียมปฏิบัติที่เคยนำมาใช้ เปลี่ยนคนเป็นสัญญามาเป็นตัวแทนสัญญาในการคุ้มครองสิทธิกรรมสิทธิและการป้องกันพฤติกรรมความเสี่ยงที่เกิดขึ้นมากระบบตลาดแทน แนวคิดแบบนี้ได้รับการสนับสนุนอย่างแพร่หลายในพื้นที่แม้ว่าเป็นเพื่อนบ้านกัน แต่เมื่อเข้าสู่ตลาดได้ให้ความหมายของสัญญาเหมือนกับว่าเป็นคนที่ไม่ได้รู้จักกันว่าเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นมาจากความสัมพันธ์ระบบตลาดที่พยายามปรับตัวในเงื่อนไขใหม่ในการสร้างช่องทางการทำมาหากินโดยบรรลุกิจกรรมของตนเองขึ้นมาก่อน อยู่ภายใต้การใช้ความสัมพันธ์ในการร่วมมือทางกิจกรรมเศรษฐกิจเป็นไปอย่างแนบแน่นและในขณะเดียวกันเกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มในเครือข่าย เป็นการลงทุนร่วมกันในการทำงานที่จะได้มา

ทรัพยากรที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในฐานะผู้ปฏิบัติการในตลาด จำเป็นที่ต้องมีกฎและกติกาในการควบคุมอย่างเคร่งครัด หรือมีจริยธรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างความไว้วางใจ ความเชื่อถือต่อกันและกันในการจัดการทรัพยากรน้ำ กลุ่มที่เกิดขึ้น เป็นความสัมพันธ์บนพื้นฐานของไทเฮาที่มีความสัมพันธ์ไม่เป็นทางการในการกระจายทรัพยากรร่วมกันในการเพาะปลูก มีคนกลางที่เป็นหัวหน้ามีอำนาจในการกระจายทรัพยากรร่วมกันแก่สมาชิก ซึ่งพื้นฐานที่สำคัญมาจากการสร้างความไว้วางใจ และความน่าเชื่อถือต่อกันของการให้ทรัพยากรน้ำแก่สมาชิกในกลุ่ม ดังนั้นกลุ่มให้ความสำคัญในกฎและกติกาที่คอยประสานกับสมาชิกในกลุ่มต่อการใช้น้ำ เพื่อให้ทุกคนมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจและมีความยุติธรรมต่อการกระจายทรัพยากรน้ำร่วมกัน

ปัจจุบันสังคมวัฒนธรรมของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ เกิดขึ้นมาในรูปของเครือข่ายทางธุรกิจในพื้นที่ เครือข่ายส่วนใหญ่อยู่ในความสัมพันธ์ของสัญญาย่อยที่ไม่เป็นทางการ แรงงานรับจ้างหรือการทำธุรกิจร่วมกัน การประกอบกิจกรรมในรูปของเครือข่ายเกิดขึ้นมาจากช่องโหว่ในระบบตลาด ที่ต้องสร้างความสัมพันธ์ที่นำไปสู่ความเชื่อถือและการลดระดับที่ไม่มีความเสี่ยง การลดค่าใช้จ่ายในการบรรลุกิจกรรมทางเศรษฐกิจความสัมพันธ์กับการกระทำร่วมกันกับคู่ค้าที่ไม่รู้จักกัน เริ่มต้นมาจากการเชื่อมกันแบบแนบราบในระบบตลาดของเครือข่าย ผลที่เกิดขึ้นสามารถเข้าสู่ระบบตลาดในรูปแบบต่างๆได้ โดยเครือข่ายธุรกิจเป็นการรวมตัวกันของตัวแทนครอบครัว เป็นธุรกิจในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการที่ไม่จำเป็นต้องปรากฏขึ้นเป็นคู่ค้าโดยตรง หรือการสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายธุรกิจ มีรูปแบบคุณลักษณะที่เป็นส่วนตัวมาก ตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ของการรู้จักส่วนตัว ระบบเครือข่ายได้จัดการตามหน้าที่เกี่ยวกับการป้องกันทรัพยากรให้เกิดขึ้น ใช้แรงงานของครอบครัวเป็นหลัก สนับสนุนธุรกิจของตนเองในการเข้าสู่ตลาดในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการตัดเย็บเสื้อผ้า การแปรรูปหนังวัวและควาย เครือข่ายการเลี้ยงวัวหรือการส่งแรงงานออกไปอาศัยคนกลางที่เป็นคนส่งผ่านในชาติพันธุ์เดียวกัน นั้นเป็นสังคมวัฒนธรรมของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการที่ได้สร้างขึ้นในปัจจุบัน อาศัยความสัมพันธ์พื้นฐานของแต่ละคนตามเครือข่ายอาชีพ มาจากทุนพื้นฐานของสังคมในฐานะสถาบันเพื่อนบ้านที่เรียกร้องความไว้นื้อเชื่อใจสูง การเน้นความสามารถ การรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดตามเครือข่ายของตนเอง

3.พื้นที่องค์กรเครือข่ายในท้องถิ่น

ข้อจำกัดของพื้นที่ทางวัฒนธรรมของบ้านทุ่ง มีผลต่อไทเฮาและมีตัวเดียวกันในช่วงแรกของการพึ่งพาธรรมชาติและสายน้ำ ได้คิดค้นสร้างระเบียบการร่วมกันในท้องถิ่นเพื่อการประกันการอยู่รอดในระยะยาว เน้นจริยธรรมของการอยู่รอดเพื่อประกันสังคมของตนเอง อยู่ในรูปของเครือข่ายทางสังคมแบบเสี้ยว ดังเห็นได้จากความคิดที่แสดงออกมาว่า“ผูกไว้หลายอยู่เสี้ยวแต่ไปหาบหลาย เพราะที่ไปหาก็เลือกไปแต่ผู้ที่มีของที่เขาอยากได้ แล้วเขาให้เขาคืนมาคุ่ม ที่ไปบ่อยก็มี ยายแถม บ้านขึ้นโตใหญ่ ยายสานบ้านโคกบกักนัด ยายทองบ้านหนองเป่า ยายเข้าบ้านโคกเม็ก ยายดีบ้านทรายมูล ยายบัวบ้านคำฮี้”⁵⁰เป็นการสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นมาระหว่างท้องถิ่น เพราะเป็นวิธีการเดียวที่สามารถเอาชนะความไร้จัดตั้งของธรรมชาติได้

เครือข่ายเสี้ยว เป็นการจัดองค์กรทางสังคมที่มีความเหมาะสมมากที่สุด สอดคล้องกับธรรมชาติของพื้นที่ทำมาหากินของตนเอง ด้านหนึ่งมีการกิจสร้างเครือข่ายให้กว้างไกลพึ่งพาอาศัยมากยิ่งขึ้น เป็นธรรมชาติของศีลธรรมที่เกิดขึ้นเมื่อเผชิญชะตากรรมเดียวกัน

การเกิดเครือข่าย เป็นการเพาะเลี้ยงสายพันธุ์ทางจิตวิญญาณที่ได้อาศัยพึ่งกัน การคัดเลือกวิถีชีวิตและการเรียนรู้ในการเอาตัวรอดของคนบ้านทุ่งใช้สถาบันทางสังคมในการกำกับการกระจายทรัพยากรภายในกลุ่ม มากกว่าการใช้การแข่งขันกลไกของตลาดในการได้มาทรัพยากร ดังนั้นเสียในความหมายนี้ เป็นทุนที่ยิ่งใหญ่ของคนบ้านทุ่งและสร้างภารกิจในการคัดเลือกเส้นทางชีวิตของคนบ้านทุ่งให้ยั่งยืน

ในขณะที่อีกด้านหนึ่งเสีย เป็นตัวกระจายทรัพยากร เป็นทรัพยากรสำรองของครอบครัว แต่ให้ความหมายของการใช้ทรัพยากรในวงรอบพี่น้องหรือญาติที่ใกล้ชิดของตนเอง ทรัพยากรที่ได้มาเพื่อประกันการบริโภคจากความอดอยากเป็นหลัก ในขณะเดียวกันช่วยให้กลไกทางสังคมเกิดการผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่อง ผ่านสถาบันทางสังคมเมื่อเผชิญภาวะวิกฤติของการขาดแคลนทรัพยากร ดังนั้นเสียเป็นทุนสำรองทางสังคม เกิดจากการออกแบบวัฒนธรรมของคนบ้านทุ่ง เป็นวัฒนธรรมของบรรพบุรุษตนเองในการปรับตัวต่อความเสี่ยงทางธรรมชาติให้ลงตัวในจิตวิญญาณตามวิถีชีวิตเก่าของตนเอง กล่าวคือ เป็นวัฒนธรรมที่อยู่นอกกระบวนตลาด ไม่มีจุดมุ่งหมายของการแข่งขันและไม่ได้วัดด้วยมูลค่า แต่เป็นการใช้จริยธรรมของสังคมในการกระจายทรัพยากรอย่างจำกัดให้กับคนในพื้นที่ มีความเชื่อทางศูนย์กลางในจิตวิญญาณและผ่านเครือข่ายทางสังคมให้ดำเนินชีวิตอยู่ได้

ดังเห็นได้จากการใช้กลไกของเครือข่ายทางสังคมแบบเสียของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวคือการไปคั่ว“แปลว่าแสวงหาในสิ่งที่เขาบ่มี เขาเรียกว่าคั่วภาษาลาว”⁵¹ ซึ่ง “พาไปคั่วถึกพี่น้องมา ส่วนมากเป็นหน้าที่ของแม่หญิง คั่วว่าถึกพี่น้องมา พาคว้นาเอื้อย นำพี่น้อง นี้แหละหมู่บ้านเดียวกันอย่าซ่อน บ้านสะทอน เพินมาหาแม่แดงก็เลยพาเพินไปคั่วจ้งเฮือนแม่ปริกเพินเป็นพี่น้องเฮาจ้งซีแหละ ไปเฮือนแม่หญ่บอกแม่หญ่เอา เฮือนแม่ใหญ่สอน เอ็นเพินแม่ใหญ่สอนชอยชอยแน เฮือนแม่ใหญ่หนา เป็นพี่น้องกันเพิ่นขึ้นกันบ่ได้ เพินเอาปลาามาแมก็พาไปหาคว้ ผู้เขาสิ่งกันจ้งได้พาเพินไปหาคว้ได้ข้าวไป 4 สอบ เพินเอาปลาเอากล้วยเอาบักพร้าว เพินเอามาเตียนแต่ก็(สิงหาคม) แล้วแต่เพินสิให้ ก็เลยพาไปหาคว้เพินก็เยาะเย้ยเอาน่า เอากระป๋องจ้งซีแหละไปเพินแหละให้ เหมือนกระเปาะเต็มๆเพินสิให้คั้ง เพินบ่ให้เฮาหลายเพินเอ็นว่าเยาะเพินบ่มีข้าวหลายแต่เพินก็เอามาให้เพินเลยเอ็นเหาะ”⁵² ได้แสดงให้เห็นถึงภาพที่ชัดเจนของการระดม

ทรัพยากรจากสมาชิกในสถาบันทางสังคมตนเอง มีคุณลักษณะที่สำคัญคือเป็นเครือข่ายระหว่างครอบครัว เน้นการบริการด้านการกระจายทรัพยากรระหว่างกัน ไม่ให้ความสนใจต่อการเผด็จคามในการแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียมกันให้มากที่สุด คุณลักษณะของการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจรูปแบบการไปคั่ว นำพาไปสู่การแลกเปลี่ยนที่เป็นสิ่งของต่อสิ่งของระหว่างกัน มีเป้าหมายเพื่อการเอาตัวรอด เป็นโซนของผลิตและพฤติกรรมเศรษฐกิจที่อยู่นอกเหนือกลไกความสัมพันธ์ตลาด เกิดขึ้นมาจากจิตวิญญาณร่วมกันตามLAN

องค์กรเครือข่ายในท้องถิ่นที่แสดงออกมาในรูปเสีย มีความสำคัญอย่างมากในการประกันการอยู่รอดของคนบ้านทุ่งในลุ่มน้ำชี(หลง) เกิดขึ้นมาจากกฎการพัฒนาทางสังคมวัฒนธรรมที่เป็นไปตามธรรมชาติที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นเสียเป็นผลผลิตของสังคมวัฒนธรรมในลุ่มน้ำชี มีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนการอยู่รอดของสังคมวัฒนธรรมได้อย่างต่อเนื่อง

เสียมีบทบาทที่สำคัญอย่างมากในการเคลื่อนย้ายทรัพยากร เสียเป็นผู้ส่งผ่าน ผู้ประกัน ผู้ลดความเสี่ยงในกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างการบรรลุเป้าหมายของกลุ่มที่วางไว้ เสริมสร้างความสัมพันธ์ให้แน่นหนา หรือให้มีการทำงานร่วมกันขึ้นมาระหว่างคนตามLAN บทบาทและตำแหน่งของเสีย จึงกลายเป็นศูนย์รวมจิตวิญญาณของคนในพื้นที่ในการหาช่องทางลงทุนและสร้างความรู้จักและกันและการพึ่งพากัน

และกันมากยิ่งขึ้นในเงื่อนไขใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นยุทธศาสตร์ระยะยาวก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายทรัพยากรระหว่างพื้นที่อย่างถาวรในรูปต่างๆ เพื่อการบริโภคทรัพยากรภายในกลุ่มเดียวกันที่มีจิตวิญญาณและแนวคิดควบคุมของสถาบันทางสังคมที่เหมือนกัน การกิจของเสียวเป็นผู้ส่งผ่านเชื่อมโยงและขับเคลื่อนสังคมในลุ่มน้ำชี(หลง)โดยเฉพาะบ้านท่ง ให้ปรับตัวให้สอดคล้องที่อยู่ในภาวะปกติในแต่ละฤดูกาลคือการประกันความต้องการเพื่อการบริโภคขั้นต่ำทางกายภาพ เป็นรูปแบบทางพฤติกรรมที่มีความเหมาะสมที่สุด ได้คัดเลือกนำมาใช้ในวัฒนธรรมของตนเอง

มีผลทำให้เกิดอาณาบริเวณพึ่งพากันระหว่างท้องถื่นอยู่สูงมาก ดังบ้านท่งกับบ้านโคก หรือบ้านท่งกับบ้านดงที่สามารถถ่ายเททรัพยากรร่วมกัน ผ่านการจัดโครงสร้างการเชื่อมกันทั้งแนวราบ หมายถึงการใช้ความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือน(เสียวและคู่เสียว)ในการแลกเปลี่ยนการพึ่งพากันในเรื่องอาหารเป็นหลักหรือข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เป็นกลไกในการกำกับกิจกรรมการถ่ายเททรัพยากรให้เกิดความไหลลื่นและมีความสะดวกระหว่างกัน เป็นไปตามจังหวะชีวิตที่เคลื่อนไหวในพื้นที่ทางวัฒนธรรม ค่านิยมและจิตวิญญาณของของการเคลื่อนย้ายทรัพยากร จำเป็นต้องมีความพร้อมทั้งภายในและภายนอกต่อการสนับสนุนการประกันการได้มาทรัพยากรในการบริโภคทั้งภายในและระหว่างพื้นที่ เป็นกลไกทางสังคมที่สำคัญ ได้แก้ไขปัญหาดนเองท่ามกลางคนที่เผชิญชะตากรรมเดียวกัน การใช้ทุนเดิมที่มีอยู่ของครอบครัวแผ่ในจิตวิญญาณเดียวกันระหว่างLAN ต่อการสร้างยุทธศาสตร์การอยู่รอดร่วมกันระหว่างท้องถื่น

การสร้างพันธมิตรร่วมกันของบ้านโคกและบ้านท่ง เป็นผลทำให้เกิดการไหลเวียนถ่ายเททรัพยากรระหว่างพื้นที่ ชี้ให้เห็นอาณาบริเวณเครือข่ายขององค์กรท้องถื่นในรูปแบบโซนนอกกลไกตลาด หรือตลาดในความหมายของจิตวิญญาณตนเอง(Bazaar economy) ผู้ที่ใช้ได้เล่าเกี่ยวกับการรับรู้ถึงชะตากรรมความยากลำบากร่วมกันระหว่างพื้นที่ กล่าวคือคนบ้านท่งสามารถรู้ถึงข้อมูลข่าวสารความยากลำบากที่เผชิญร่วมกันว่า " ผ้าแผ่น ผ้าแพรที่บ้านเพิ่นกะดำคือกัน ทอผ้าทอแพรคือกัน แต่ปลาบ้านเพิ่นอิด บ้านเพิ่นบ่มีหนอง บ่มีแม่น้ำ มันมีข้าวซูกเหือนมันบ่มีคนซื้อคนขาย มันมีแต่แลกกันกิน แลกปลาร้า เขาบ่อิด เขากะแฮดข้าวมาใส่เส้าไว้ หวังว่าคนบ้านเขา สะทอน ทราญมูลโนนยาง ลีไปแลกข้าวแลกปลา อำเกอยโสธร ร้อยเอ็ดกะบ่มีไฟซื้อมีแต่แลกกันกินขอกันกินไปจั้งชั้นแล้ว ชอบพอไปหาข้าวหาปลา กะมีเพื่อนมีพวก ปีนั้นเขาบ่มีปลาสิกิน ปลาร้าเพิ่นบ่มี เพิ่นกะลงมา เขากะช่วยกันหาปลาให้เพิ่น เพิ่นมานำเกียน 2 คนต่อเกียน 3 ลำ4ลำเกียนเขามาหาปลาร้า เอาข้าวมาแลกปลาร้า ใครกะเอาหมดแล้วปลาร้ามันหลายใครกะเอาหมดแล้วปลาร้ามันบ่อิด แต่ข้าวมันอิด มาจากบ้านหมุ่นี่แล้ว เพิ่นกะฮู้ว่าบ้านเราบ่ได้เกียข้าว"⁵³

จากสำนึกร่วมกันของคนบ้านท่ง ได้สร้างเส้นทางตลาดเฉพาะขึ้นมาเป็นอีกเส้นทางหนึ่ง เป็นจิตสำนึกร่วมกันของคนตามLANที่ออกแบบการช่วยเหลือว่า "เรามีหลายไม่เดือดร้อนเราก็แบ่งให้พวกเรา ให้เขาได้กินได้อยู่ไปนำกัน"⁵⁴ และพ้องกันกับจิตสำนึกของคนต่างพื้นที่ ที่ว่า "ถ้าคนอีกกันมาหากันเขาบ่มีกะต้องแบ่งให้อยู่รอดไปนำกันก่อนเขาจะเอาน้ำที่น้องนำบ้านเขาจะได้"⁵⁵ ซึ่งจิตสำนึกนี้ เป็นเสมือนเส้นทางประเพณีที่ปฏิบัติต่อกันมา คนบ้านท่งต่างสร้างกลไกของตลาดของตนขึ้นมา ที่มีการกระจายการแลกเปลี่ยนการพึ่งพาทรัพยากรระหว่างLANของตนเองเป็นหลัก เพราะว่าเป็นเส้นทางในการประกันการได้มาของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ตามการเกาะกลุ่มของตนเองโดยไม่ใช้มูลค่าในการแลกเปลี่ยน แต่เน้นการได้มาทรัพยากรตามความใกล้ชิดของกลุ่มตนเอง และจากความต้องการของพื้นที่อื่นๆ

ด้วย ที่มีความแตกต่างจากธรรมชาติของตนเองในผลผลิต ดังเช่นตลาดที่เกิดขึ้นมาตามLANของคนในท้องถิ่นบ้านท่ง

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า ความหมายของตลาด สำหรับคนในพื้นที่ เป็นแหล่งที่มาของทรัพยากรในการเอาตัวรอดร่วมกัน หากไทเขาหรือผีตัวเดียวกันไม่สามารถเอาชนะในการปรับตัวจากระบบธรรมชาติที่ไร้กำกับได้ จำเป็นต้องผนึกกำลังทรัพยากรร่วมกันระหว่างLANโดยไม่มีการค้าขาย แต่มีวิธีการได้มาทรัพยากร(การแลกเปลี่ยน การให้ การกระจายใหม่)ในการเอาตัวรอด เป็นการใช้ธรรมเนียมปฏิบัติเพื่อเอาตัวรอดร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนสิ่งของเป็นสื่อกลางในการให้ความช่วยเหลือ ถือเป็นระเบียบการของท้องถิ่นที่เกิดขึ้นมาจากกิจกรรมการยังชีพในชีวิตประจำวันของคนในพื้นที่ มีเป้าหมายเพื่อตอบสนองความต้องการในการปรับตัว ดังนั้นเราจึงเห็นได้ว่า การให้ผลผลิตหรือการแลกเปลี่ยนผลผลิตของคนในพื้นที่ มีเป้าหมายเพื่อประกันการเอาตัวรอดร่วมกันเป็นสำคัญ เส้นทางชีวิตเศรษฐกิจแบบใหม่ของคนในพื้นที่ทั้งสองไม่ได้เน้น คำนวณมูลค่าของสินค้าในการแลกเปลี่ยน แต่เน้นการให้คุณค่าต่อการแลกเปลี่ยนเป็นหลัก กลายเป็นยุทธศาสตร์ระยะยาวที่ได้ส่งผ่านกันระหว่างครอบครัวตามLANมาเป็นเวลานานแล้วจนถึงปัจจุบัน มีอาณาบริเวณที่บ่งบอกเครือข่ายองค์กรของพื้นที่(ดูในรูปที่2)

ในขณะที่ปัจจุบันองค์กรเครือข่ายของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชีในรอบ15-20ปีที่ผ่านมาไม่สามารถรักษาอาณาบริเวณดั้งเดิมในพื้นที่เครือข่ายของตนเองได้ เนื่องจากปัญหาของการเปลี่ยนแปลงจากระบบธรรมชาติ สร้างให้เกิดความไม่มั่นใจในวิธีการทำมาหากินแบบเดิมได้ สิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ สภาพแวดล้อมของการทำกินเปลี่ยนแปลงไปตามความจำเป็นที่ต้องใช้เงินตราในชีวิตประจำวัน และจิตสำนึกทางเศรษฐกิจในปัจจุบันต้องอาศัยการเอาตัวรอดของตนเองเป็นหลัก จากทรัพยากรที่ตนเองสามารถหาได้อย่างแน่นอน ทำให้เกิดการปรับตัวออกมาหลายรูปแบบและความหมายของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ โดยเปลี่ยนแปลงไปเน้นการพึ่งพาแรงงานกับระบบตลาดตามความสามารถที่มีอยู่ ทำให้เกิดเครือข่ายในพื้นที่กว้างไกลไปกว่าความหมายของท้องถิ่นตามระเบียบการเก่าที่เคยนำมาใช้ คือ ขยายตัวตามภูมิภาคและชาติไปในที่สุด เป็นการปรับตัวที่เกิดขึ้นมา ท่ามกลางความสัมพันธ์ระบบตลาดของการได้มาทรัพยากรในรูปของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในระบบตลาด

อย่างไรก็ตาม ความพยายามของการระดมทรัพยากรภายในครอบครัวเพื่อสร้างรายได้ของตนเอง ไม่ได้มีหลักประกันหากศึกษาเส้นทางทำมาหากินของคนกลุ่มนี้ เนื่องจากเผชิญปัญหาจากสภาพที่ไร้จัดตั้ง ขาดการจัดการบริหารทรัพยากรน้ำที่เป็นระบบ ส่งผลให้เกิดรายได้อยู่บนพื้นฐานความเสี่ยงอย่างมาก และต้องแก้ไขปัญหาโดยตนเอง ซึ่งแต่ละครอบครัวต่างมียุทธศาสตร์ในการหา หรือสร้างทรัพยากรที่แตกต่าง กัน บนพื้นฐานจากจิตวิญญาณของตนเองที่ได้ผ่านการขัดเกลา ผลที่เกิดขึ้นครอบครัวที่ยังใช้วิธีการปรับตัว ต่อการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติอยู่ ทำให้เกิดการพึ่งพาระบบตลาดมากเกินไป จนสูญเสียความสามารถ ในการพึ่งพาตนเองมีผลทำให้เกิดการพึ่งพาตลาดมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเงินตรา และการปรับตัวค่อนข้างที่จะลำบาก เพราะไม่มีทรัพยากรที่สามารถจัดการได้ภายในครัวเรือนของตนเอง คือเส้นทางเศรษฐกิจ ไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้น มาจากการปรับตัวในเงื่อนไขของระบบตลาดที่ใช้ประเพณีเศรษฐกิจของตนเองในการทำมาหากินเพื่อสร้างรายได้กับตนเอง บนพื้นฐานการจัดการระดมทรัพยากรแรงงานที่มีอยู่ในครอบครัว อย่างเต็มที่ เป็นพื้นที่เครือข่ายทางเศรษฐกิจอยู่ภายนอกโซนวัฒนธรรมของตนเองขึ้นกับระบบตลาดเป็นหลัก ในขณะที่มีตัวเดียวกัน ก็ยังพึ่งพาอาศัยกันและกันตามฤดูกาลหรือในชีวิตประจำวัน

อาณาบริเวณพื้นที่ของตลาดแรงงานที่ไม่เป็นทางการ เป็นรูปแบบหนึ่งที่นิยมนำมาใช้ในปัจจุบันอย่างแพร่หลาย เกิดขึ้นมาจากการคัดเลือกเส้นทางชีวิตในการปรับตัวแบบหาเช้ากินค่ำ พยายามออกจากความไม่แน่นอนของการปรับตัวสู่ท้องนาและสายน้ำในแต่ละฤดูกาลผลิต การเข้าสู่ตลาดแรงงานที่ไม่เป็นทางการมีขอบเขตที่ให้ความหมายมากกว่าท้องถิ่นในอดีตคือ การทำมาหากินที่สร้างรายได้ในรูป "เงินของพ่อแต่ละมือจะได้มาจากการเย็บผ้า เห็นกะเอาผ้ามาส่งให้เอ็ดผู้เอามาส่งกะเป็นคนอยู่หน้าบ้านเห็นกะเอาไปรับมาจากกรุงเทพแล้วกะเอามาส่งให้เอ็ด ข่าลึงเทื่อเห็นกะมาตัดอยู่บ้านเห็นเห็นกะเอามาให้เอ็ด ผู้เป็นเฒ่าแก่เอามาส่งให้กะชื่อว่านิรันดร์ เห็นเอามาส่งให้ประจำ พ่อกะเอ็ดมาตั้งแต่ลูกเรียนหนังสืออยู่ชั้น ป.1 กะประมาณได้ 8-9 ปีนี้กะที่รับเอ็ดนำ เห็นมา รายได้ถ้ามีงานเขา มาเรื่อย ๆ ระบาดช่วงกะได้อยู่ 6,000 บาท แต่ถ้างานบ่ค่อยเข้ากะสิได้อยู่ 3,000-4,000 บาท ช่วงที่มันบ่เข้ากะเป็นช่วงหน้าฝนเพราะทางโรงงานเข้ากะเอ็ดออกมาหน่อย เอ็ดบ่หลายประมาณ 3-4 เดือน จ้งงานเข้ามาคือเก่ามันกะเป็นจ้งสิมาตั้งแต่รับเหมามา แแนวเขาอายุหลายแล้วกะต้องทนเอ็ดไป เพราะว่ามันได้อยู่กับลูกกับเมียแล้วเมียกะได้เอ็ดชอยคือกัน เดียวนี้พ่อกะมีจักรอยู่ 3 โตกะซื้อมาโตละ 8,000-9,000- 12,000 บาท ส่วนอาชีพเย็บผ้าของพ่อมันกะพอใช้ไปมือ ๆ ให้มีเงินเก็บกะบ่มีดอก บางเดือนงาน บ่เข้ามาคัก ๆ กะได้เงินแค่ 1,000บาท- 2,000 บาทกะมี พ่อกะบ่ได้หาอาชีพอียังเสริม นอกจากเอ็ดนาแล้วกะมาเย็บเลยอันอื่นกะบ่ได้เอ็ด กะบ่พอใช้จักเทื่อดอก มีตั้งแต่ให้ลูกไปโรงเรียน เจ้าของกินนิดหน่อยกะพอ"⁵⁶ เห็นว่าปัจจัยการผลิตแบบดั้งเดิม(ท้องนา ที่ดิน สายน้ำ) ไม่ได้มีส่วนทำให้เกิดความสำเร็จในการสร้างรายได้และอาชีพในระบบตลาด ครอบครัวยังให้ความสำคัญในการพึ่งพาการใช้แรงงานของตนเองและการทำงานรับจ้าง มีความหมายเป็นสัญญาณย่อยและเป็นรูปแบบการจ้างงานที่ไม่เป็นทางการจากระบบตลาด นั้นหมายถึงว่าคุณค่าและความคิดที่กำหนดพฤติกรรมทางเศรษฐกิจให้ความหมายการแลกเปลี่ยนมูลค่าแรงงานในบ้านไปกับความหมายของระบบตลาด เพราะนอกจากมีที่นาขนาดเล็กแล้วไม่ได้สร้างให้เกิดรายได้ที่เพิ่มขึ้นเป็นแค่การช่วยเหลือในการบริโภคภายใน ในขณะที่รายได้หลักมาจากการใช้แรงงานรับจ้างของตนเองโดยอยู่ภายในบ้านเป็นหลัก ความต้องการในการใช้เงินตราเป็นตัวบังคับไปในตัว ต้องการพึ่งพาในระบบตลาดและมีรายได้ที่แน่นอน

ธรรมชาติของเศรษฐกิจครัวเรือนมีการปรับตัวแบบหาเช้ากินค่ำนี้ เป็นเส้นทางเลือกอีกเส้นทางหนึ่งของการปรับตัวตนเองเข้าสู่ระบบตลาด ถึงแม้ว่าจะต้องใช้แรงงานอย่างหนักหน่วงและมีวินัยที่สูงมาก แต่นั่นเป็นก้าวแรกที่ใช้ให้เห็นการออกจากแนวคิดและกรอบเดิมของจิตใจในสังคมประเพณี เป็นพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งต่อการเข้าสู่การปรับตัวแบบหาเช้ากินแบบพออยู่ได้ ได้มีผลต่อความคิดอย่างมากแก่คนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้ง 2 ต่าง ๆ ต้องหาทางเลือกและโอกาสในการสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาต่อการจัดการตำแหน่งของตนเองที่ลงตัว ขอบเขตของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการได้เข้าสู่ตลาดระดับประเทศและส่งผลิตของตนเองไปสู่ต่างประเทศ ซึ่งความมั่นคงของชีวิตประจำวันในแต่ละครอบครัวได้ขึ้นกับภาวะการณ์ของตลาดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ต่อการกำหนดระดับที่มาของทรัพยากร กลายเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นสากลมากยิ่งขึ้นในความสัมพันธ์ที่ขึ้นต่อกันในชีวิตความเป็นอยู่ของคนบ้านทุ่งกับระบบตลาดในปัจจุบัน

พื้นที่องค์กรเครือข่ายของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในปัจจุบัน มีความกว้างไกลมากกว่าอดีต เพราะกิจกรรมในการแลกเปลี่ยน ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ในระบบตลาดและการประกอบชนิดกิจกรรมเป็นสำคัญ ดังนั้นความหมายขององค์กรเครือข่ายในปัจจุบันได้ออกจากความหมายของท้องถิ่น ที่เป็นความสัมพันธ์กับบ้านทุ่งและบ้านโคกอย่างเคยเป็นอยู่แต่ได้ให้ความหมายไปสู่ท้องถิ่นอื่นๆ ที่มีความแตกต่างกัน

ในด้านชาติพันธุ์ไม่ว่าเป็นภาคใต้ ภาคกลางและไปในระดับต่างประเทศไปในที่สุด อาศัยความเป็นไทเขาและสัตว์เดียวกันเป็นตัวส่งผ่านแนะนำเพื่อประกันการอยู่รอด สร้างชีวิตสังคมวัฒนธรรมของตนเองให้ยั่งยืนสืบไป

4. นัยและรูปแบบเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ

ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมของวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี(หลง)ได้ยืนยันตัวตนที่ผ่านมายู่บนพื้นฐานของจิตวิญญาณของเศรษฐกิจครัวเรือนแบบไม่เป็นทางการ ใช้กลไกทางสังคม(ธรรมเนียมปฏิบัติ ระเบียบการของท้องถิ่น)และโซนวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นตัวสร้างเส้นทางการเอาตัวรอดในการได้มาทรัพยากรของครอบครัว ผ่านความสัมพันธ์การให้การ กระจ่ายใหม่ระหว่างเครือข่ายพื้นที่ทางวัฒนธรรม ได้แสดงออกมาในกิจกรรมทางเศรษฐกิจระดับครอบครัวหรือระดับกลุ่มเพื่อเคลื่อนย้ายทรัพยากรระหว่างกันจากเครือข่ายเสีย และพื้นที่ทางวัฒนธรรม มียุทธศาสตร์การเอาตัวรอดร่วมกัน เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในอดีตที่ผ่านมา ในช่วงแรกได้บอกอาณาบริเวณของตนเองไว้แล้วในแง่ของการติดต่อสื่อสารและการสร้างยุทธศาสตร์ของตระกูลเพื่อการเอาตัวรอด ผ่านการจัดองค์กรเครือข่ายของตนเองในท้องถิ่นที่เผชิญชะตากรรมอย่างเดียวกัน มีเป้าหมายเพื่อการประกันการยังชีพและการสนับสนุนกิจกรรมชีวิตของไทเขาและผีตัวเดียว

ตรรกะของการเอาตัวรอดให้ความหมาย เน้นจริยธรรมเพื่อการเอาตัวรอดซึ่งไม่ได้ติดตามความหมายของการแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียมกัน แต่เป็นความหมายของการให้หรือการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ ไม่ให้ความสำคัญในการแลกเปลี่ยน เพราะปัญหาที่เผชิญอยู่ถือว่าในแต่ละท้องถิ่นสามารถเกิดขึ้นมาได้ ดังนั้นการให้ความช่วยเหลือหรือการแบ่งปัน ถือว่าเป็นระเบียบการของท้องถิ่นอย่างหนึ่ง ที่สามารถนำมาใช้ได้ในช่วงวิกฤติระหว่างเครือข่ายพื้นที่ทางวัฒนธรรม เป็นโซนแรงงานที่ไม่เป็นทางการและมีตลาดในจิตวิญญาณของตนเองที่สนับสนุนให้กิจกรรมมีความคล่องตัวและสั่นไหวกันระหว่างพื้นที่หากมีการขอร้องหรือเผชิญปัญหา

ตรรกะของการเอาตัวรอด ไม่มีความหมายของตลาดอยู่ในจิตใจของผีตัวเดียวกันและไทเขา เพราะเป็นแรงงานที่เกิดขึ้นมาในครอบครัว มีเป้าหมายเพื่อการเอาตัวรอด แรงงานที่สร้างให้เกิดผลผลิตขึ้นมาเป็นแค่ความสามารถในการปรับตัวของตนเองจากสภาพแวดล้อม เพื่อการประกันอาหารและกิจกรรมชีวิตของตนเองที่ไม่สามารถวัดด้วยมูลค่าได้ แต่สามารถวัดได้ด้วยความ“เพียงพอหรือขาดแคลน”ในระดับครอบครัวและท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในความหมายของโซนแรงงานที่ไม่เป็นทางการ เป็นเส้นทางการพัฒนาเศรษฐกิจของตนเองในท้องถิ่น โดยให้ความหมายของการอยู่รอดร่วมกันของท้องถิ่นเป็นหลัก

เพราะฉะนั้นการจัดองค์กรทางสังคมขึ้นมาเพื่อระดมแรงงาน ถือว่าเป็นหน้าที่ตรรกะของการเอาตัวรอดข้อหนึ่ง ที่ให้ความหมายอย่างมากไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของการเหล้าข้าว ช่างแก่ววด หรือชุมต่างๆ มีภารกิจในเครือข่ายองค์กรของพื้นที่ต่อการสนับสนุนพื้นฐานเศรษฐกิจของตนเองในท้องถิ่นในการสร้างเครดิตและความเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ร่วมกับท้องถิ่นอื่นๆ มีผลทำให้ท้องถิ่นของตนเองในพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้ง2สามารถสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจในความหมายของการยังชีพได้ ผลผลิตที่ท้องถิ่นอื่นๆสามารถกำหนดอาณาบริเวณของตนเองในเครือข่ายสายสัมพันธ์ เป็นการกำหนดนโยบายการเอาตัวรอดร่วมกันของเครือข่ายในพื้นที่ทางวัฒนธรรม

ความหมายของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการได้นำมาใช้ในช่วงแรก ได้สร้างความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นในแต่ละท้องถิ่นมีอาจปฏิเสธซึ่งกันและกันได้ ส่งผลทำให้เกิดอาณาบริเวณความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทาง

การและอยู่นอกระบบตลาดเป็นเวลามากหลายร้อยปีจนถึงปัจจุบัน(แม้ไม่มากเหมือนในอดีต) จิตวิญญาณที่มีความเชื่อในโชนวัณธรรมเดียวกัน เป็นกลไกที่ขับเคลื่อนสังคมวัฒนธรรมของตนเองให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นBazaar economy อาณาบริเวณองค์กรเครือข่ายพื้นที่ การแลกเปลี่ยนที่เน้นคุณค่าและการหลีกเลี่ยงกฎเกณฑ์ของระบบตลาดมาใช้ในชีวิตประจำวัน คือเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญของคนบ้านทุ่งที่สร้างขึ้นร่วมกับคนบ้านโคก เพราะรากเหง้าทางด้านจิตวิญญาณและวิถีคิดเดียวกันของคนร่วมชะตากรรมในห้องถิ่นที่ไม่สามารถต่อรองความเป็นความตายได้ในเรื่องความปลอดภัยของชีวิต ดังนั้นคนบ้านทุ่ง เลือกเส้นทางชีวิตเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในการปรับตัวเพื่อการอยู่รอด

ยุทธศาสตร์การอยู่รอดของคนบ้านทุ่งในลุ่มน้ำชี(หลง) กลายเป็นความหมายของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ เกิดขึ้นมาเป็นกฎการพัฒนาทางสังคมวัฒนธรรมที่เป็นไปตามธรรมชาติโดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ กลายเป็นปรากฏการณ์ที่แพร่หลายก่อนช่วงปี พ.ศ.2525 เป็นโซนแรงงานการผลิตที่พึ่งพาธรรมชาติและอยู่นอกระบบตลาด อาศัยความเป็นเฉพาะพื้นที่ของตนเอง ขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการกับพื้นที่อื่น ๆ ตามเครือข่ายของตนเอง มีเป้าหมายในการประกันสิ่งที่จำเป็นแก่ชีวิต ในขณะที่เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในปัจจุบันได้พัฒนาไปอีกขั้นตอนหนึ่ง ฉีกแนวทางแบบเดิม ๆ ที่เคยนำมาใช้ในการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอดในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งเกิดขึ้นมาในช่วงของการขยายตัวหลังปี2525

หากเราพิจารณาตัวตนเศรษฐกิจไม่เป็นทางการมาในลุ่มน้ำชี(หลง)ค้นพบว่าเศรษฐกิจแบบนี้ ได้เป็นเส้นขนานกับเศรษฐกิจระบบตลาด ในขณะเดียวกันมีความสัมพันธ์กับระบบตลาดอย่างแนบแน่น นั้นหมายถึง **ด้านหนึ่งเป็นการใช้แรงงานเพื่อสนับสนุนการประกันการได้มาผลผลิตหรือการบริการในรูปของการยังชีพ ในขณะที่อีกด้านหนึ่งครัวเรือนสามารถจ้างแรงงานในการสนับสนุนหรือผลิตเพื่อจำหน่ายในระบบตลาด** ตัวตนของครัวเรือนแบบแรก เป็นความหมายของเศรษฐกิจแบบขายขอบหรือการดิ้นรนเพื่อเอาตัวรอดในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจได้ให้ความหมายเป็นการใช้แรงงานด้วยมือ แรงงานไม่จำเป็นต้องมาจากสถาบันการศึกษา สตรีเป็นฐานแรงงานหลักในอำนาจการกระจายทรัพยากรของครัวเรือน ใช้เทคนิคที่ต่ำและการแบ่งแยกแรงงานที่ไม่ซับซ้อนในกิจกรรมมนุษย์ทางเศรษฐกิจ ความหมายของเศรษฐกิจชนิดนี้ ไม่ใช่ให้ความสำคัญเรื่องเศรษฐกิจเป็นอันดับแรก แต่เป็นแค่ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกันตนเองเป็นหลัก ไม่ให้ความสำคัญของการผลิตเพื่อจำหน่าย แต่ให้ความหมายของการแลกเปลี่ยนผลผลิตในรูปเงินตรามากกว่า มีแรงขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจเพื่อประกันการอยู่รอดของสมาชิกในครัวเรือนและอยู่บนพื้นฐานจริยธรรมทางเศรษฐกิจเป็นหลัก

ในขณะที่ตัวตนแบบที่สอง มีจิตวิญญาณเพื่อการค้าอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ตลาด ครัวเรือนเป็นทั้งหน่วยการผลิตและหน่วยการบริโภคไปในตัว เน้นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก คือเป็นทั้งตลาดวัตถุดิบและจำหน่ายผลผลิตไปในตัว มีการกำหนดพฤติกรรมอย่างมีเหตุผลในการวางแผนของครอบครัว มีความต้องการพื้นฐานในกระบวนการผลิตทั้งเรื่องแรงงานและทุน ปัญหาที่ประสบด้วยตนเองในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจคือ การขาดแคลนแรงงานและเทคโนโลยีพื้นฐานที่สนับสนุนการลงทุน การหมุนรอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจของตนเอง ใช้ความสัมพันธ์ในเครือข่ายเป็นหลักในการได้มาทรัพยากรหรือเป็นคนต่างชาติพันธุ์ อาศัยช่องว่างของระบบตลาดในการทำมาหากิน เป็นตลาดเฉพาะในห้องถิ่น ไม่มีการโฆษณาในสินค้า รู้จักกันเป็นส่วนตัว ไม่ได้รับการคุ้มครองจากภาครัฐใดๆ ไม่เสียภาษีรายได้จากผลกำไรของกิจกรรมเศรษฐกิจ แรงงานไม่ได้รับการคุ้มครองจากสถาบันตลาด

เศรษฐกิจครัวเรือนที่ไม่เป็นทางการ เป็นเศรษฐกิจที่ไม่มีตัววัดออกมา คือเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานของงบประมาณเวลาของครอบครัว ด้านหนึ่ง การใช้แรงงานเมื่อออกจากครัวเรือนของตนเอง (หรืออยู่ในครัวเรือนของตนเอง) หากมีความสัมพันธ์กับการแลกเปลี่ยนแรงงาน สามารถเกิดขึ้นมาเป็นมูลค่าได้ ตามหลักการซื้อขายแรงงานในระบบตลาด ในขณะที่หากใช้แรงงานในการสร้างทรัพยากรในรูปแบบต่างๆ ขึ้นมาภายในครัวเรือนเพื่อเอามาใช้ในการบริโภคตนเอง ไม่สามารถประเมินออกมาด้วยมูลค่าในราคาท้องตลาดได้ เช่นการเลี้ยงดูบุตร หรือการปรุงอาหารหรือการซ่อมแซมสิ่งของที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน ไม่ได้เป็นนายจ้างและลูกจ้าง ไม่มีเงินเดือน แต่มีการกระจายทรัพยากรที่เกิดขึ้นมาภายในครัวเรือน เป็นความสัมพันธ์ของเครือญาติเป็นหลัก ดังนั้นพื้นฐานที่เกิดขึ้นมาจากการไม่มีตัววัดทำให้ครอบครัวในท้องถิ่นของตนเองสามารถดำรงอยู่ได้ ในขณะที่ปัจจุบันการเกิดขึ้นมาของอิทธิพลของระบบตลาดได้กำหนดให้พฤติกรรมของเศรษฐกิจครัวเรือน เริ่มใช้ตัววัดที่เกิดขึ้นมาจากระบบตลาดมากกว่าตัววัดภายในครัวเรือนของตนเอง ที่ให้ความหมายว่า “เพียงพอหรือขาดแคลนทรัพยากร” เป็นการหาเหตุผลต่อการใช้เวลาในการสร้างมูลค่าให้เกิดขึ้น มาจากความจำเป็นที่ต้องใช้เงินตรามากยิ่งขึ้นในชีวิตประจำวัน พื้นฐานของเศรษฐกิจที่ไม่มีตัววัดนี้ได้ดำเนินอยู่เช่น การปลูกข้าวหรือกิจกรรมต่างๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับกลไกของระบบตลาด

รูปแบบการปรับตัวในปัจจุบัน จะพยายามเน้นการใช้งบประมาณเวลาของครัวเรือนให้มีเหตุผลมากที่สุด ซึ่งเป็นรูปแบบการปรับตัวของโครงสร้างเศรษฐกิจครัวเรือน ทั้งสตรีและผู้ชายที่มุ่งเข้าสู่ระบบตลาดในการสร้างมูลค่าแรงงานในระบบตลาดให้เกิดขึ้นมา อาศัยความช่วยเหลือของเครือข่ายในครอบครัวของตนเองเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของแม่หรือเครือญาติต่อการใช้แรงงานที่ไม่มีตัววัดที่เกิดขึ้น เช่นการเลี้ยงดู อบรมหลาน ในขณะที่ครอบครัวที่มุ่งเข้าสู่ตลาดแรงงานส่งทรัพยากรกลับคืนมาในรูปเงินตรา ถือว่าเป็นภารกิจที่สำคัญของครอบครัว ดังนั้นในปัจจุบันเศรษฐกิจที่ไม่มีตัววัด อยู่ในขั้นตอนของการใช้ข้อมูลในการเลือกความคุ้มค่าและประสิทธิภาพของการใช้เวลาและการสร้างทรัพยากรขึ้นมาในครัวเรือนว่า รูปแบบไหนมีประสิทธิภาพมากกว่ากันระหว่างการใช้แรงงานภายในครัวเรือนแบบไม่มีตัววัดกับการใช้แรงงานในระบบตลาดที่มีตัววัด ส่งผลต่อการบังคับไปในตัวที่ต้องให้สตรีเข้าสู่ตลาดแรงงานเพื่อตอบสนองประสิทธิภาพของการระดมแรงงานในรูปของเงินตรา โดยลดความขัดแย้งในสภาพความเป็นอยู่ของชีวิตประจำวัน

เศรษฐกิจครัวเรือน เป็นเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการมียุทธศาสตร์ของการเอาตัวรอด อยู่บนพื้นฐานจริยธรรมของการอยู่รอด ของสังคมแบบประเพณี ใช้อำนาจทางสังคมที่ตนเองสร้างขึ้นมาในการกระจายใหม่ ให้ความช่วยเหลือทรัพยากรร่วมกันในท้องถิ่นและระหว่างท้องถิ่น นโยบายในการเอาตัวรอดอยู่บนพื้นฐานการให้ความสัมพันธ์ทางสังคมมากกว่าความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในการประกันสิ่งที่จำเป็นแก่ชีวิต หลายๆ ครั้งค้นพบว่าเป็นการต่อต้านอัตถประโยชน์ของตนเอง และขาดเหตุผลในความสัมพันธ์ระบบตลาดที่ต้องรักตนเองและเน้นประโยชน์สูงสุด อย่างไรก็ตามการประนีประนอมกัน ระหว่างระเบียบการท้องถิ่นแบบใหม่และเก่า ช่วยสนับสนุนการช่วยเหลือพึ่งพากันที่เกี่ยวกับกลไกสถาบันทางสังคมที่ไม่เป็นทางการตามเครือข่ายหรือชุมชนของตนเอง เป็นความสัมพันธ์บนพื้นฐานเหตุผลและข้อจำกัดของการใช้ทรัพยากร ในขณะที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจ มีพื้นฐานความสัมพันธ์ของเหตุและผลที่แสดงออกมาเป็นอย่างอื่นในแรงขับเคลื่อนที่ไม่ได้แสวงหากำไรสูงสุดของตนเอง แต่เพื่อเอาตัวรอดไปประจำวัน

ยุทธศาสตร์ของการเอาตัวรอดเป็นการวางแผนระยะยาวให้กับบุตรหลานของตนเอง ไม่
ว่าจะเป็นเรื่องของการศึกษา ทุนมนุษย์ การให้การขัดเกลา การเตรียมอนาคตแก่ลูกหลานตนเองในการ
สร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นในชีวิต มาจากพื้นฐานจริยธรรมและความรักของครอบครัวเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ
ที่ได้ทำมาช้านาน หลักการที่มีความเป็นเฉพาะของเศรษฐกิจครัวเรือน เป็นเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจแบบ
ศีลธรรมมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นความเป็นเหตุผลและความไร้เหตุผล เป็นเรื่องที่ยากมากในการ
จำแนกออกมาจากประเด็นที่เป็นเหตุผล ค่านิยมจริยธรรมและองค์ประกอบบางอย่างที่ไม่สามารถควบคุมได้
นั้นมีส่วนประกอบที่อยู่นอกเหนือความหมายเศรษฐกิจทำให้มีเรื่องของเศรษฐกิจครัวเรือนอยู่ แม้ว่าสังคม
ปัจจุบันให้ความหมายการบริการกิจกรรมทางเศรษฐกิจว่าเอกชนมีประสิทธิภาพกว่าเศรษฐกิจครัวเรือน แต่
ด้วยเหตุผลส่วนตัวหลาย ๆ อย่าง ทำให้เชื่อว่าทำเองภายในครัวเรือนดีกว่า เช่น การเลี้ยงดูแม่หรือพ่อชราดี
กว่าจ้างคนอื่น ๆ มาดูแล จากเหตุผลความผูกพันหรือความต้องการทดแทนบุญคุณในความเชื่อ จึงไม่
สามารถเรียกร่องการบริการที่มาจากแรงงานรับจ้างได้

เศรษฐกิจไม่เป็นทางการที่เคลื่อนไหวอยู่ในปัจจุบัน ก่อรูปมาจากโซนของเศรษฐกิจครัว
เรือนคือมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการกล่าวคือ

ข้อแรกเศรษฐกิจครัวเรือนปรากฏขึ้นเป็นโซนของความสัมพันธ์แรงงานที่ไม่เป็นทางการ

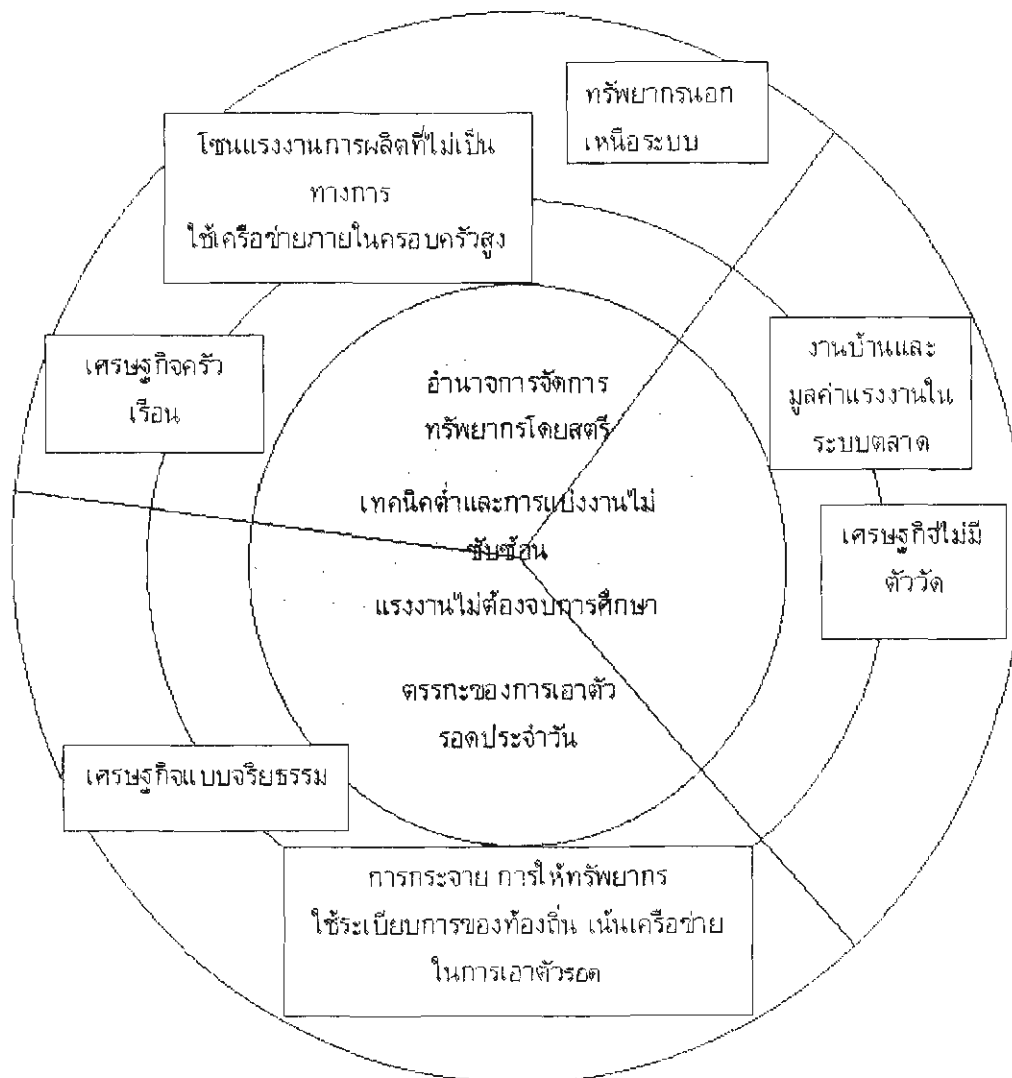
ข้อที่สองเศรษฐกิจครัวเรือนนั้นได้แสดงออกมาของโซนในความสัมพันธ์ของการใช้แรงงาน

สุดท้ายเศรษฐกิจครัวเรือนมีการเติบโตอย่างเหนียวแน่นในความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยน

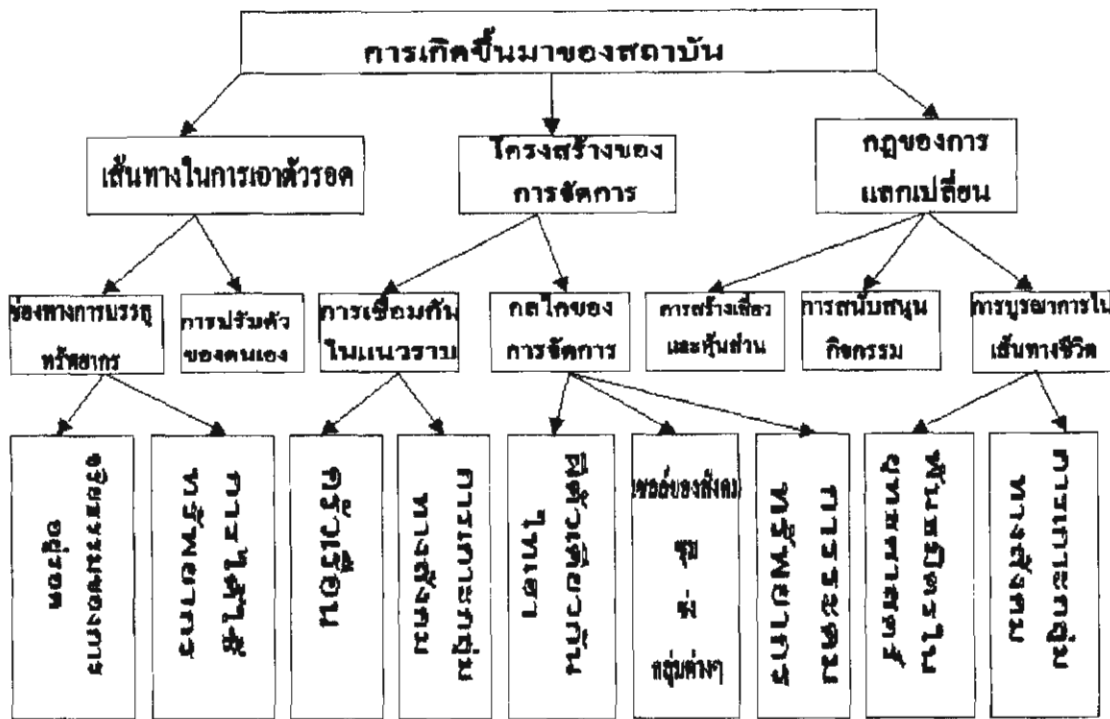
เปลี่ยนที่ไม่เป็นทางการโดยผ่านญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมรุ่น กลุ่มคนในท้องถิ่นตนเอง(เสียว ,ไทเฮา,
ชุม) เป็นการส่งผ่านข้อมูลที่แสดงออกมาในการช่วยเหลือร่วมกันในรากเหง้าที่มีความแตกต่างจากการ
สนับสนุนของสังคมโดยรัฐหรือบริษัท

เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการเกิดขึ้นมาในลุ่มน้ำชี เป็นการค้นพบตรรกะการอยู่รอดของตน
เองจากธรรมชาติของสังคมและเป็นภาคการผลิตแบบที่2 พื้นฐานของระบบเศรษฐกิจแบบนี้ พยายามใช้
เป้าหมายในการสนับสนุนตนเองให้อยู่รอดให้ได้ในเงื่อนไขของการประกันการยังชีพในระดับท้องถิ่นตนเอง
และเป็นเครื่องมือการผลิตอย่างหนึ่ง ต้องสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้ในวันนี้ เศรษฐกิจภาคอื่นๆในสังคมไม่ได้อำนาจ
คนในเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการมีวิธีการและตรรกะของการอยู่รอดในสังคมปัจจุบันได้อย่างไร รากฐานใน
การดำเนินกิจกรรมทางชีวิตของสถาบันทางสังคมของตนเอง ความคิดที่แสดงออกมามีต่อการสร้างความมั่ง
คั่งในชีวิตให้เกิดขึ้น สำหรับเศรษฐกิจชนิดนี้ ไม่มีสัญญาที่เป็นทางการในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ชนิดตัวตนและคุณลักษณะเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี(หลง)

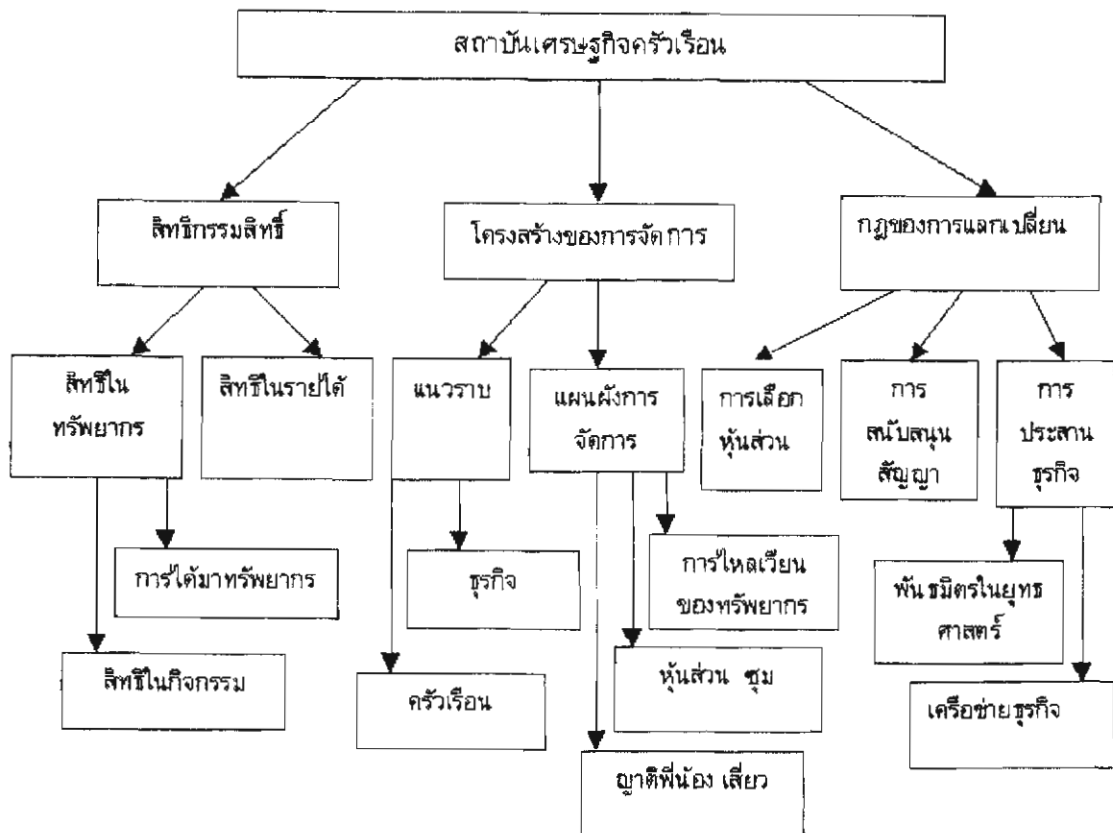
โครงสร้างการเกิดขึ้นของสถาบันทางสังคมในวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี(หลง)

รูปแบบปฏิบัติประจำวันในกิจกรรมของการดำเนินชีวิตแบบนี้ กลายเป็นสัญญาณที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความเชื่อใจกัน การฝึกกำลังกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในความสัมพันธ์ทางสังคม

หากเราพิจารณาชีวิตความเป็นอยู่ของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ ถือว่าเป็นทรัพยากรส่วนที่สองที่อยู่นอกเหนือกลไกของระบบตลาด เป็นพื้นที่ค้นพบความสัมพันธ์ทางสังคมของตัวตนในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ พยายามใช้ความเป็นเหตุผลบนพื้นฐานของเครือข่ายมากที่สุดเพื่อประหยัด เวลา เข้าถึงโอกาส และสร้างทรัพยากรให้เกิดขึ้นมา แม้จะมีความหวังที่น้อยในปัจจุบันผ่านความสัมพันธ์อันเกี่ยวข้องกับสถาบันเพื่อนบ้าน ระบบพื้นที่ที่เข้ามาหากินกับความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายของตนเองระหว่างท้องถิ่น เป็นพื้นที่ที่ให้ความเป็นไปได้ในการใช้หรือสร้างทรัพยากรใหม่ให้เกิดขึ้น ให้ความหมายเป็นเศรษฐกิจที่ขาดการวางแผน แต่ได้แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเป็นหลัก ดังนั้นเศรษฐกิจแบบนี้ ขาดการวางแผนทางเศรษฐกิจ แต่พฤติกรรมทางเศรษฐกิจมีการปรับตัวที่ยืดหยุ่นมาก เป็นพฤติกรรมที่ใช้ความคิดอย่างมากต่อความพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในการเอาตัวรอดในประจำวัน เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในการเอาตัวรอดในประจำวัน เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี เป็นเส้นทางหนึ่งที่ได้พัฒนาเป็นทางเลือกของการพัฒนาสังคมวัฒนธรรมปัจจุบันพยายามใช้ประโยชน์ และความได้เปรียบของสถาบันทางสังคมตนเองในการสนับสนุนตนเองให้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการดำเนินชีวิตของตนเองอย่างต่อเนื่อง

โครงสร้างของสถาบันเศรษฐกิจครัวเรือนในระบบตลาดของกลุ่มน้ำชี(หลง) ปัจจุบัน

ประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นมาในกลุ่มน้ำชี(หลง) สร้างวิธีการปรับตัวในการเอาตัวรอดของคนบ้านทุ่งออกมา ความหมายและตัวตนของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการคือ การสร้างและการคัดเลือกวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจที่ประกันการเอาตัวรอดและการสนับสนุนสังคมวัฒนธรรมของตนเองอย่างต่อเนื่อง ที่ผ่านมามีในอดีต เศรษฐกิจไม่เป็นทางการให้ความหมายในความได้เปรียบของการให้อยู่ในโซนวัฒนธรรมของความ เป็นเครือข่ายทางสังคมอย่างเคร่งครัดของไทยเขาและผิวดำเดียวกัน แม้ว่าอยู่ท่ามกลางความสัมพันธ์ในระบบ ตลาดในปัจจุบัน พื้นฐานของการกระจายใหม่และการสร้างตลาดเฉพาะของตนเองเกิดขึ้นมาเช่นเดียวกัน เป็นผลมาจากระเบียบการของท้องถิ่นที่เคยนำมาใช้ ยังเป็นกลไกที่ทำงานอยู่ในปัจจุบัน(ดูในแผนผังโครงสร้างสถาบันทางสังคม)ควบคู่กับระเบียบการใหม่ เป็นกลไกใหม่ที่น่าสนใจในระดับครอบครัวและสร้างความ เป็นปัจเจกขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง (ดูในรูปโครงสร้างของสถาบันเศรษฐกิจครัวเรือน)

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

1. พ่อใหญ่สิงห์ สิงห์สุโว. อายุ 74 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลขที่78 หมู่7. ตำบลบ้านขาว.
อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด
2. แม่ใหญ่สุด นามบุญลือ. อายุ 81 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลขที่32 หมู่9.ตำบลบ้านขาว.
อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด
3. ย่าลิ งามคนทรง.อายุ 81 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลขที่11 หมู่11.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .
จ.ร้อยเอ็ด
4. พ่อทองดี กองศรี. วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่52 หมู่8.บ้านดอนกลอย. ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง.
จ.ยโสธร.
5. แม่สัง พิลาวุฒิ. วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่7 หมู่8.บ้านดอนกลอย. ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง.
จ.ยโสธร.
6. พ่อหนูน ชัยภูมิ. วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่80 หมู่8.บ้านดอนกลอย. ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง.
จ.ยโสธร.
7. แม่หา กองศรี วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่52 หมู่8.บ้านดอนกลอย. ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง.
จ.ยโสธร.
8. แม่ใหญ่อ่อน เนาวะบุตร วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่49 หมู่8.บ้านดอนกลอย. ต.ค้อเหนือ.
อ.เมือง. จ.ยโสธร.
9. แม่ผอง คำหอม วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่124 หมู่8.บ้านดอนกลอย. ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง.
จ.ยโสธร.
10. อ่างแล้ว. ย่าลิ งามคนทรง.
11. แม่ใหญ่หนูมอน สุขา.บ้านสะทอน.อายุ 73 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลขที่127 หมู่3.
บ้านสะทอน.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
12. นายสมพงษ์ กองคำ. วันที่สัมภาษณ์ 21 กรกฎาคม 2545. ที่บ้านเลขที่77 หมู่13.บ้านหนองว่า. ต.ค้อเหนือ.
อ.เมือง.จ.ยโสธร.
13. พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.บ้านขาว อายุ82ปี. วันที่สัมภาษณ์ 8 มีนาคม 2545. ที่บ้านเลขที่77 หมู่13.บ้านหนองว่า.
ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
14. ยายอ่อน นิลชัย อายุ84ปี ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ. วันอาทิตย์ที่17กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545. ที่บ้านเลขที่23 หมู่8.
บ้านดอนกลอย. ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
15. พ่อใหญ่บัว โพธิจักร. บ้านขาว.อายุ 82 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 29 มกราคม 2545.ที่บ้านเลขที่77 หมู่13.บ้านหนอง
ว่า. ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
16. พ่อใหญ่มอน อินคะเน.อายุ85ปี ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ. วันอาทิตย์ที่17กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่22
หมู่8.บ้านดอนกลอย. ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
17. แม่ไท นิลชัย. อายุ 53 ปี .บ้านท่าเยี่ยม. วันที่สัมภาษณ์ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2545.ที่บ้านเลขที่46 หมู่10.บ้านท่า
เยี่ยม. ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
18. นาย สมบัติ ประเสริฐสังค์ อายุ 39 ปี.อาชีพร้านา และ ทำเฟอร์นิเจอร์.บ้านทรายมูล.วันที่สัมภาษณ์18 มกราคม
2546. ที่บ้านเลขที่30หมู่ที่3. บ้านทรายมูล.ตำบลบ้านขาว. อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด.
19. นางกนกวรรณ เพ็ญตา .อายุ38ปี.อาชีพช่างเสริมสวย บ้านค้อเหนือ. วันที่สัมภาษณ์26 ธันวาคม 2545.ที่บ้าน
เลขที่ 2.ม.1บ้านค้อเหนือ. ต.ค้อเหนือ. อ.เมืองจ.ยโสธร.

20. นางสาวนีก สะเดา อายุ 33 ปี บ้านสะทอน อาชีพค้าขาย. วันที่สัมภาษณ์ 18 มกราคม 2546.ที่บ้านเลขที่ 171 ม.3. บ้านสะทอน.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด.
- 21.พ่อฮาบ เนาวราช .วันที่สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2545. ที่บ้านเลขที่ 62 หมู่ 8.บ้านดอนกลอย. ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง. จ.ยโสธร.
22. พ่อใหญ่สม คำหอม. วันที่สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลขที่ 35 หมู่ 8.บ้านดอนกลอย. ต.ค้อเหนือ. อ.เมือง.จ.ยโสธร.
23. แม่สัง พิลาวุฒิ .วันที่สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลขที่ 7 หมู่ 8.บ้านดอนกลอย. ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง. จ.ยโสธร.
24. พ่อสมพงษ์ กองคำ .วันที่สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลขที่ 77 หมู่ 13.บ้านหนองว่า. ต.ค้อเหนือ. อ.เมือง.จ.ยโสธร.
25. นายรอด คำหอม.วันที่สัมภาษณ์ 10 พฤษภาคม 2545.ที่บ้านเลขที่ 77 หมู่ 13.บ้านหนองว่า. ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง. จ.ยโสธร.
26. นายปกรณ์ อินทนนท์ .วันที่สัมภาษณ์ 29 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลขที่ 67 หมู่ 8.บ้านดอนกลอย. ต.ค้อเหนือ. อ.เมือง.จ.ยโสธร.
27. ยายทองมี กองคำ .วันที่สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2545.ที่บ้านเลขที่ 24 หมู่ 2.บ้านค้อใต้. ต.ค้อเหนือ. อ.เมือง. จ.ยโสธร.
28. ยายทองมี กองคำ .วันที่สัมภาษณ์ 25 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลขที่ 24 หมู่ 2.บ้านค้อใต้. ต.ค้อเหนือ. อ.เมือง. จ.ยโสธร.
29. เวทีเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านทุ่ง"อาชีพและการปรับตัวของเยาวชน".วันที่ 7 พฤษภาคม 2546.ที่บ้านเลขที่ 94.หมู่ 5.บ้านกล้วย.ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
30. แม่ใหญ่ที หมุนลี.อายุ 72ปี.บ้านขาว.วันที่สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2545.ที่บ้านเลขที่ 17 .หมู่ 9.ตำบลบ้านขาว. อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
31. แม่ใหญ่ละ ออ สาระพล .บ้านขาว.อายุ 52ปี.วันที่สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2545.ที่บ้านเลขที่ 204 .หมู่ 9. ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด
32. ยายบัว เศษสุวรรณ.อายุ 74ปี. ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ. วันอาทิตย์ที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่ 204 . หมู่ 8.บ้านดอนกลอย. ต.ค้อเหนือ.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
33. กำนันสถาพร รอดเสนา.อายุ 45ปี. วันที่สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2544. ที่บ้านเลขที่ 60 .หมู่ 9.ตำบลบ้านขาว. อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
34. นายสิงห์ สิงห์สุโว.บ้านขาว.อายุ 72ปี.วันที่สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2544.ที่บ้านเลขที่ 78 .หมู่ 7.ตำบลบ้านขาว. อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
35. พ่อใหญ่บัว โพธิจักร .บ้านขาว.อายุ 82 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 11 สิงหาคม 2545.ที่บ้านเลขที่ 78 .หมู่ 7.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
36. นายสิงห์ สิงห์สุโว.บ้านขาว.อายุ 72ปี.วันที่สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2544.ที่บ้านเลขที่ 78 .หมู่ 7.ตำบลบ้านขาว. อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
37. พ่อใหญ่บัว โพธิจักร .บ้านขาว.อายุ 82 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 11 สิงหาคม 2545.ที่บ้านเลขที่ 78 .หมู่ 7.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
38. พ่อครูบัว กองคำ.วันที่สัมภาษณ์ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545. ที่บ้านเลขที่ 80 หมู่ 8.บ้านดอนกลอย. ต.ค้อเหนือ. อ.เมือง.จ.ยโสธร.
39. แม่ใหญ่ที หมุนลี. วันที่สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2545.ที่บ้านเลขที่ 17 .หมู่ 9.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.

40. นายบุญ กองคำ .บ้านดอนกลอย.วันที่สัมภาษณ์25 กรกฎาคม 2544.ที่บ้านเลขที่80หมู่8.บ้านดอนกลอย.
ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
41. พ่อผอง บุญสงค์. วันที่สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2545.ที่บ้านเลขที่20 หมู่8.บ้านดอนกลอย. ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง.
จ.ยโสธร.
42. พ่อพล กองคำ .วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545.ที่บ้านเลขที่80หมู่8.บ้านดอนกลอย. ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง.
จ.ยโสธร.
43. อ้างแล้ว.
44. พ่อลี เนาวราช วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545.ที่บ้านเลขที่24 หมู่8.บ้านดอนกลอย.ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง.
จ.ยโสธร.
45. แม่ใหญ่ทองใบ เนตรวงศ์. วันที่สัมภาษณ์ 11 สิงหาคม 2545.ที่บ้านเลขที่31 หมู่8.บ้านดอนกลอย. ต.ค้อเหนือ.
อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 46.แม่หนูพิน ชนะพันธ์ุ .อายุ47ปี.อาชีพทำนาและทอผ้าไหม.บ้านค้อเหนือ. วันที่สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2546.
ที่บ้านเลขที่ 59ม.1.บ้านค้อเหนือ. ต.ค้อเหนือ.อ.เมืองจ.ยโสธร.
- 47.นางเพ็ญ จันทร์แก้ว.อายุ55ปี.อาชีพทำนา.วันที่สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2545.ที่บ้านเลขที่42 บ้านค้อเหนือ.
ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
48. นางอุไร อินทนนท์.อายุ36ปี.อาชีพทำนาและสานแห. วันที่สัมภาษณ์ 13 มกราคม 2546.ที่บ้านเลขที่124 ม.1.
บ้านค้อเหนือ.ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
49. แม่ขอ พิวาภูมิ.อายุ67ปี.อาชีพค้าขาย.บ้านสำโรง. วันที่สัมภาษณ์ 14 มกราคม 2546. ที่บ้านเลขที่6.ม.3.
บ้านสำโรง.ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง จ.ยโสธร.
50. ยายบัว เศษสุวรรณ. อายุ74ปี. เวกีเรือขายผู้สูงอายุ วันอาทิตย์ที่17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545.
51. พ่อใหญ่หลั่น สีแสนตอ.อายุ 80 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 28 สิงหาคม 2545.ที่ บ้านเลขที่107 .หมู่ 7.ตำบลบ้านขาว.
อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
52. แม่ใหญ่แดง ชาระ.อายุ 49 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2545.ที่ บ้านเลขที่207 .หมู่9.ตำบลบ้านขาว.
อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
53. พ่อใหญ่หนู วรรณพฤษ. อายุ 75 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลขที่207 .หมู่9.ตำบลบ้าน
ขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
54. แม่ใหญ่ทองมี วงศ์พิลา อายุ 73 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545. บ้านเลขที่24 หมู่2.บ้านค้อ
ใต้ .ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร
55. แม่วัน ศิริสม อายุ 55 ปี บ้านผือ วันที่สัมภาษณ์ 2 กันยายน พ.ศ. 2545.ที่บ้านเลขที่41 หมู่5.บ้านผือ.อ.เมือง.
จ.ยโสธร.
56. นายดำรงค์ โพธิจักร.อายุ40ปี อาชีพทอผ้า.บ้านหัน. วันที่7มกราคม 2546.ที่บ้านเลขที่17หมู่ที่13 บ้านหัน.
อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด